

קובץ פ"ט

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת נח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק ברכפלד ישיבת מיר בימי שישי בבוקר 050-4128779 (דרדק) נאות הפסגה 052-7608620 (מלר) נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) צפת כולל בראשות הרב קפלן שליט"א 054-8454791 קרית אתא ישיבת מעוז חיים 052-7129279 ראש העין ישיבת בית הלוי בראשות הגה"צ ר' אבנר עפג'ין רח' חפץ חיים 6 רחובות 050-4101805 רכסים 052-7171992 (פרקש) תפרח 08-9924520	גאולה 053-3172626 (אלה) ישיבת חברון - גבעת מרדכי בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גבעת שאול 052-7159755 (גינזבורג) כנסת 054-8429113 (גרוס) מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) קרית יובל 052-7639488 רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' 052-7675009 (קמיל לייבנר) שערי חסד 054-8498969 (קירט) כרמיאל 052-7166636 (ברוורמן) מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן (בימי חמישי בין השעות 4-7)	אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון ביהכנ"ס הגדול החדש 052-7159869 (כולל גרטלר) (בימי חמישי בין השעות 5-12) פרדס כץ 052-7168580 קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) גבעת הישיבה 03-5799883 (ליבוביץ) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים ישיבת מיר/נוה יעקב 052-7677676 (לוי)	אופקים 052-7635246 (סמיד) אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה א' ישיבת נתיבות התורה 052-7138967 (אמרון) ביתר גבעה A ביהכנ"ס זכור לאברהם גבעה B ביהכנ"ס בני הישיבות 054-8469557 בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) רחוב רשב"ם בבית הכנסת לדרמן בימי חמישי בשעות הערב דסלר/כולל ברסלב 052-7159869 (בן אריה) ויזניץ (טסלר) 050-4192923
--	--	---	--

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב, המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

גליון זה יוצא לע"נ הקדוש
הרב ר' ישעיהו קרישבסקי הי"ד
שנטבח על קידוש השם
ולרפואת כל הפצועים
הזקוקים לרחמי שמים מרובים
בתושח"י

פשט על הפרשה

"איש צדיק וגו' בדורותיו" (ו, ט)

וברש"י י"א לשבח וי"א לגנאי אילו היה בימי אברהם לא היה נחשב כו'. י"ל דלא פליגי בדודאי האדם מושפע הרבה מסביבותיו ולכן נח שהי' מסובב ברשעים אף שהיה צדיק נגדם אבל אילו היה במעשיו אלו בימי אברהם לא הי' נחשב לכלום, אבל באמת אילו היה בימי אברהם בודאי היה הרבה יותר צדיק כיון שהיה בסביבות צדיק, וזהו כ"ש אילו היה בימי אברהם כ"ש שהיה צדיק נמצא דלא פליגי במציאות רק בכוונת הפסוק מה ר"ל בדורותיו אבל שניהם אמת בשם מרן החזו"א זצ"ל.

(טעמא דקרא)

שו"ת בעניני הפרשה

"קח לך מכל מאכל אשר יאכל וגו' והי' לך ולהם לאכלה". ראיתי שהעירו הא קי"ל בגיטין ס"ב א' דמאכל בהמה קודם לאדם והול"ל והי' להם ולך לאכלה. ונראה דכשהאדם מכין מאכל ודאי צריך להכין של אדם קודם שאם לא יהי' לו לשניהם ודאי אדם קודם ורק אח"כ כשיש לו לשניהם ובא לאכל יש להקדים הבהמה. ועו"ל דדין זה דמאכל בהמה קודם לאדם אי"ז אלא בבהמה שלו, אבל כאן לא היו הבהמות של נח רק שעליו היה מוטל ליתן להם אוכל ובכה"ג אין דין להקדים אכילת הבהמה לפני אכילתו שלו עצמו.

(טעמא דקרא)

ש. "מכל אשר בחרבה מתו" פירש"י ולא דגים שבים, ומשמע ששאר בריות שבים חוץ מדגים מתו, וא"כ היה נח צריך להכניס גם מהם לתיבה ואיך חיו בתיבה מחוץ למים.
ת. כל בריות הים נקראים דגים.

(שו"ת לבנימין אמר)

ש. "ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפי" וכו' ראיתי מובא שהגר"י אייבשיץ בס' תפארת יהונתן ב' שהטעם שהביאה היונה דוקא עלה ולא הביאה הפרי בעצמו הוא משום שבהמתן של צדיקים נזהרת במאכלות אסורות וכיון שכן חששה להביא מהפרי עצמו שמא הוא אינו מעושר ולכן הביאה עלה, יל"ע דהרי בזמן המבול כולם מתו ולכא' הכל היה הפקר והפקר פטור מן המעשר.

ת. הביאו מנכסי עוג מלך הבשן ולא היה הפקר. [והעיר בנו של רבינו הגרא"ש שליט"א וצ"ע דהרי פירות גוי פטורים ממעשר וא"ל מרן אאמו"ר שליט"א דיש ס"ל דאין קנין לגוי בא"י להפקיע ממעשר, ואולי החמירה ע"ע כחמורו של רחב"ד דהחמירה בדמאי.

ש. "וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים" ובזוה"ק ריש פ' לך לך אי' "ויאמר ה' אל אברהם מה כתיב לעילא וימת הרן על פני תרח אביו וגו' מאי איריא הכא אלא עד ההוא יומא לא הוה בר נש דמית בחיי אביו בר דא" וצ"ע דהרי הבל נהרג בחיי אביו וגם חנוך מת בחיי אביו ירד.

ת. לא מת מעצמו אלא נהרג, וגם חנוך עלה לשמים.

(חידושי הגר"ח)

עלי שי"ח

ביקור השבת

זכו רבבות תושבי עיר 'ביתר' השבוע ביום שני לבואו של מרן רבינו שליט"א, לביקור קצר בעיר. למעשה, נודע לנו כי זה כבר כמה וכמה חודשים שראשי הקהל בעיר הפצירו ברבינו לבוא לחזק את תושבי העיר ולרומם את קרן התורה. בביקור במוסדות ותלמודי התורה, אך רבינו שחס על כל רגע מזמנו גדר בעצמו שלא לצאת מחוץ לגבולות העיר בני ברק כי אם לצורך גדול מאוד, בפרט שכבר אינו כוחותיו עמו כבימים עברו.

המשך בעמוד הבא

דבר העורך

בימים אלה שכל אחד בארץ ישראל מרגיש את הפסוק "מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה" נביא דברים שכתב רבינו שליט"א בספרו החשוב "אורחות יושר" בערך 'פחד ודאגה' וז"ל: "יש אנשים שמפחדים תמיד ומתייראים מכל מיני פורעניות כגון ממחלות וממלחמות ומאנשים רעים וכו' והם כל ימיהם בפחדים ורעדות ודאגות מכל מיני דברים שמא יהי' כך ושמא כך ויש שמרוב פחדים מתייראין לנסוע למקום אחר ויש שמתיראים לצאת מביתם ר"ל וזו הנהגה מאד לא טובה...

ואמרו (אדר"נ רפ"כ) ר' חנינא סגן הכהנים אומר כל שאינו נותן ד"ת על לבו נותנין לו הרהורי חרב... וכל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו הרהורי חרב. וגם הדאגות מזיק לגוף וגורם לכל מיני מחלות ר"ל...

וכל זה בא ממיעוט אמונה, שאם הי' מאמין באמונה שלמה שהכל בא מהקב"ה ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, א"כ מה לו לפחד אם ח"ו נגזר עליו אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', ואם לא נגזר אין לו מה להתיירא ואנחנו תמיד כל רגע ביד ה' בין בזמן מלחמה ובין בזמן שלום, והרבה דרכים למקום, ואין לפחד רק מהקב"ה ולפחד שמא יעבור על א' מהעברות ח"ו או לא יקיים המצות, וחוש מזה אין לפחד כלום, ואע"ג דמצינו שצריך זהירות כמ"ש (ב"ק ס:) דבר בעיר כנס רגליך רעב בעיר פזר רגליך זהו מדין השתדלות בכל דבר מה שאפשר, אבל הפחדים והדאגות אין להם מקום.

ואין לדאוג רק על התורה ומצות כנ"ל ההוא בד"ת כתיב, ויש להתפלל שיהא הכל טוב ולא יותר. ושבחו חז"ל (תענית כ"ב.) לאנשים ששמחים תמיד ומשמחים אחרים ואמרו שהם בני עוה"ב, עכ"ל.

ונביא כאן מה שפרסמנו השבוע מרבינו כמה דברים לרגל המצב הנורא וכך נכתב: "אפשר ליסוע לכל הישיבות ושומר מצוה לא ידע דבר רע. ולהשתדל לא להסתובב חוץ לישיבה, [לא יזיק להעמיד שומר בפתח הישיבה]. גם נשים שמסייעות לבעליהן ללמוד יכולות ליסוע למקום עבודתן וה' ישמור. גם לשמחה של מצוה שזה נצרך אפשר ליסוע".

בכרכת שבת 808

יצחק זלמן (א"ב)

המשך מדור עלי שי"ח

כעת לפני ימים ספורים הגיע ראש העיר דשם, ואמר לרבינו שברוך ה' אחרי מאמצים של שנים עלתה בידו לסדר חשמל כשר (גנרטור) בכמה מקומות בעיר, והוא חושב שאם רבינו בעצמו יבוא לקביעת מזווה במתחם הגנרטור יעזור הדבר חיזוק אדיר לשומרי השבת ומסתמא יגרום שעוד ועוד ירצו להצטרף להיות מנוי על חשמל הכשר.

במרכז המעמד המרכזי בהשתתפות אלפי אברכים ובני ישיבות, בחיזוק עמלה של תורה לקראת פתיחת זמן חורף הבעל"ט הביא הגאון הגדול רב"מ אזרחי שליט"א משמו של רבינו מרן שר התורה שליט"א תקנות לחיזוק לימוד התורה והקדמת זמן כניסת השבת לכלל הציבור בכל ערי הארץ, ובפרט לנוכח המצב הקשה השורר עתה בארה"ק. "המצב בא", ה' ירחם, בידי כל אחד מאיתנו לתקן את המצב, משמו של מרן שר התורה שליט"א נתבקשתי להציע, הרי התכנסנו כאן באופן מיוחד לשני דברים: חיזוק התורה והשבת, אמנם הזמן הרשמי של ביתר כדן ירושלים, 40 דקות לפני השקיעה, זה ה'תוספת שבת', אבל לכל הפחות בהגיע 20 דקות לפני כניסת השבת הכל פורשים ממלאכת חול. הכל נעשים 'שבת'דיג'. כאן בעיר ובכל מקום. ומה שנוגע לתורה דיברנו מעט, אבל כאו"א מאנשי העיר הזו בפרט ובכל מקום יקבל על עצמו שלא יעבור יום בלי תלמוד תורה. ללמוד! עוד גמרא, עוד דף, ללמוד! תורה מגנא ומצלא!"

כאן המקום לציין, כי הנושא של חשמל כשר בשבת לא חילול שבת, יסודו בקפידא של מרן החזון איש זצ"ל, שעורר על כך הרבה מאוד, והיה עומד ותמה הכיצד יהודים יראי ה' שלמים ונקיים מכל נדנוד חטא, גורמים בעצמם לחילול שבת, כי בשימוש בחשמל רגיל בשבת, גורם המשתמש באופן ודאי, לצריכת חשמל נוספת, ולעבודה בידים של פועלי החברה לדאוג שבתחנת החשמל יהיה די כוח. פעם התבטא על כך מרן ז"ל בכאב 'הדבר דומה ליהודי ששורף ספר תורה, רח"ל תצילנה כל אוזנים, ובא יהודי אחר שרוצה לעשן סגריה, ונוטל מן האש שבוער בה הספר תורה ומצית את הסיגר' בודאי שאין איסור מיוחד להדליק באש זו סגריה, אבל מי שאין בו הדעת לבכות על שריפת התורה ולא עוד אלא שהולך ונהנה מאש זו, הרי נבילה טובה הימנו.

כיצא בדבר הנהנה מחשמל רגיל בשבת, יושב זה בביתו ומקדש על היין ושר זמירות שבת ואומר דברי תורה, ובכל רגע עובדי החברה מחללים השבת עכורו. לפני שנים ספורות כתב רבינו מכתב חיזוק לעסקני השבת הפועלים ללא לאות להפעלת גנרטור כשר:

"אמר רב הונא הרגיל בנר הווין ליה בנים ת"ח. רב הונא הוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא חזא דהוה רגיל בשרגי טובא אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא נפקי מיניהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין, רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפיתחא דבי נשא דרב שיזבי חזא דהוה רגיל בשרגי טובא אמר גברא רבא נפק מהכא נפק מיניהו רב שיזבי (שבת כ"ג ב). כל שכן מי שעוסק ימים ושנים שיח' אור שבת כשר בעיר מישראל שיזכה לבנים ונכדים תלמידי חכמים גדולים: עד כאן המכתב שנכתב מנעמת לבו הטחור.

ואכן דברי מרן החזון איש זצ"ל נשאו פרי, ורבים רבים מתושבי עיר בני ברק מקפידים בכל שבת להאיר את הבית בחשמל כשר, גם רבים מתושבי שאר הערים החרדיות כדוגמת קרית ספר ובית שמש ועוד, וכעת נוסף עוד מקומות בעיר ביתר, ואי"ה נקוה שאור התורה והשבת יאיר בכל מקום ויקום בנו 'אילו שמרו בני ישראל שני שבתות מיד נגאלין'.

"בראתי יצה"ר - בראתי לו תורה תבלין"

במסכת ברכות (ה,א): "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע כו', אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה" וכו', וכבר הקשו ממה שאמרו חז"ל (קדושין ל,ב) "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", אם כן אין שום עצה לנצח את היצה"ר רק בתורה, ואיך נתנו חז"ל במסכת ברכות עצות אחרות?

תשובה: יש לפעמים שהיצר הרע כל כך חזק שלא מועיל ה"תבלין", והעצות שאמרו במסכת ברכות היינו שתחילה צריך לרכך קצת את היצה"ר, ושוב אח"כ יועיל ה"תבלין".

שאלה: אבל עדיין קשה מה שאמרו (בברכות שם) "לא נצחו יעסוק בתורה", דמשמע שאפשר ושייך לנצחו גם בלי תורה, וזה נגד הגמ' בקדושין?

תשובה: בוודאי שיש אופנים שניתן לנצחו גם בלא תורה, וכי נשים ועמי הארצות אינן יכולין לנצחו, והגמ' בקדושין הנ"ל מיירי אם לא נצחו בדברים אחרים, עד תורה.

(דרך שיחה)

בשבוע נכתב כאן כמה סגולות לזש"ק מרבינו שליט"א, אחת הסגולות שהובאו היתה סגולה נפלאה שהיה מרן הסטייפלר זיע"א ממליץ עליה לפקיד בזש"ק והוא ללכת להתפלל במקום בית השונמית בכפר "שונם" שנקרא כיום "סולם", ואף רבינו שליט"א היה שם כמה פעמים. וכן שולח עד היום רבים להתפלל ויש במקום ישועות גדולות להפקד בזש"ק, מכיוון ששם בוך הנביא אלישע את האשה השונמית, ונולד שם חבקוק הנביא ואף שם החיה אותו הנביא אלישע. (ואף מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א ממליץ על סגולה זו). כפי שערכנו בשנה שעברה תפילה מיוחדת במקום זה בשליחותם של הקוראים שהעבירו אלינו את השמות של המצפים להיושע (וב"ה קיבלנו כמה וכמה מכתבי תודה על זוגות שנושעו מיד לאחר התפילה המיוחדת שנערכה שם) כל המעוניינים שיוזכר שמם במקום זה מוזמנים לשלוח למערכת "דברי שי"ח" את שמות בני הזוג עם שמות הוריהם, ואי"ה שליח ת"ח יעלה במיוחד בעבורם להזכירם במקום מסוגל זה.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושר'ת מרבינו

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

ל הנצחות ולתרומות: 053-3145900

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 117
שנה ג'
פרשת נח
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

בנות, רק יכול לא להתפלל שילד לו בנים [והביא רבנו דבמלאכת שלמה ברכות פ"ט מ"ב כ' דאפשר להתפלל עד סוף הריון אם יהיה זכר או נקבה, כמו דמצינו דלאה התפלל שיהיה לה נקבה, ונולדה דינה עיי"ש, וטען רבנו דלכא"א להוכיח מאבות ואמהות].

שינוי העולם

שח רבנו: במדע הם מביאים שמצאו כל מיני דברים שאין היום, ומביאים מזה סימן רח"ל שהעולם קיים כבר הרבה שנים, מאה מליון שנה, מילארד שנה, אבל הם טועים כי לפני המבול היו אנשים ענקיים, כמו שכתוב במדרש על אדם הראשון שאפי' שלאחר שחטא והקב"ה מיעט בקומתו, עדין גובהו נשאר מאה אמה, ועשו להם בגדים מעלי תאנה, וכי אפשר לעשות בגדים מעלי תאנה, והעולם היה אחר לגמרי, בגודל, בחוזק ובכל דבר, ולמשל רק נח ובניו שהם בס"ה שמונה אנשים עבדו בתיבה וכ"כ הרבה חיות היו שם, וכתוב במדרש תנחומא שלא ישנו יומם ולילה בכדי להאכיל את החיות, ובגלל שהיו חזקים לא היו צריכים לישון אלא מעט מאוד, ואפילו בשמחת בית השואבה היו קצת מתנמנמים, ובתיבה גם את זה לא עשו.

הגובה של אנשים מלאחר המבול עד היום הוא ברובו כמו אז, וכן אמר לי מנהל אתרא קדישא שהקברים והשלדים של פעם הם כמו היום, וכן מבואר במשנה במקואות שמקוה זה אמה על אמה ברום שלש אמות, ואם נאמר שהיו גבוהים הרבה זה לא היה מספיק, ואילו תמיד היו אנשים שיוצאים מן הכלל כמו משה רבנו שהיה גובהו עשר אמות, וכי כולם היו עשר אמות גובה? וי"א שכל שבט לוי היו עשר אמות גובה, אבל לא כולם, והראיה שהקברים מאז לא כ"כ גדולים מהקברים בימינו. (רשימות הרה"ג ר' ישראל טרבלסי שליט"א)

חודש ימים

ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ. (נח ת, יד)
סיפר רבנו שהיה משכיל אחד בזמן הגר"ח פרסם שאין מקור שחודש הוא ל' יום, ולדעתו חודש זה 25 יום, כששמע זאת הגר"ח נענה לאלתר שזהו נגד מקרא מפורש בפרשת נח (פרק' ח' פס' י"ד) ובחודש השני בשבעה ועשרים יום לחוד יבשה הארץ. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' כט).

רבינו דאף בבא על הנכרית רחמנא אפקריה לזרעיה, והא דעכו"ם יורש את אביו דבר תורה הוא גזה"כ, ועיין בקובה"ע סימן נ"א סק"ג שבאמת הקשה עליו דהא גם לענין פ"ר אית ליה חיים [וכקושיית רבינו], וע"ע מש"כ להלן פרשת פנחס גבי ירושה בעכו"ם ובמש"כ שם בהערה ? ובהערה ?

5 כן דעת הרמב"ם פט"ו מהלכות אישות ה"ו, וכ"כ הטוש"ע אבה"ע סימן א' סעיף ז'. אכן יש דס"ל [ע"ש בח"מ ב"ש ט"ז וגר"א] דמהני אף אם לא נתגייירו הבנים ויצא ד"ח פ"ו בבנים גויים שהרי נתיישב העולם, ע"ש.

6 אף מ"מ בעינן דלכל הפחות בשעת קיום המצוה יהיה צורת קיום המצוה כמו בישראל, וצריך שבאותה שעה יתייחס הולד אליו, וזהו שאמרו דבעבד הכל מודים דלא קיים פ"ו משום דאין לו חיים, ולא יפטר אף כשיהיה ישראל, כ"כ רבינו בד"ה אלא ע"ש.

7 הדברים מחדשים, ועיין במנ"ח מצוה א' אות י"ג שכתב להדיא דדוקא אם היו לו בנים מן הגויות דזרעו מיוחס אחריו קיים מצוה בגירותו, אבל בנים מישראלית שאין הזרע מתייחס אחריו לא קיים המצוה אף שנתגיייר, וכ"כ הקרן אורה יבמות כב. דכותי הבא על בת ישראל לא קיים פ"ר, וכ"כ הנתיבות סימן רע"ז סק"א דאף למ"ד דאם היו לו בנים בגויות ונתגיייר קיים פ"ר ואין לו בכור לנחלה, מ"מ נכרי הבא עב"י יש לו בכור לנחלה. אולם כדברי רבינו ראיתי בהגהות עשירית האפיה על המנ"ח הנ"ל אות ל"ב שהביא מהגהות ח"י"י על הרי"ף ביבמות שם דאם היו לו בנים בגויות מבית ישראל ונתגיייר קיים פ"ר, ע"ש.

בגדרי מצות פריה ורביה

ואתם פרו ורבו ורצו בארץ ורבו בה. (נח ט, ז)

הנה הדין הוא דמצות פריה ורביה מקיים כשיש לו בן ובת, ויש לחקור אם זהו שיעור במצוה שמצות פריה ורביה שיעורה בבן ובת, או דגם בבן אחד קיים מצות פריה ורביה אלא שאינו נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת. ונפקא מינה באופן שיהיה מציאות שידע שלא יכול להוליד שתייהם האם לא יהיה מחוייב להוליד אפילו אחד מהם, וכמו שנסתפקו האחרונים גבי אכילת כזית מצה דבפחות מכזית אין מצוה כלל [ראה משל"מ פ"א מחו"מ ה"ז], והכי נמי אילו אינו יכול להוליד שתייהם אינו מחוייב אפילו באחד מהם, או דגם באחד יש קיום מצות פריה ורביה אלא שאינו נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת ושוב אינו מחוייב יותר. וכצד הב' מסתבר. ולפי זה יש לומר דגם אם הוליד בנים שאינם מתייחסים אחריו יש בזה קיום מצות פריה ורביה, אלא דעדיין לא נפטר מחיובו עד שיליד בן ובת שיתייחסו אחריו.

ולפי זה יש לנטות ממה שכתב המנחת חינוך במצוה א', דיש לומר דגם גוי שהוליד יש לו קיום מצוה דשבת הנכלל בפריה ורביה, ולכן אף כשנתגיייר מקיים מצות פריה ורביה אפילו שלא נתגייירו הבנים כיון דבשעה שהיה גוי היה אצלו קיום המצוה. ואף להשיטות דרך אם יתגייירו הבנים לבסוף קיים המצוה, היינו משום דסבירא להו דלגבי הישראל אינו נפטר מחיובו על ידי מה שהוליד מי שאינו חייב במצוה, [ואף על גב שהיה בזה קיום מצוה, וכמו שלא נפטר על ידי לידת בן אחד לבד, הכי נמי לא נפטר על ידי לידת בן הגוי], ורק כשנתגייירו מהני מה שהיה קיום מצוה דשבת בעודו גוי וכעת אינו מחוייב יותר, ודלא כמו שנקט המנחת חינוך דלפני שנתגייירו לא היה מצוה כלל.

ולדברינו אם בא בגיותו על בת ישראל והוליד ממנה בן ובת קיים בזה מצות פריה ורביה אם יתגיייר אחר כך. (אילת השחר גיטין דף מ"א ע"א ד"ה והנה הדין הוא דפ"ו)

להתפלל על בנות

אמר רבנו שליט"א דאיתא בספרים הק' דאדם שיש לו רק בנים ורוצה שילדו לו בנות לקיים מצוות פרו ורבו, אין לו להתפלל להדיא שילד לו

¹ כמבואר ביבמות סא: במשנה ובטוש"ע תחילת חלק אבה"ע (סימן א' סעיף ה').

2 ובהו יישב רבינו באיה"ש בהמשך דבריו מה שעמדו ע"ד תוס' בכמה מקומות שהק' ליתי עשה דפ"ר וידחה לאו דלא יהיה קדש, ולכא"ו כשישא שפחה לא יקיים פ"ו דהולדות מתייחסים אחריו, ולפמש"נ מבואר שפיר, דגם בבנים שאינם מתייחסים אליו יש קיום מצוה, אלא שעדיין לא נפטר בזה ידי חיובו, וא"כ אה"נ דהצד חירות לא יפטר עדיין, אבל עכ"פ גם צד החירות יקיים מצוה. וע"ש עוד באריכות דברי רבינו.

3 תוס' ביבמות סב. ד"ה בני פ"ר כתבו בהא דקאמר דעכו"ם בני פ"ר, דלאו בני חיוב קאמר דהא ב"נ לא מפקדו אפ"ר, אלא כלומר שבניהם נקראים על שמם, ועיין בדברי רבינו כאן שהוסיף דאפשר להעמיס משנ"ת בדברי תוס' הללו, וע"ע היטב מש"כ רבינו באיה"ש יבמות כב. ד"ה ובתוס', לבאר מה שיצא יד"ח פ"ר בבנים שהיו לו בגיותו אע"פ דגר שנתגיייר כקטן שנוול דמי (ע"ש בתוס' ביבמות), דהביאור דכמו דלענין עבירה שעשה לא פקע האיסור כשנתגיייר, וה"נ לענין מצוה שעשה בגיותו לא פקע כשנתגיייר. [וכ"כ בספר דברות משה קדושין סימן מ"ג ענף ו]. ועיין מה שהארכנו בזה הרבה להלן ? בגדרי גר שנתגיייר דרך לעניני קורבה אמרינן כלל זה אבל האיש נשאר אותו האיש, ואכ"מ.

4 באיה"ש ביבמות כב. ד"ה ועדיין קשה, עמד רבינו בהא דקיים פ"ר בבנים שנוולו בגיותו, הא רחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם ואינם מתייחסים אחריו, ואין יצא בזה יד"ח פ"ר, וע"ש מש"כ רבינו בזה. ואמנם לכא"ו י"ל דהא דרחמנא אפקריה לזרעיה דעכו"ם היינו דוקא בבא על ישראלית, אבל בבא על הנכרית שפיר מתייחס אחריו, וכמ"ש ביבמות סב. דעכו"ם אית ליה חיים ורק עבד לית ליה חיים, אולם עיין ברמב"ן יבמות צח. מבואר כד'

ענין בפרשה – גשמים

גבורות גשמים

בברכות ל"ג א' תנן מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ומפרש בגמ' א"ר יוסף מתוך ששקולה כתחיית המתים לכך קבעוה בתחיה"מ, ובתענית ז' א' אמרין דר' אבהו פליג וס"ל דגדול יום הגשמים מתחיה"מ משום דהגשמים הם בין לצדיקים ובין לרשעים משא"כ תחיה"מ שהוא רק לצדיקים.

וצ"ב בסברת ר' אבהו דיותר גדול יום הגשמים בזה שניתן גם לרשעים דאדרבה הא רואים שהקב"ה אינו רוצה שהרשעים יהנו מדברים טובים כדמצינו דהאור שנברא במע"ב ה' אור גדול מאוד, ואיתא בחגיגה י"ב א' שהקב"ה אמר שלא טוב שגם הרשעים יהנו מזה וגנוזו לצדיקים לעתיד לבוא.

וצריך לחלק דשם שהעולם יכול להתקיים לולא אותו האור וכפי שרואים במציאות אז הקב"ה גנוז דאינו רוצה שיהנו ממנו הרשעים שא"כ הגשמים דאין קיום לעולם בלי זה דאין מה לאכול ממילא ע"כ גם הרשעים צריכים ליהנות מהם ומה דס"ל לר' אבהו דיותר גדול יום הגשמים דהנה באמת במה גדול יום הגשמים וכי היום גדול אלא הגדלות שבו הוא בזה שהקב"ה עושה דבר דניתן על ידו אפשרות לבני אדם להתפעל ולהרגיש בעומק הלב שצריך להודות לה' על חסדיו יתב' שעושה אתם וע"י זה שנותן יותר אפשרות להכיר את החסד במה שגם הרשעים נהנים מאותו חסד אז הוא יום גדול מאד דהנה כתוב תהילים פ"ט ג' עולם חסד יבנה ובלי חסד הקב"ה לא ה' בורא את העולם ורש"י בפרשת בראשית א' א' כתב שהקב"ה רצה לברוא את העולם במדה"ד וראה שאינו יכול להתקיים והקדים מדת רחמים ושיתפה למדה"ד וא"כ כשיש חסד רק לצדיקים אע"פ שזה ג"כ חסד אבל ביום הגשמים שעושה חסד גם עם הרשעים שיכולים להתקיים ע"י זה הוא חסד הרבה יותר גדול דבעצם הם היו צריכים להיענש וכשנותן להם חיות הרי זה חסד גדול מאוד ומשו"ה גדול יום הגשמים דע"י הנהגת הקב"ה בבריאה אנו משיגים מה זה אלקות דהא אותו יתב' א"א להשיג אלא ע"י מה שאנו רואים ומשיגים יותר את הנהגתו יתב' זה נקרא יותר השגה בו יתב' וכפי כמה שמשיגים יותר את הנהגתו בחסד זה יותר השגה.

וההבדל בין כשמשגיג לבין כשלא משיגים הוא גדול מאוד דהנה בספרים מובא על הרס"ג שהתארח פעם אצל בן אדם שלא ידע שהוא הרס"ג וכיבדו כרגיל ולא במיוחד כראוי לאורח כזה ואח"כ כשנודע לו שזה שהתאכסן אצלו ה' הרס"ג הוא בא לבקש ממנו מחילה וא"ל הרס"ג למה אתה צריך לבקש ממני מחילה הרי לא עשית לי רע, וענה לו לפי שלא כיבדתיך כראוי לפי מדרגתך דאם הייתי יודע מי אתה הייתי מכבדך הרבה יותר, וכתוב דמשום זה הוא עשה כל יום כל מיני סיגופים בגלל שאמר שהיום הוא משיג יותר את הקב"ה עד כמה גדלותו ונמצא דאתמול שלא הכרתי כ"כ כמו היום אז מה שעשיתי אתמול לא ה' כפי הכבוד הראוי והחשיב זה כעבירה כאילו שלא כיבד וכמו אותו בעל אכסניא שביקש ממנו מחילה על שלא כיבדו כראוי א"כ לדעת את הנהגת הקב"ה בבריאה זה נקרא השגה ואם אינו משיג אז יוצא שלא מכבדו כראוי.

ולכן ס"ל לר' אבהו דביום שעושה חסד גם לרשעים זה נקרא יום גדול דיום שמשיגים בו את גדלות ה' ע"י שרואים ירידת גשמים שזה נותן חיים לכולם הוא יום גדול דחסד כזה גדול מרומם את האדם להכיר את גדלותו ומה שמשבח יהא בהכרה מלאה אבל צריך לשים לב ולהתעמק כי אם לא מתעמקים אפשר לראות ירידת גשמים ואפילו לאחר שהי' ח"ו עצירת גשמים ולא רואים שנעשים בעלי תשובה מזה ועל האדם לראות ללמוד מהדברים שקורא בעולם כדי להוציא מהם תועלת לעבודת ה' והתועלת הגדול הוא להכיר את חסדי ה' שבכל צעד ושעל.

ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה

הנה בברכת אתה גבור משתמשים בשם גשמים דאומרים ומוריד הגשם אבל כאן בבקשה אומרים ותן טל ומטר ו"ל דשם שמזכירים את גבורות ה' הגבורה הוא בעצם הורדת הגשמים ומשו"ה אומרים ומוריד הגשם

אבל כאן שזה בקשה על ירידת הגשמים. מזכירים את הגשמים בלשון מטר ואומרים ותן טל ומטר שזה מלשון מטרה דהיינו בקשה שהגשמים ירדו במקום הנצרך. [ועי' עוד בחשק שלמה תענית ב' א' למה כאן אומרים מטר ולעיל אומרים גשם].

ומה שמוסיפים לבקש על פני האדמה י"ל שזה לאפוקי שלא ירדו בים וכדו' במקומות שאין מזה תועלת הנצרך לבני אדם, ומ"מ צ"ב מה צ"ל על פני האדמה דאפשר לומר על האדמה.

ותן ברכה

בקיץ אנו אומרים ותן ברכה. והנה גם בימות הגשמים אם יאמרו ותן ברכה נכלל בזה בקשה על גשמים דהא בלי גשמים לא יהא ברכה, אלא שצריכים לפרש את הבקשות.

שמור והצל שנה זו

בתפילה בעת עצירת גשמים מבקשים שמור והצל שנה זו וכו' וחליים רעים וקשים, דכשיש עצירת גשמים זה מדה"ד רח"ל ולכן צריך רחמים על הכל.

מוריד הגשם

השיב רבינו בשנת תש"ס במכתב לשואל, ששאל איך צריך לומר מוריד הגשם – בסגול, או מוריד הגשם – בקמץ. והשיב לו רבינו בכת"י קדשו: **רוב רבנים סוברים גשם [בסגול]** אבל דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. [א"ה ראה בס' ברכות החיים לרבי חיים קרויס זצ"ל שהאריך בכל זה].

הודאה על גשמים.

אמר רבנו הנה בברכת הודאה שמוזכר בהלכה על גשמים הרבה לא אומרים את זה, ואין לומר מחמת שהיום אפשר להביא מים ממקומות אחרים, זה אינו, כיון דאכתי צריך מים בכל מקום, אלא שזה ברכות הרשות.

ואמר רבנו ע"ע שאע"פ שהיה לו בביתו בכפר סבא עצי תות בחצר, לא בירך ברכה זו, כיון דהוא עצמו לא אכל מהעץ הזה אף פעם אלא ילדים היו נכנסים ולוקחים.

וכן בביתו ברח' חזון איש אינו מברך על אף שיש לו עץ אתרוג בחצר כיון שבדרך כלל אינו מוציא פירות.

לפשט עקמומיות

מצינו בגמ' בברכות (נטא, אריב"ל לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב שנא' והאלקים עשה שייראו מלפניו.

והמהרש"א מסביר משום שהרעם הוא דבר המחריד ביותר ואין ידוע בו תועלת לעולם, ומשו"ה קאמר דלא נבראו אלא לפשוט וכו' דהיינו להחריד להלבבות של המינים שישובו.

וצ"ב מה ענין פשוט שבלב על הרעמים, ועוד שהרי רואים דאע"פ ששומעים רעמים נשארים בעקמומיות ולא משפיע.

אלא נראה **דטבע האדם דכששומע דבר מחריד הוא נכנע ומרגיש אפסיותו, דשורש החטאים זה אי הכנעה**, דאדם אינו נכנע להקב"ה כמו שאינו נכנע לאנשים, דמרגיש אני עושה, אני רוצה, ובסוטה (ה, א) אמרו דכל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, ואיך זה רק גאווה על אנשים, אלא לכל אחד יש בלב אי הכנעה להקב"ה וזה שורש וסיבת החטאים, וכששומע דבר טבע מחריד, מרגיש באפסיותו כנגד בוראו ובא לידי הכנעה, וזה פשוט עקמומיות שבשלב. ואע"פ דרוב בני אדם לא משתנים כששומעים רעמים, זה משום שבכח האדם להכביד את לבו, וכמו פרעה דהכביד את לבו ולא הועיל כל האותות והמופתים שראה, אבל בכח הקולות והברקים ושופר לעורר את הלב. (ימלא פי תהלתך ימים נוראים עמ' קצז)

ברכת רעמים

שמעתי בשם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א שאמר שברכת רעמים מברך אחת לעשרים וארבע שעות ואינו חלוי ביום ולילה וצ"ע. (הגאון רבי נפתלי קופשיץ שליט"א בקו' מעדני כהן ח"ב עמ' קצ"ז, וע"ע הליכות שלמה תפילה עמ' רפז)

יום היארציט של תושבי בריסק וכללם משפחת רבנו - הי"ד

נעקדו על קידוש ה' ע"י הגרמנים ימ"ש ביום ד' חשון תש"ג

לרגל שבת היארציט נביא כאן מזיכרונות רבנו שליט"א אודות העיר בריסק ומנהגיה וראה בס' אעלה בתמר מתורת בריסק עוד ענינים בהרחבה.

אחרי הגרי"מ פאדווא נתמנה הגר"ר צבי הירש אורנשטיין נכד של הישועות יעקב וחיבר ספר ברכת רצ"ה, אבל לא נמשך רבנותו זמן רב לפי שהיה ממדינת גליציה ולא נתנו לו הרשויות אישור שהיה רק שלש שנים ואח"כ הכורח לעזוב את המקום.

אחרי היה כמה שנים הגר"ר מאיר יונה בעל הר המוריה על הרמב"ם עבודה, אבל לא היה בגדר רב המקום לכן לא כתבוהו בלוח הרבנים הנ"ל.

אחרי היה המהריל"ד הבית הלוי, הגר"ח, והגרי"ז. בפטרקוב היה רב גדול הגאון בעל נפש חיה ודיברו שיבוא להיות הרב דבריסק ולבסוף לא יצא לפועל.

הת"ת דבריסק

שח רבנו: אני למדתי בת"ת דבריסק וזה היה הת"ת היחיד והיו שם כחמש מאות ילדים. היו עוד כמה בתי ספר מסוג תחכמוני של אנשי המזרחי ואנשי תרבות, והיו נסיון גדול להרבה מיהודים לשלוח את ילדיהם למוסדות שלהם.

בת"ת שלמדתי בבריסק היו הרבה ילדים ולא כולם היו ממשפחות טובות כ"כ, היה הרבה ילדים ממשפחות שנמשכו למזרחי ובכל זאת כולם למדו באותה תלמוד תורה. גם הגרי"ז שלח את ילדיו לת"ת שם, ואמנם את בנו הגדול לא רצה לשלוח שילמד יחד עם כל הילדים אבל את בנו הגרמ"ד שלח שילמד שם.

מכיון שהיה רבנו שליט"א המצוין ביותר בת"ת פטרו אותו מלימודי חול, ובזכות זה לא ידע את השפה הפולנית.

איזהו נשך

בכתה ו' [כשהייתי בן ט] למדנו פרק איזהו נשך, אצל מלמד שהיה חסיד קאצק, זכרוננו כשאחזנו בדף ע' עמ' ב' המלמד שאל אותי שאלה על תוס' ונתן לי סטירה, שאלתי אותו למה הכה אותי ואמר לי שזה חוצפה לשאול כך וכי אתה רוצה עוד מכה, וזה היה הפעם היחידה שקיבלתי מכה בחיידר. אני הייתי הכי קטן בכיתה. [ודעת רבנו שליט"א שעדיף להתחיל ללמוד עם ילדים גמרא בגיל 9-10] המלמד בכתה ח' היה מלמד טוב אבי החזיק ממנו, ולמדתי אצלו שנה וחצי.

קידושי שחוק

סיפר רבנו כשלמד בחידר בבריסק היה שם פעם שאלה של קידושי שחוק שאחר הנערים שיחק בטבעת ואשה אחת ביקשה ממנו את הטבעת והוא נתן לה ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, והיה עשתה רעש גדול על הדבר שאינה חפיצה בקידושין.

הניקור

בתקופת הגזירה על השחיטה היה קשה להשיג בשר, וזקני השוחטים הלכו לביאלסטוק שם היה זקן מומחה לנקר אחוריים, ולמדו מהם את הניקור, והיו מוכרים את זה בבריסק, ויצא שם שבבריסק מקילים בשחיטה, ובעירות באיזור היו רגילים לומר על בשר טריפה תשלחו את זה לבריסק שם יכשירו את זה.

אביו ר' נח צבי [ראה באריכות בגליון פר' נח תשע"ה אודותיו]

סיפר רבנו: היה חתן שהבטיחו לו הרבה כסף ולבסוף לא יכלו לעמוד בהבטחה והחתן סירב להיכנס לחופה עד שלא יביאו לו את כל הכסף, ורצה לעזוב את השידוך וזכרוננו שאבי ז"ל ישב עמו כל הלילה וניסה להשפיע עליו ולשכנע אותו שיסכים לוותר, אבל החתן היה עיקש בדעתו ולא הצליח להזיזו מדעתו. ולבסוף היה שהכלה חלתה ומתה רח"ל.

הריגת אחותו

סיפר רבנו שאחותו מרת גולדא הי"ד היתה אמורה להתחתן בל"ג בעומר - עם בחור מתלמידי מרן רבי ברוך בער זצוק"ל, ונקרא זלמן לוישיצער הי"ד, ולא נודע לבסוף אם התחתנו או לא, ולא נשאר מהם זכר, בהיכחד כל העיר בריסק הי"ד. ארץ אל תכסי דמם.

וסיפר רבנו שאמר לו הגר"ז אידלמן זצ"ל שלמד בקמניץ יחד עם זלמן לוישיצער שהוא היה המתמיד של הישיבה ומופלג בתורה ויר"ש.

ובכל שנה ביארציט לומד רבינו משניות לעילוי נשמת הוריו ואחיו ואחותו הי"ד פרקים לפי אותיות שמם.

תפילת מנחה

בבריסק היו מתחילים מנחה גם 5 דקות אחרי השקיעה, ואמנם החזון איש הקפיד שלא לאחר אפי' רגע מהשקיעה. ואמר רבנו שעד לפני מאתיים שנה נהגו בבריסק כדעת ר"ת אף לקולא, אבל אח"כ כבר לא הקילו כ"כ.

צלם בהיכל

הארון קודש של בית הכנסת הגדול בבריסק היה גבוה מאד, גובה שלש קומות, הביאו אותו ממקום אחר והשקיעו בו הרבה כסף והיה מעוטר בפיתוחים ועיטורים. פעם אחת עלו למעלה ונדהמו לראות 'צלם בהיכל' שלמעלה גבוה בצד הפנימי היה מלא כולו בצורות של צלב, מפאת שהנכרים שעסקו בעיטור הארון עשו אלו הצורות. ונשאלה שאלה מה לעשות בזה, האם יש לזה דין ע"ז וטעון איבוד או שיש לזה קדושת ארון קודש וטעון גניזה, והרבנים בבריסק נדרשו בשאלה זו.

גורל על קדיש

בבריסק נהגו החיובים להטיל גורל ביניהם מי יזכה באמירת הקדיש, שלא היו אומרים את הקדיש ביחד רק אחד היה אומר לבדו. ובני הגרי"ז היו אומרים יחד כיון שזה על נפטר אחד.

ברכת החמה

לא נהגו הנשים לומר ברכת החמה בבריסק. [וגם לתשליך לא יצאו, ראה בגליון ראש השנה תשע"ה]

יושבת על הנהר

בריסק היה מסובבת בשני נהרות נהר מכוביץ ונהר בוג, ובשטרי גיטין שנכתבו בבריסק היו כותבים של שני הנהרות בעיר בריסק דיתבא על נהר מכוביץ ועל נהר בוג. [א"ה ועי' תשובות מהר"י פדווא סי' כ"ח שהאריך בענין כתיבת גט בעיר בריסק הי"ד בפ"ת סי' קכ"א סקל"א].

חתונות בער"ש

בבריסק העולם היו עושים חתונות או ביום שישי או במוצאי שבת. ופ"א הי שלג גדול והחתן לא הצליח להגיע לחתונה רק ביום א' אחה"צ, וציין רבנו שהיום אף אחד לא עושה כן וחבל דזה היה יכול לפתור כמה בעיות.

בריסק החדשה

מתחילה בריסק הי' במקום אחר, ובערך בשנת ת"ר יצאה פקודה לפנות את כל העיר ולהפוך אותה לעיר מבצר, ורצו דוקא את השטח הזה מכיון שהמקום היה גבוה יחסית ואכן העבירו את כל העיר למקום אחר והוא בריסק החדשה. הרב הראשון בבריסק החדשה היה הגרי"מ פדווא ולבית כנסת שלו קראו בית הכנסת הרב, ושם המהריל"ד התפלל והגרי"ז היה מוסר שם את השיעורים שלו בקדשים. והיה שם כולל נובהרדוק, [ואני ג"כ לפעמים הייתי לומד שם].

העברת בית הקברות

בזמן שהעבירו את בריסק הישנה ממקומה חפרו החיילים במקום ומצאו במקום אחד הרבה עצמות ואספו מהם 11 שקים והעבירו אותם לידי היהודים, ועשו להם לוייה והעבירו לקבורה במקום אחר, היה שם מת אחד שנשאר שלד שלם, דהיינו ללא בשר רק כל שלד העצמות היה בשלימות. ואמנם כשהתעסקו בו התפורר אך כל הזמן שלא נגעו בו נשאר שלם, והיה דבר פלא. [וראה בשפת אמת על אבות רפ"ג שכתב גם בימינו נשמע כזאת שבעיר בריסק חפרו במקום הקברים ומצאו ב' אנשים שלמים וכו'].

רבני בריסק

בבית הכנסת בבריסק היה לוח של כל שמות הרבנים משנת ר"ל ואילך, נ"ג רבנים, רוב הרבנים היו ממשפחתו של השר ר' שאול וואהל שהיה מקרוב למלכות והיה מלך לפולין ללילה כאחד כידוע, והיו לו בנים וצאצאים תלמידי חכמים חשובים, כולם היו אנשים גדולים וגם הוא עצמו היה צדיק גדול, האחרון ברשימת הרבנים בלוח היה הגרי"ז. ומפליא שכבר שעשו את הלוח שנים רבות לפני כן בצורה כזו שהרב האחרון יהי' הגרי"ז ויותר אין מקום להוסיף אחרים.

יום היארצייט של מרן הגאון רבי שמחה זעליג ריגר הי"ד ראב"ד דבריסק וראש מורי הוראה בדורו נלב"ע ד' חשון תש"ג

כפי שכבר הבאנו בגליונות בשנים קודמות שרבנו שליט"א היה ש"ב של מרן הגרש"ז זצ"ל, וקיבל ממנו הרבה תורה והוראה. וסיפר רבנו שהיה תקופה של שנה בערך שהיה הולך כל לילה לישון אצל הגרש"ז וכך נזדמן לו להיות במחציתו ולקבל הרבה ממנו בתורה ויר"ש

ברכה על בייגלך

כשהייתי בן י"ב שאלני הגרש"ז במבחן עמ"ס יבמות, מה יש לברך על בייגלך שהוא בצק חלוט במים ואח"כ אופים אותו, ואז היה מאוד מצוי והיום לא כ"כ, והשבתי מסוגיא דפרק החולץ (מ, א) דחליטה ואח"כ אפיה ברכתו המוציא.

גביע המתפרק

שאלתי פעם את הגרש"ז בדבר הגביעים המתפרקים אם מותר לטלטלם בשבת והוא דימה את זה לההיא דשו"ע סוף סימן רע"ט עי"ש.

עשיית קרח

הגרש"ז כתב מכתב להג"ר משה סולובייצק הבן של הגר"ח שבו הוא מתיר לעשות קרח בשבת ואין משום חשש של מוליד. ונדפס בהפרדס חלק ג' חוברת ח' ס"ד. [וז"ל מה שהעיר מר ר' משה לעויין דאם שם המים בהתבה שיעשה קרח אסור משום נולד, לפי פסק רמ"א בסי' ש"ח סעי' ט"ז דבמקום צורך יש לסמוך על סברא ראשונה דמותר ליתן מיני פשטידא נגד המדורה אלמא דלית בה משום נולד כיון דהוי ממילא ולא בידים ולא שמענו מעולם לאסור את השלג היורד בשבת להשתמש בו לתת אותו לתוך הכוס משום נולד, כיון דמעיקרא בהיותו מים היה משקה, וגם כשנקרש מועיל בו מחשבה לעשותו משקה ולא לעשותו אוכל כדאיתא בנדה ד' י"ז אלמא דהיא יותר קרוב להיות משקה ואין בו משום נולד, ופשט דהא מיני פשטידה לאחר שחממו אותה עוד הפעם נקרש השמן בשבת, ומותר במקום צורך להחמם עוד הפעם ולית בו משום נולד, עוד העיר מר משה אהרן דיש לאסור משום מגבן דהוי כבונה, באמת הלא אינו מגבן בידים, אין זה אלא גרמא דעשיה הוא דאסור בשבת אבל גרמא שרי כדאיתא בשבת ד' ק"כ, גם יש לומר כיון דאינו דבר של קיימא דכשנא למקום חם הוא נמס אין בו משום בונה].

ניתוח לבהמות

הגרש"ז העיר לי במה שבזמנינו מנתחים את הבהמות ועושים להם כל מיני טיפולים וניתוחים כדי לרפאות אותם ולהאריך את חייהם דיש לדון אם דינן כטריפה, שהרי אמרו טריפה אין לו תקנה, והיום הלא מנתחים אותם וחיים זמן רב אפילו כמה שנים. [ועי' חזון איש יור"ד ס"ה סק"ג שדן בזה].

ד' חלקי שו"ע

הגרש"ז סיפר לי על א' מפורסם שלמד עמו בואלאזין שדרכו היה ללמוד בכל יום ענין א' מד' חלקי שו"ע. עוד סיפר על הג"ר גרשון אדלשטיין גאב"ד שומיאץ ומח"ס בן אריה שהיה ידיד של הגרש"ז מוואלאזין ואמר שכוחו הגדול היה יותר מאחרים שהתפרסמו בגלל שהיו ראשי ישיבות אלא שלא החזיק ישיבה ולכן פחות התפרסם והיו קוראים לו רבי גרשון קמינצער ע"ש עירו קמניץ..

לא אבה יבמי

סיפר הגרא"י צוקר שליט"א ששמע מרבנו, שהגרש"ז עשה חליצה לאשה אחת שבעלה נפטר ללא ילדים בעזרת נשים של הבית כנסת, והקריא לה שתאמר את הפסוק לא אבה יבמי והאשה לא הצליחה לומר תיבת יבמי' בהיגוי הראוי והגרש"ז החזיר אותה כמה וכמה פעמים עד שאמרה בדקדוק הראוי. [אמנם רבנו שליט"א אמר כעת שאינו זוכר ד"ז, וכנראה שמע ד"ז הגרא"י מחמיו הגאון רבי ברוך רוזנברג זצ"ל שהיה גם יליד בריסק].

מכתב הגרש"ז ריגר שליט"א כשרות הגליטין

בגליון נח תשע"ה הבאנו שיש מכתב מהגרש"ז זצ"ל לרבנו בענין הגליטין, וכעת בקובץ מוריה אלול תשע"ה עמ' ע"ו נדפס מכתב הגרש"ז זצ"ל לרבנו על כשרות הגליטין. ומוקדם מקובץ 'אסופה' י"ד תמוז תשע"ה - צילום כתי"מ מס' 424) אמנם הם קבלו רק העתקה מהמכתב המקורי ולכן חסר להם כמה ענינים, ואנו זכינו לתקן את הדברים לאור המכתב המקורי לרבנו שליט"א [כל הנוסף על המכתב מודגש, (מלבד תוספת אותיות שלא ציינו), ודברים שנכתבו רק בהעתקה ולא במקור מוקפים בסוגרים].

ברכה מרובה לכבוד ש"ב הרב הגאון מוהר"ר אהרן לייב נ"י

[תשובה]. בדבר הדשעלאטין. בתורת כהנים שמיני פ"ד [פ"ב] ה"ח ושם בפ"ג ה"י, ומבשרם ולא מן העצמות, היינו דאין בהעצמות איסור של בהמה טמאה, ולא של דג טמא, ולא של נבילה וטריפה. ומ"מ פסקי ביו"ד סי' צט [רס"א] דעצמות האיסור מצטרפין לבטל את האיסור.

ובפרמ"ג מקיל יותר דגם עצמות הרכות כשרות, והטעם מעצמות כשר.

והנה בהלוח של ישיבת עץ חיים בירושלים משנת תרע"ב, נדפס כל המלאכה של הדשעלאטין, מר' לייב ז"ל גארדון שהייתי מכירו לי"ש והי' כעמיקער, וכתב שם כי השומן שבהעצמות הוא מקלקל את הדבר, וע"כ מלבד שמסירים את המוח והשומן, ומגעלים העצמות עוד שופכים על העצמות דברים כימיים מפגימים ומפליטים כל שמץ שמנונית ונשאר רק העצמות, והנה העצמות הם מחמר העצמות אשר הוא כמין עץ ומדבר המדבק כל מה שהוא עץ לחברו, ושופכים עליהם דברים כימיים השורפים ומכלים את חומר העץ של העצמות ולא נשאר רק המדבק [דער קלעפער] והמדבק נקרש ונעשה ממנו הדשעלאטין, וכפי זכרוני משימים טיפות של אנאנס או של פאמערנאץ [- תפוז] כדי לבטל הריח רע מהדברים הכימיים. וכתב שם דמה שקורים 'פישקלייא' הוא שיבוש הלשון וצריך לקרר 'פוסקלייא' כי הוא נעשה מעצמות הרגל, והנה הוא פשוט להיתר, ומה שכתבת כי בכל תפוצות ישראל הוא מוסכם לאיסור, מלבד שאינו אמת רק כי זה מקרב נודע לקצת בני הישיבה כי נעשה עצמות, וחשו כי מי יודע אם מעצמות כשרות או מן אסורות, ופרסמו בין קצת יראים לאיסור ולא ידעו דעצמות של איסור הוא דבר המותר, וגם לא ידעו את המלאכה אבל באמת הוא מותר, וראוי להשיג הלוח של תרע"ב של עץ חיים.

ובדבר השפראטין האוכלים השפראטין יודעים כי הוא דבר חי כבוש בשמן.

ויתברך בכל טוב וברכה. מוקירו שארו. שמחה זעליג מו"ץ פה בריסק [תרצ"ח]

הריגות

המשטרה הגרמנית לקחה את ר' שמחה זעליג וחתכו לו בתער חצי זקנו עם הבשר וגלגלוהו מכל המדרגות. בנס נשאר בחיים, ולבסוף נהרג עם כל אנשי העיר ה' יקום דמו.

רך כקנה

נין הגרש"ז הגיע לרבנו שליט"א וביקש ממנו שיספר לו משהו על זקנו, אמר לו רבנו: אני יגיד לך דבר טוב ממנו, מה שהיה רגיל תמיד לחזור ולומר 'לעולם יהיה אדם רך כקנה', וזה הי' ההנהגה שלו בעצמו שהיה נאה דורש נאה מקיים, ומעולם לא פגע בבן אדם.

משפחתו

סיפר רבנו: שם משפחתו של הגרש"ז היה מגולנסקי [וכך נשאר שם משפחתו של אחיו שהיה גר בבריסק], וכשהגיע הגרש"ז לגיל גיוס לצבא, נסע לעירייה איליא שם מצא זקן אחד וזייפו מסמכים שהוא אבא שלו ועי"כ נפטר מהצבא [עם תוספת שוחד] שהיו פוטרם מהצבא את הילדים של הורים זקנים. ואחרי תקופה נאלץ גם ללכת משם לריגא ומשם נקרא שמו ריגר.

בישול ביצה עם דם

הגאון הגדול רד"ל שליט"א הביא ששמע בשם רבנו בשם הגרש"ז אם בישלו ביצים ביו"ט ונמצא בא' מהן דם דאמנם מצד הדם יש ביטול ברוב,, אבל כאן כולם אסורות עד מוצאי יו"ט מחמת דיש בזה איסור מוקצה והוי דבר שיש לו מתירין, והעיר בזה הגרד"ל מכמה צדדים ואכ"מ.

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טובי שליטיא

צדו צעדיכו...

בימים אלו ששומעים דברים מחרידים מהנעשה ברחובות קריה, בהשתוללות מרצחים באופן נורא, הרי חלחלה תאחזנו, וכפי שהתבטא רבין בימים האחרונים ואמר "רח"ל כחה אנשים נענשו בימים האחרונים, הרי זה פחד, פחד, נורא ואיום..." והיום לאחר מנחה התבטא בכאב ואמר "דער אייבירשטער זאלל רחנות האבנין..." שהקב"ה ירחם...

תמיד נספר תהילתך

חובת פאקס תמיד ופאות ולכח אכראו, עז כל פחסדים שגושפ צאו ככל צת, ולכן עזין אכור ופאות תמיד עז לכיכר אכראין אחסות ככל רכין שליט"א כיום פכפורים וכחך פסוכות, וכיום למחת תורה, ונכיא מעט מפליכות רכין כימים פקבוליס לעכרו עזין.

מערב יום כיפור ככר שרי רכין כמתח מפיום פקבול ופנרא, ומצפא אציצומו של יום מכפר, וכפי לפעיד נכבא פמסור פרכ ר' נח צבי שטיינמן שליט"א מנפא ת"ת נעם פתורה, שלא רצב רכין אצאת ככוקרו של ערכ יום כיפור, אפילו אכאפ פקות של פליכ פנצרכת אכריאותו, כאמרו הרי היום בערב זה יום כיפור! נורא ואיום! והאיך אפשר למייל...

וכ"פ פתפאל רכין את כל תפלות יום כיפור כאמן, וכאשק יום כיפור כירק כאפ פצמים גס קבס נעילת את כל פקבוקים אלווע, וכל כל ישראל, וכאמצאי פיום פקבול לאחר פכבאל פחל אכאר כנען מיוחב - המבדיל בין קודש לחול "חמאותינו הוא ימחול..."

ואח"כ חך פסוכות נחך אצל רכין כ"פ כפתרומאות פרוח - כאן למחתין, ומלתפל שלא אצאת מן פסוכה רק לפכרח מאל, עז לאפילו כלפיד צריק אלק ארכע אמות לאחר פאכיל, למקפיד ע"כ מאב, פלתפל אכת כבוחק כתוק פסוכה, וכלפצירו פכרא"א כתוב "לטייל" כסוכה, אחר פטיול לכתב פרא"א פיין "לפילן" אלחק, וכלפתכטא א' שנכר עז רכין פלמחה כסוכות, אחר בודאי הרי יש לנו מצוה נפלאה בזאת שאפשר לקיים בכל רגע ורגע... וארים עזין פמאירות למעלה כפנפא ומצביע אכיוון פסכך, וכן קיכל רכין כאמור פנים את רכבות כן ישראל ופפידס לכאו לפקכיל פנו כאשק ימי פחך, אשרין לכיכר.

ולמען מנכדי רכין לכערב סוכות סמוך אליה לא פסכים רכין ולתות אפילו מעט מים כאמרו של אנשים לכה מחיל לפס את פתיאכון כאכילת פככית פת כלילת לפיא מצוב פאורייתא, ועי' רמ"א תרל"ט ס"ח.

וכיום פלכיצו "פולענא רכא" דיכר רכין כלכח פנעזורים כל פילת ועוסקים כתורה וכאמרת לאר פכרים טוכים, ומדגיל לכה פיום פאחרון שנוטלים ארכע מינים, וכתוק כדי פכרו עס אצאצאיו פיקרים ליחיו, פונפ רכין לא' מפנינים למעריכו מאב, ולואו אותו פאס ככר גמרת ש"ס? וכלענפ כלילת, ממליק רכין ולואו חצי ש"ס כן למדת, או רכע אכל פפחות, ואומר רכין פרי צריק אגמור ש"ס, מתחילים כאסכת כרכות וממליכים...

ואחר נטילת פולוכ, כלמענע ככל כוחו ארכע רוחות ולמעלה למטה, ע' פצמים אכל צב, עס כסכוס, כפי למקפיד תמיד, עז אתורה וכיקל אכרק כאי לכירק, את כל בני ישראל חוץ מהרשעים שרוצים לעקור את התורה! (א"פ די למכין את פליני מפימים פנראים, לפתוחים לקכל לכים, לפתפאל גס עזיפס), ולאחר פתפילת כירק את כואס כ"גומ יום טוב" כפדגילו לפולענא רכא פוא יום טוב, וכיום פלמין חך פנצרת, ככין ל"למחת תורה" עס רכין לעלפ כנצמא פקפד וספר תורה כבא, וכאי לכירק לאחר לעזל אחת תורה, אחר אכרק את כל ישראל "העושים מעשה עמך". אילו פיין מלא שירי כים וכו' אין אנחנו מספיקין לפאות אכראין, וכקלין ואל תטלין פ' אולקין אנחנו!

נגיל ונשיש בזאת התורה

בעיצומו של חול המועד, זכתה העיר 'כרמיאל' לקידוש השם נפלא ביותר, כאשר נערכה שם 'הכנסת ספר תורה' לשיבת 'רנה של תורה' הזרקור שהעמיד רבינו בעיר שהיתה רחוקה מתורה ומצות. ובהתהלך ברחובה של עיר כאלף בני ואברכי הישיבות הקדושות של רבינו, בשמחה עצומה של מצוה, בסדר מופתי, זלגו עיניהם של התושבים דמעות, ונדלק בהם אור הנשמה היהודית, שלא זכתה עד היום לטעום שמחה רוחנית אמיתית כזאת, בראותם בחוש את ה-אשרי מי שלמד תורה. הוא מה שאמר מרנא החפץ חיים זצוק"ל 'חושך לא מגרשים עם מקלות, אלא מדליקם נר והחושך נעלם', כך בכל מקום שהדליק רבינו את נרו המאיר באור האמיתי של תורה, בורחת משם הטומאה. וכפי שזכינו לראות כח ברכתו של צדיק, אשר כמה נסים ארעו בדרכים להכנסת ספר תורה, כאשר באו מכל קצות הארץ להשתתף, ובזכות הבטחת רבינו שיסעו ויחזרו לשלום, יצאו ב'ה בלי פגע. אין לנו אלא להתפלל שתמשיך השפעת כח התורה והקדושה של רבינו להפוך את כל הארץ למקום תורה אחד גדול, ונזכה לביאת משיח צדקנו בב"א.

ויתברך התורם היקר הרב יוסף רוטר שליט"א, בנו של הגאון רבי אהרן י. שליט"א מחבר ספרי שערי אהרן, הנאמן לגדולי הדורות זצוק"ל ויבלחט"א עשרות רבות של שנים. ועל אף הטירחא משתדל לבוא מפעם לפעם להתפלל עם רבינו באמרו שבקירבת רבינו הוא מרגיש כפי שהרגיש בהיותו בקרבת מרן בעל החזון איש זצוק"ל.

הכל הולך אחר הוליותו

כאמרו לפאתנו פגדול כיותר לתלמידי "ארחות תורה" כסיום פיאס פנראים ויא חג פסוכות ולמחת תורה, פיא פככות אראות את רכין כא כאוצאי פחג איליכ פקבולפ, ולסתתל כלמחפ לל מצופ, עס סיוס מס' אכות, ונלסא פכרים נקכיס כסולמו פגבול ל כן תורפ. וככ ריחס עילין אכין לכלאים ופכיא את רכין איליכ, ופלמחפ ל כן פיליכ פכרצפ גכאות, עפ לפיפ קלפ לפס לפיפכ ארכין כרחוכפ ל עיר.

ואלה הדברים שאמר רבינו לבניו – בני הישיבה היקרים

העיקר צריך לשאוף להיות כאלה אנשים, לא להסתפק במועמ, צריך להיות דוקא גדולים מאוד! כמו רעק"א והחתם סופר.

השם יעזור שכל אחד מכם יפרח להיות גדול בתורה, גדול ביראת שמים, שזה כל התקוה שכן אדם יכול להיות, להיות גדול בתורה ויראת שמים.

אחרת מה יש לו? אם יש לו הרבה דולרים, מזה אדם נהיה גדול? יש לו הרבה דולרים? צריך להיות גדול בתורה ויראת שמים, זה השאיפה שכל אחד צריך לשאוף.

ובתוך הדברים סיפר רבינו שהיה קצת זמן בעיירה לוגאנו – שווייץ, והיה שם יהודי יקר רבי לייביש רובינפלד עם שני חתנים, ושניהם היו נינים של החתם סופר. וכאן פנה להרה"ג ר' יצחק ל. שרייבר שליט"א מרבני הישיה"ק ואמר לו הרי גם אתה נין של החתם סופר. ובהודמנות סיפר רבינו שמרן הגאון רבי משה סולובייצ'יק זצוק"ל היתה אצלו שיטת מרן הגר"ח זצוק"ל כחומה איתנה שלא ניתן לזוז ממנה, וכאשר חתניו של רבי לייבוש היו מדברים עמו בלימוד ולא היו רגילים בחידושים אלו, היה קשה להם לקבל את הדברים.

יתן השי"ת שנזכה ליהנות עוד הרבה מאורו הגדול של רבינו עד ביאת גואל צדק בב"א

כל ימיו בעמוד והלזר..

כשנשא רבינו כיצד שומרים על כל ההשפעות הנפלאות שקיבלו בימים הקדושים שבחודש זה.

אמר "לחזור על הגמרא" ופירש שאם ממשיך ללמוד ואינו חוזר, האיך ידע את המסכתות הקודמות, ורק ע"י חזרה ידע אותם. והוסיף שיש בזה מעלה מיוחדת בעבודת השם, היות וקשה לאדם לחזור על מה שכבר למד, ויותר חשק יש ללמוד דברים חדשים.

כאשר היה היום היארצייט של הגאון האדיר ר' אברהם גנחובסקי זצוק"ל נזכיר ספק אחד ממנו שהסכים עמו רבינו, במי שסיכך את סוכתו כראוי, שתהיה צלטה מרובה מחמתה, ואח"כ נודע לו שהשכנים מלמעלה רואים לתוך סוכתו, ולכן הוסיף עוד סכך, כדי להסתיר מעיני השכנים, האם נחשב סכך זה שלא נעשה לשם "צל" ואינו כשר. והסכים רבינו שזו שאלה, רק דן אם יש מקום לפסול ע"ז את כל הסוכה או רק את המקום שהוסיף סכך.

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טוב שליט"א

בה התורה:

ימים טרופים מלאי חרדה ופחד, עוברים כעת על כולנו יושבי ארץ הקודש, בהשתוללות נוראה של בני ישמעאל באופן מחריד, ואין אתנו יודע עד מה. אך אבינו האב הרחמן, אף בתוך ההסתר פנים הקשה, לא עזבנו, ומאיר לנו פנים, בהותיר לנו לפליטה את גדולי ומנהיגי הדור, רבי וחכמי הדורות, המאירים לנו כאבוקה בתוך החושך הנורא. ומגלים לנו במה תתפייס מדת הדין, ובמה תתגולל עלינו מדת הרחמים, כפי שאמר רבינו אמש, **כי נשיתחיל הזמן בהיכלי התורה, זכות התורה תגין עלינו שלא יארע ח"ו שום רע.** ולכן הורה לתלמידי הישיבות פחול לחזור להיכלי הישיבות בארה"ק. וכל זה נאמר עם כל הכאב והיגון הנורא שאפף את רבינו בשמעו על הפיגועים המחרידים שנעשו בקדושי ישראל היד, ומתוך זעקה חרישית עם עינים דומעות, אמר **"פען דארץ האבבין גרויסע רחמים..."** צריכים רחמים גדולים, ותוך כדי דיבור גזר אומר דברים הנ"ל שזכות התורה העצומה של רבבות בני התורה, תגין עלינו, והרי הדברים הללו הם כמים קרים על נפש עייפה..

פתיחת הזמן הבעל"ט

זכו תלמידי "נר - זרח" עוצם, מעצפיה הגדולים של ארחות תורה, לפתוח את הזמן הבעל"ט אצל רבינו שליט"א בבואם לביתו אמש לקבל דברי חיזוק וברכה, ומשם נסעו לישיבה הק'. ואלה הדברים שאמר רבינו בפניהם היינט דארף מען האבבין אמורעדיגר חיזוק, מען זעט אזוי פיל.. היום צריכים הרבה חיזוק, יש כ"כ הרבה צרות, הרבה צרות... הקב"ה יעזור שכלל ישראל יצא מכל הצרות, ויהיה רק טוב.. רק טוב.. וכשביקש ראש הישיבה דשם הגאון רבי יצחק זאב פיינשטיין שליט"א ברכה שיה' חשק בלימוד לזמן הבא עלינו לטובה, בירכב רבינו שיה' להם חשק ללמוד. אה"כ אמר לו רבינו תיקח חרב ותהרוג את היצר הרע, האם אתה יכול לעשות כזה קונק.. רק תיזהר שלא יהרוג אותך.. וחזר ובירך את התלמידים כולכם תצליחו, כולכם, כל אחד ואחד מכם יצליח להיות תלמיד חכם, וכל אחד ימצא את הזיווג שלו אי"ה, כל אחד יהי' לו זיווג טוב. ולאחר מכן דיבר הרה"ג הצ"ל במעלות ההתנצקות מכל ענין עולם הזה ולהיות שקוע כולו בתורה. וקודם שפתח בדברים התרגש רבינו כשעלה לפניו זכרון סבו הגדול מרן הרב מבריסק זצוק"ל, ואמר רבינו **"הרב! הרב היה איש קדוש מאד..."**

אשריכם תלמידי חכמים...

בימים אלו זכו מאות אברכים יקרים בוגרי "ארחות תורה" הפזורים בכל רחבי ארץ הקודש, לחוג סיום מסכתות פוכה, שביעית, ודמאי, שזכו ללמוד בעיון בכוללי ערב ושישי שבת, ולאות השתתפות בשמחת בני היקרים, טרח רבינו ובא למעמד הצפלא, והשתתף בסיומים ובשירה המרוממת, ולאחר מכן בירך את כולם **"אללע זאללין געבנשט ווערין"**. גדול היה המעמד וההתרגשות היתה גדולה, וזחת ושמחה גדולה שרתה בלב הרבנים הדגולים ראשי ורבני הישיבה"ק מייצגי דרכם של התלמידים היקרים, שזוכים כעת לראותם האך שנעשו מגדיים תישים, תלמידי חכמים ובני עליה מופלגים. ויתברך ידידנו היקר הנשא בעול הכבד של מוסדות הישיבה הק' לכל אגפיה בכלל, ואת משא הכוללים בפרט, ה"ה הר"ר יעקב וירז'בינסקי שליט"א הדורש טוב לעמו, ומרגיש אתריות גדולה לכל תלמיד ותלמיד גם אחרי שיוצא מהישיבה, "להשאירו במסגרת הישיבה הק' שהיא המסגרת שתחת כנפי רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א", ובכך זכה השבוע ג"כ

לחנוך את הבית מדרש הנפלא בשכונת חפצי בה – גרין פארק בקרית ספר, הנקרא "אהל אברהם" ע"ש אביו היקר ז"ל, עם הכנסת ספר תורה, שנחגג ברוב פאך והדר. ושיגר רבינו מכתב ברכה וחיזוק למעמד. יזכהו השי"ת להמשיך ולעמוד לימין רבינו להרבות חיל בהאדרת התורה בכל עוז בכל פניה ופניה בארץ הקודש.

ואחרון חביב יתברך האברך החשוב הרב משה מרדכי בהן שליט"א הממונה על האברכים, ומאחריותו להכין את המראץ מקומות לכל הנלמד ברשת הכוללים, ומסור בכל הוייתו לכל נשאת האברכים בוגרי הישיבה הק', יתברך משמים בכל מילי דמיטב. ובראות רבינו גודל התמדתם ועמלם, יעץ להתחיל ללמוד כעת בכוללי ערב ושישי שבת מסכתות בריתות והוריות, שחשוב מאד ללומדם בהיותם צעירים עדיין, ובס"ד יזכו לחוג את סיום מסכתות אלו עם רבינו עט"ר שליט"א.

~ ~ ~
השלמות

כאלר כחסי פלי"ת יצאנו אחיל אל חיל. לא פספסתי לפיכא אפכריס לנתחילו ככית אברלו ל רכינ כלכוזות פאחרונם וכזיקר כימי חג פסוכות. ונשתל כס"ד לפיכא אפ לאפאר.

= שאלה: מי שיש לו סוכה ארוכה וצרה, ויש באפשרותו לישון כולו בתוך הסוכה לארכה, או שישכב לרוחב הסוכה, ואז יהי רק "ראשו ורובו" בסוכה, אך עי"ז יוכלו להיכנס שם לישון כמה אנשים, מאי עדיף. תשובה: עדיף לזכות עוד כמה יהודים במצוה.

= שאלה: מי שמתעורר משנתו כמה פעמים לצאת לצרכיו, וסוכתו נמצאת בחצר, וסירחא גדולה היא לו, לעלות בכל פעם ולרדת, האם נחשב בזה מצטער, ופטור מלישון בסוכה.

תשובה: פשיטא דחשיב מצטער, ואף שאין הסיבה לצערו מחמת הסוכה, אין נפק"מ, דמ"מ צער הוא לו אם יצטרך לישון בסוכה. ודוגמא לדבר זבוב הטורדו, דמבואר בגמ' דחשיב מצטער, אף שאין חסרון בסוכה גופא.

= שאלה: מי שרגיל ללמוד עם טלית גדול, אך בימים החמים אם ישב בסוכה עם הטלית, יהי לו חם מאד, ויש לו ב' אפשרויות או ללמוד בסוכה בלי טלית, או לישב בבית מדרש ממוזג, מי עדיף מצות ציצית או סוכה.

תשובה: מצות ציצית עדיפא כיון שהיא שקולה כנגד כל המצות. ומה דמצות סוכה היא מצוה שנכנס כולו בתוכה, אי"ז מעלה מול מצוה ששקולה כנגד כל המצות. ואין לטעון דסוכה היא מצוה לזמן מועט, וציצית יש לו כל השנה, אדרבה חזינן דתדיר ושאינו תדיר קודם.

~ ~ ~
הוספות לגליון שנ"ד

= מה שהובא שם לבאר מה שאומרים ואביתא תהילה מחורשי רשע, דאף שאין מצותיו של הרשע מקובלות, מ"מ השירות ותשבחות רצויות לפניו ית'. העירו לרבינו ממש"כ הגר"א ז"ל במשלי פרק כ"ח פסוק ט', על הפסוק מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, וז"ל ואמר "גם" תפלתו, לומר שאף השבחים שבתפילה ג"כ תועבה, ומכ"ש שהבקשות הם תועבה, וזהו גם תפלתו עכ"ל. ועצם הדבר דשבחים עדיפי משאר דברים חזינן מדברי הגר"א ז"ל, אך מצד שני מבואר בדבריו ד"גם" שבחיו אינם מקובלים, והסכים רבינו דמשמע לא כמו שהיה סבור.

= מה שהובא שם לענין תשובה עד מסירות נפש, העיר האברך היקר הרב שלום מאיר קולמן שליט"א שכן מבואר להדיא בדרשת מוהר"ח מוולוז'ין זצוק"ל, ומכניס את זה בפסוק ושבתי עד ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך, ע"ש באורך.

= מה שהובא שם בענין תפילה כללית להרבה אנשים, דמהני ולא שייך בזה חסרון משום דבר שאין לו קיצבה. העיר חכם א' מהמבואר בתוס' בבא מציעא דף ק"ו ע"א ד"ה לניסא זוטא, וז"ל וי"ל דשמואל מיירי כגון שאמר ליה זרע כל מה שתרצה, דהשתא לא מצי למימר הוה מקיים בי ותגזור אומר ויקם לך, דבסתמא לא היה מקבל הקב"ה תפלתו של זה שיצליח כל מה שיזרע אם לא שיעשה לו נס עכ"ל, ומבואר דאי אפשר להתפלל בלי קיצבה.

וחילק רבינו דאמנם אם אדם מתפלל על עצמו שיצליחו הקב"ה בכל מה שירצה, זה כבר בכלל נס, אבל כשמתפללים על הרבה אנשים, שאצל כל אחד זה דבר אחד שצריך לו, אי"ז נס, ושייך שפיר תפילה כזאת.

~ ~ ~
ארץ אל תכסי דמם

בהתקרב יום הארציט של בני משפחתו של רבינו, וכל תושבי העיר בריסק הי"ד, ד' מרחשון, נזכיר דבר א' שסיפר רבינו לאחרונה, כשנכנס הגאון הגדול רבי שמואל יעקב בורנשטיין שליט"א ראש ישיבת קרית מלך להתברך לפני יום כיפור, סיפר לו רבינו שקודם נסיעתו מהעיר בריסק נכנס אצל זקנו – הסבא של הרבנית הצדקנית בורנשטיין תליט"א – הוא הגאון הצדיק רבי ישראל חיים קפלן זצ"ל ראש ישיבת "תורת חסד" בבריסק להיפרד ממנו. וסיפר לו הגאון הנ"ל דבר מופלא עד היכן יכולה להגיע דרגת עם הארץ של אנשים, שראה ברוסיה יהודים שמבשלים מים בשבת, ונותנים כוס ממנה לנכרית, וחושבים שזה מתיר להם לבשל רח"ל, ולא ידעו שזה בדיוק להיפך, שההיתר הוא אם הנכרית מבשלת את המים ושותה בעצמה.

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 88 * נח תשע"ו

כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (ז,כב)

מכאן לומדת הגמרא בסוטה (מה): שעיקר חיותו של האדם היא בנשמת אפו.

הפסקת הנשימה, המוח או הלב לקביעת הפסקת החיים

במסכת יומא (פה). גרסין, ת"ר עד היכן הוא בודק [אם דומה למת שאינו מזיז אבריו, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת, רש"י], עד חוטמו [ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת וניחווהו, רש"י] ויש שאומרים עד לבו, וכו'. בגמ' משום דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. אמר רב פפא מחלוקת ממוטה למעלה [מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו, מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו, דמר סבר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם, ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו, רש"י], אבל ממוטה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך, דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, ע"כ בגמ'.

ודע דממה שאמרו בגמ' עד היכן הוא בודק עד חוטמו או עד לבו, היינו לענין לפקח עליו וכמו שפרש"י "אם דומה למת שאינו מזיז אבריו, עד היכן הוא מפקח לדעת האמת", מבואר שאף במצב כזה שצריך לבדוק אם הוא חי או מת בודקים אותו כדי להצילו במה שאפשר, משום דהציווי של וחי בהם נאמר בכל מצב שהאדם נמצא, אף אם יוכל לפעול להאריך את חייו ברגע אחד, ואף אם באותו הרגע הוא יסבול יסורים מול עליו לפקח עליו להצילו ולהאריך חייו, דאין חילוק בציווי של "וחי בהם" בין אם יכול להחיותו שבוע או יום או רגע, או אם יסבול אז אם לאו, ולכן חולה שמצבו מסוכן מאוד והפסיק לנשום ועדיין הוא חי ויש אפשרות להנשימו ולהאריך בכך את חייו, הרי הוא חייב לעשות כן, אף שודאי שבקרב מאוד ימות החולה [אא"כ יש חשש שפעולות אלו יקצרו את חייו, או שהוא כבר גוסס שאז אסור לגעת בו].

ודע עוד, דאף אם החולה מבקש לא לבצע בו פעולות שיאריכו את חייו, או פעולות למעט ביסוריו, אין שומעין לו, דאין החולה בעלים על גופו ועל חייו, ואין לנו אלא מה שצויתה התורה "וחי בהם".

וכ"ש שאין שומעין לקרוביו ומשפחתו שמבקשים לא להאריך את חייו, דאין הם בעלים על גופו וחייו.

וז"ל הרמב"ם בהל' שבת (פ"ב הל' י"ט), בדקו עד חטמו ולא מצאו בו נשמה מניחין אותו שם שכבר מת, עכ"ל.

ובהלכות אבלות כתב הרמב"ם (פ"ד הל' ה'), הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, וכו', וכל המאמץ עיניו עם יציאת נפש הרי זה שופך דמים, אלא ישא מעט שמא נתעלף.

וברמ"א (ס' ש"ל סעי' ה') פסק שאין חותכין בטנה של מעוברת שמתה להוציא את ולדה אפילו בחול, משום דאין בקי אין במיתת האם בקרב כל כך שאפשר לולד לחיות. והיינו שמא רק נתעלפה ואם יחתכוה ימיתה, עיי"ש.

ובמס' נדה (סט:) תנן, הזב והזבה והנדה והיולדת והמצורע שמתו מטמאין במשא. ובגמ' פריך, אטו כל מת לא מטמא במשא, אלא מאי במשא, באבן מטמא מ"ט גזירה שמא יתעלפה [מדברנן, הואיל ומחיים מטמאו באבן מטמא מדאורייתא שהרי מטמאין מושב כל שתחתיהם, גזור בהו רבנן לאחר מיתה. שמא יתעלפה, ודומה למת, רש"י].

והיינו דהפסקת הנשימה היא הקובעת למיתה, אך אפשר שהפסיק קצת לנשום ויחזור לנשום. לכן צריך לשהות קצת ולראות שודאי הפסיק לנשום לגמרי, לכן כל עוד לא ברור לגמרי שהפסיק לנשום, לא עושים בו מעשה כגון לחתוך את בטנה וכיוצ"ב. וכללא דמילתא, דחיות האדם מורגשת ע"י הנשימה, ואפשר לפעמים שבדופק לא מרגישים את חיותו מחמת חולשתו וכיוצ"ב וכמ"ש רש"י אבל בנשימה מרגישים.

וחולה שמחובר למכשיר הנשמה, אסור לנתקו מן המכשיר כל עוד לא ידוע שהנשימה הפסיקה לגמרי, ואף אם יודעים בבירור שהמוח והלב והדופק פסקו מלעבוד, שאפשר שלא מרגישים את הדופק רק ע"י הנשימה, והבירור הסופי שאדם מת הוא ע"י הפסקת הנשימה ולא ע"י הפסקת פעילות שאר איברי הגוף או המוח.

וכשאדם מת, היינו לאנשים המבינים בזה ידוע בבירור כשהכל פסק מלעבוד, הם כבר יודעים ומרגישים אם גם הנשימה פסקה, וכשברור להם שהנשימה פסקה אז מותר כבר להפסיק את מכשיר הנשמה. (חוט שני שבת ח"ד)

מה הקובע להפסקת החיים

ב"ה, יום ה' אדר א' תשס"ח לפ"ק

היות כי נשמע בין החיים שיש מי שהוא שרוצה להביא חוק
שמותו להוציא ח"ו אברים מחולי סופני שלפי הרופאים שגזע
המוח כבר אינו פועל - אבל עדיין לפני מתת הלב שעדיין חי, דעתינו דע"ת,
שזה איסור גמור עפה"ת, ועיקר ההלכה ונוגע לגזילת החיים, וחלילה ליתן יד לזה
ע"ז באעה"ח

גם אני מצטרף נסים קרליץ

שמואל הלוי ואזנר

קדושת החיים

להלן תוכן שיחה של רבנו עם רופא חרדי, מנהל מחלקה גריאטרית בבית חולים בארה"ב. אפשר ללמוד על ערך החיים וקדושתם.

הרופא: "האם מותר לתת לחולי סרטן הסובלים סבל רב תרופות הרגעה העלולות לגרום להם להפסיק לנשום? רבנו: "אם זה ספק – אסור".

הרופא: "אבל הם סובלים..."

רבנו: "הסבל כאן יעשה להם טוב בעולם הבא!"

הרופא: "לפעמים הסבל הוא כל כך גדול, שמהסבל עצמו החולה עלול למות".

רבנו: "אכן, השקול בזה צריך להיות מדוקדק מאוד. צריך מעקב צמוד שיהיה מנון נכון".

הרופא: "ומה עושים כאשר החולה הוא סופני? הרי כבר יודעים שהוא ימות בעוד שבוע?"

רבנו: "כרופא, עליך לעשות כל דבר שיעזור לחולה להמשיך לחיות. כל רגע מהחיים צריך לשמור עליו".

הרופא: "אבל הוא סופני גמור".

רבנו: "הרי בסוף כולם מתים!"

*

על זהירותו הרבה של רבנו בדיני פיקוח נפש יש ללמוד מהעובדה הבאה: כשהיה רבנו מאושפז בבית החולים עקב התקף לב שעבר, היו צריכים לעשות לו בדיקות דם כל שעתים.

בערב שבת יצא שהזמן לבדיקת דם יהיה רבע שעה אחר השקיעה. נכדו שאלו האם לבקש מהצוות הרפואי שיקדימו את בדיקת הדם לפני השקיעה.

רבנו לא הסכים, באמרו: "באותה מדה שצריך להזהר בהלכות שבת, יש גם להזהר שלא ילמדו לזלזל בפקוח נפש. והרי הסדר שלהם נצרך מאוד לפקוח נפש; אם נפריע להם עלול הדבר להפריע לפקוח נפש".

כשיצא מבית החולים, שח רבנו לנכדו: "השתדלתי מאוד שילמדו לא לזלזל בפקוח נפש".

*

מעשה היה בחולה מסוכן, תלמיד חכם שלא רצה לאכול עקב חסר תאבון. כששמע רבנו על כך כאב לו הדבר, והגיע לבקרו. כשהגיע רצה לעודדו לאכול, וסיפר לו: "החזון איש בבחורות, כאשר היה מגיע זמן האכילה, לא היה פונה ומבקש לאכול, אלא היה עושה כמי שמדבר אל עצמו, ומצטט לשון חז"ל (תענית כד:): **"נשמה שנתתי בך החייה..."**

לאחר מכן התעכב רבנו בבית עד שנתנו לחולה לאכול, והמתין עד שסיים את ארוחתו. (הליכות שני)

ותהי שרה עקרה אין לה ולד (יא,ל)

הנה גרסינן ביבמות ס"ד: על שרה אמנו, ותהי שרה עקרה אין לה ולד אפי' בית ולד אין לה. ובב"מ פ"ז. גרסינן, לושי ועשי עוגות, וכתוב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, ואילו לחם לא אייתי לקמייהו, ומשני אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה, ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה, ופרש"י חזר להיות לה אורח כנשים. וקשה היאך פירסה נדה אם לא היה לה בית ולד דהיינו רחם, וצ"ל דהנס שחזר לה הבית ולד וחזרה לנערותה, היה עוד קודם שהמלאכים בישרו לה שתלד. ועיין בהגה"ה בתוס' במסכתא ר"ה יא: וע"ע בחי' מהרש"א ח"א נדה ו: ד"ה קבלה מיניה. (חוט שני נדה)

את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ (ט,יג)

שאלה: הביה"ל מסתפק האם אפשר לברך על ראית חצי קשת, האם כוונתו שהוא לא רואה את כל הקשת בגלל שחלקה מוסתר לו וגם אז יתכן שאין לברך עליה, או שאינו רואה את כולה בגלל שהמציאות של הקשת לא קיימת, אבל כשכולה קיימת והוא אינו רואה כולה יכול לברך?
תשובה: הכונה שהקשת עצמה לא קיימת. (שער העין)

ומשם הפיצם (יא,ט)

למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום (רש"י)

שוה לשלם כדי לחיות עם שכנים בשלום

תלמיד חכם אחד סבל צרות קשות משכניו והיו לו אתם הרבה דיני תורה. שח לו רבנו:

שכן אחד בא לשכנו וספר שקרתה אצלו סתימה בצנרת הביוב. לטענתו השכן אשם בזה משום שצבע את דירתו ושפך צבע לשרותים.

אך האמת היתה, שלא היה לזה שום שיכות לסתימה; השכן ההוא גר בכניסה אחרת לגמרי, ובנוסף לכך הטענה שצבע את דירתו לא היתה נכונה כלל. אף על פי כן הסכים השכן להזמין אינסטלטור על חשבונו. **ללמדנו שפעמים שוה לשלם כדי לא**

לריב עם שכנים. (הליכות שני)

העלון הוקדש לזכות
ע.מ. בת ג. לזווג הגון

גליון נ', פ' נח
ג' מרחשון ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

גבורות גשמים

[ומיהו 'כלל ישראל']

שיחה שנאמרה ב-כ"ו תשרי תשע"ג
במדרשת גאולת - ישראל

הזכרנו באיזו ברכה בתפילה מזכירים גשמים ושאלת גשמים. וממתי מתחילים לברך? אם כן, כבר הזכרנו שמזכירים גבורות גשמים משמיני עצרת. 'שאלה' זו בקשה וכפי שנוהגים היום בארץ ישראל בז' חשון, ולכאורה ישנה כאן סתירה שהרי אם זמן הגשמים מתחיל בחודש חשון, מדוע אם כן מזכירים זאת בסוכות?

והתשובה היא, שבאמת בדרך הטבע זמן ימות הגשמים מתחיל מיד אחר סוכות, אז מתחילים לדרת גשמים ולכן שכשמשבחים את הקב"ה על הגשם, על מה שקיים בטבע, מזכירים 'משיב הרוח ומוריד הגשם' כבר מסוכות^א. אבל מבקשים גשם - כשצריך אותו. בסוכות עדיין לא נצרכים לו שטרם הגיע זמן החריש והזריעה, רק בתקופת חשון וכסלו. ולכן אין צורך בגשם כי עדיין הוא זמן קציר ובציר, ובחג האסיף אוספים את הפירות למחסנים. והעולם אינו זקוק לכך.

הזכרנו קודם לכן שישנן כמה שיטות במשנה. התנא הראשון אומר ב-ג' חשון ורבן גמליאל אומר ב-ז' חשון. בגמ' מוזכר תנא שלישי שאומר ב-י"ז בחשון. במשנה כתוב שבזמן הזה אם הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, היחידים, דהיינו הצדיקים שלבם על כלל ישראל, כבר מתענית תענית יחיד, צום.

רבי יוחנן אומר שמיד אחר סוכות מתחילים לבקש גשמים. ולעומתו ר"ג אומר בז' בחשון. שיטת רבי יוחנן שבאמת מבקשים

גשם מיד אחר סוכות אבל לא כל עם ישראל ולא בכל מקום. במקום או אצל אדם שטרם הכניסו את האלומות והשיבולים לאוצרות ('אית ליה בדברא' - דהיינו שהתבואה עדיין בשדות [בבבל]) ועדיין יש לו פירות בשדה או באילנות שקטף וטרם הכניס לאוצרות, או תבואות השדה, חיטין, שאם יבקשו הם גשם, ירקב הכל מחמת הגשם. ולכן אלה לא מבקשים מיד גשם אלא בז' בחשון.

ותירוצ שני בדעת רבי יוחנן שאומרת הגמרא שבזמן שביהמ"ק קיים ועולים לרגל להקריב קרבנות שייך זמנו של רבן גמליאל דהיינו ז' בחשון, כיון שעדיין מצויים עולי רגלים בדרך. מתי שראוי עפ"י הטבע שירד גשם כפי שמזכירה הגמרא שישנן רביעות, של ירדת גשמים, רביעה ראשונה ג' חשון ושניה ז' חשון ור"ג ציין דוקא ז' בחשון, והסיבה שציין דוקא זמן זה, חמשה עשר יום לאחר סוכות (שבוע אחרון של תשרי ושבוע ראשון של חשון) כל זאת כדי שגיע אחרון העולים לרגל החזור לנהר פרת.

וכיצד ענייננו קשור לנהר פרת ומי הוא האחרון שבישראל? אלא שבסוכות כל ישראל עולים לרגל, ונשארים בירושלים עד אחר שמיני עצרת וחוזרים לביתם ברגל. בד"כ כשחוזרים לא חוזרים במטוסים אלא רכובים על חמורים והדרך אורכת שבועיים עד שאחרון החוזרים לביתו מירושלים מגיע לגבול צפון מזרח ארץ ישראל.

וישנם עולי רגלים גם מסוריה וכשהגיע לשם, רק אז מבקשים גשם כדי שלא ימצא את עולי הרגלים הגשם בדרך והחשש שירטבו (שהרי לבושים בגדי קיץ) ויגיעו לחולי ובשנה הבאה לא ישושו לעלות לרגל. ולכן תקנו חכמים שלא מבקשים הגשם עד שיספיקו עולי הרגלים לחזור. אבל בזמן שאין ביהמ"ק קיים ואין עולי רגלים, אין סיבה שלא לבקש קודם לכן, מייד אחר סוכות גשם.

ביום הראשון של סוכות באמת אין מבקשים שהרי גשם בסוכה הנו סימן קללה ולכן מיד אחר סוכות. להלכה פוסק כן הר"ן אבל בעצמו מזכיר שהרי"ף, הרמב"ן, הטור והשו"ע, אף אחד מן הפוסקים לא פוסק כן.

הבית יוסף אומר שיש ג' עמודי הלכה שעליהם חיבר את השו"ע (שהרי רבים הם

ספרי הפוסקים), והם הרי"ף הרמב"ם והרא"ש (רבנו אשר מטודלה) והם ג' ספרי היסוד של הפוסקים, ובכל מקום שישנה מחלקות ביניהם, פוסק הבית יוסף כמו שנים מהשלושה. וכשיש ג' שיטות שונות, לכל א' שיטה אחרת, אז פוסק הבית יוסף כראות עיני חכמתו ומצרף פוסקים אחרים. כאן, בענייננו שלוש פוסקים שבארץ ישראל בז' חשון מבקשים גשמים גם אחר חורבן ביהמ"ק. כיון שר' יוחנן אומר לא כן. אבל אמוראים אחרונים יותר פוסקים הלכה לעולם כרבן גמליאל. לפי כללי הגמ' כל סוגיא במקומה היא הקובעת את ההלכה. במשנה של ר"ג לא מביאים כלל את השיטה של רבי יוחנן שזה רק בזמן ביהמ"ק, אם כן רואים שהפוסקים לא מתייחסים לזמן. גם רבן גמליאל אומר בסתם. ולכן פסקו להלכה בוודאות בז' חשון גם בזמן שאין ביהמ"ק.

הר"ן מסביר מדוע נפסק כך ומביא שני טעמים, הא' שהרי בגמרא הובאה סיבה נוספת, שעדיין ישנן פירות בשדה ואחר סוכות טרם סיימו את האסיף, ולכן גם אחר חורבן הבית השאירו זמן זה. הטעם השני שהביא הר"ן שגם אחר חורבן הבית המשיכו עוד לעלות לירושלים זכר למקדש ולא למצוות עלייה לרגל. מסופר על ר' האי גאון שהגיע מבבל לירושלים להתפלל בהר הזיתים אחר החורבן, שם הוא עשה חיבוט ערבות ביום האחרון של סוגות, לכן, אומר הר"ן, נשאר הזמן של ז' בחשון.

בדרך לעשיית הפסח

ויש כאן קושיה עצומה, דיברנו עד עתה מתי מתחילים להזכיר ולשאול גשמים, אך מתי מפסיקים? בא' דפסח אומרים 'מוריד הטל' במקום 'מוריד הגשם', מובן משום שבניסן מתחילים ימות החמה, אבל הקושיה היא ששואלים בספרי המפרשים, שאם לא מבקשים גשם כפי שאמרנו כדי לא להפריע לעולים הרגלים אז כמו שלא מבקשים אחר סוכות כדי שלא יפריע לחוזרים, אם כן, מדוע לא מפסיקים שבועיים לפני פסח? שהרי ישנה סכנה שהגשם ימצא את העולים לרגל לחג הפסח, והדבר יפריע לקיום המצווה. אם כן מה ההבדל מדוע מתחשבים בחוזרים מחג הסוכות ואלה שעולים לירושלים לחג הפסח

^א כשהציע א' ממשתתפי השיעור למו"ר שליט"א 'משיב הרוח ומוריד הגשם' - הפי' הוא - משיב הרוחניות ומוריד הגשמיות - אמר מו"ר שליט"א - 'זה אולי על דרך הרמז, 'ובכל אופן את זה צריך לקיים בכל השנה ולא רק בחורף'!

לעילוי נשמת: עובדיה בן גורגיה | חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר.

ודאי שצריכים להתחשב בהם?

תשובה אחת קשורה למזג האוויר. שהרי בר"ח ניסן עפ"י רוב כמעט שאין גשם ואם ישנו הרי הוא דק ביותר. אבל הגשם שבא בתחילת החורף, לאחר סוכות, הוא היורה, יורה כחצים, גשם כבד ומרטיב ועלול לגרום לצער והפרעות. הגשם היורד בפורים בסוף החורף הוא המלקוש, גשם דק שהשמש מייבשתו מיד, הוא אינו מפריע ולא מצוי שיגרם צער לאנשים.

סיבה נוספת, שהעיקר הוא ההרגשה שנשאתר בסופו של עניין, אלה היוצאים לדרך לעבר ירושלים יצאו כבר לדרך אז נכון שיתכן שירטבו ויצטננו, אבל הדבר לא יגרום להם לחזור לביתם באמצע הדרך, אבל כשיגיעו לירושלים יתייבשו ויתחממו שם ולבסוף ישכחו מכל העניין. וכשמגיע לשם וראוה את הכהנים בעבודתם ושמה בשמחת החג, רואה אותם מקריבים את קרבן הפסח... אז ישכח כאב הראש. אבל כשזה קורה בדרך חזרה מביהמ"ק [אחר סוכות], יחזור לביתו עם ההרגשה הלא נעימה ועם הכאבים, הדבר ימנע אותו בשנה הבאה מלעלות לרגל.

ישנו טעם שאומרים תלמידי הבעש"ט. כשיהודי בדרך לעשות מצווה. הוא כל כך מתלהב ושמח עד שאינו מצטנן ולא כואב לו הראש, עצם השמחה בעלייה לרגל תסיר ממנו כל ההפרעות והטרדות, הרי הולך הוא לדבר מצווה וילך לשם באש ובמים העיקר הוא שהוא הולך לביהמ"ק כמו שכתוב 'שמחתי באומרים לי בית ה' נלך (תהי' קכב, א). שכשהולך לביהמ"ק מרוב השמחה לא מרגיש דבר צער. ולכן גם בפסח כשעולים לרגל באם יהיו גשמים, לא יפריע להם כלל. אדרבה יש צורך בגשמים.

וכן היה מתפלל הכהן הגדול ביום הכיפורים תפילה קצרה כדי לא להבעית את עם ישראל (יומא ה). שכשיראו שאינו חוזר מקודש הקדשים ויחשבו שמא מת שם. היתה זו סכנה של ממש כניסתו לקודש הקדשים. והכהן הגדול היה מתפלל שאומות העולם לא ישתעבדו בישראל ושכשנה זו יהיו גשמי ברכה (שביה"כ תחילת החורף הרי)

ועוד היה מוסיף 'שלא תכנס לפניך תפילת עובדי דרכים' והדבר מדהים!! הכהן הגדול מבקש מה' שלא יקבל תפילת יהודי הנמצא בצער. בד"כ אנו חפצים בקבלת התפילות, ע"י תפילה העם מתקרב לקב"ה. אבל בתפילתו אומר הכה"ג שבימות החורף לא תתקבל תפילת אלה הנמצאים בדרכים והגשמים מפריעים להם, שהרי הולך לפרנסתו או ללמוד תורה ודרך פוגע בו הגשם והוא נושא תפילה לקב"ה שיעצור את הגשם, והכה"ג מבקש שתפילה זו לא תתקבל, עשה לה מחסום

מלעלות לשמים לכסא הכבוד.

וכל זאת למה, כיון שהציבור חשוב יותר מן היחיד. תפילת יחיד של עובדי דרכים, אפי' יש ביניהם צדיקים, חשובה פחות מהצורך לגשם הנותן פרנסה וכדי שלא ליתן הזדמנות לעשירים להפקיע שערים.

הגמ"י מספרת שהיה מקרה חד פעמי¹ שתפילתו של הכה"ג לא הועילה. ר' חנינא עבר בדרך ותקף אותו גשם, ר' חנינא שמח מאוד שיש גשם אך פלט משפט אחד 'כל העם בנחת וחנינא בצער', לא בקש שיפסק הגשם, אך ברגע שאמר כך פסק הגשם מלרדת.

וכשהגיע לביתו אמר אביו... חנינא בנחת וכל העולם בצער? מיד החל לרדת גשם. אמר רבי יוחנן, מה הועילה תפילת הכה"ג ביוה"כ מול ביטוי אחד של ר' חנינא בן דוסא? ומה המסר כאן בעצם, שרבי חנינא היה צדיק כה גדול וחסיד וקרוב להקב"ה שעוצמתו שלו שווה כנגד כל הצער של עם ישראל.

הכהן הגדול מבקש בשביל כל עם ישראל, אבל צדיק אחד שהוא גדול בתורה ובתפילתו מגן על הדור כולו וחי על קב חרובים משבת לשבת, כדי שצדיק זה לא יאמר 'מצטער אני', כדאי לו לקב"ה לעצור את הברכה מכל העולם כולו. דבר זה חשוב, ללמדנו לקח. ולקח זה שמענו ממו"ר הצדיק הרב דסלר זצ"ל שהיה עד ראייה למצב הזה בעצמו.

הדוד ר' חיים עוזר

הרב דסלר זצ"ל היה אברך צעיר ודודו היה נחשב אז לגדול החכמים בדורו, ר' חיים עוזר גרודז'ינסקי מוילנא, חוץ מהחפץ חיים, וכל הרבנים וראשי הישיבות היו מתייעצים עמו על כל דבר. אפילו כשעבד על הפרק בחירת רב ראשי לארץ ישראל כשנפטר הרב קוק, שלחו לר' חיים עוזר מוילנא שאלה במי הוא מייצג לבחור. ולאחר שחקר העניין המליץ על הרב הרצוג, עד כדי כך היתה השפעתו [מחו"ל על הנעשה גם בארץ ישראל].

אז הזמין הדוד, ר' חיים עוזר את אחיינו הרב דסלר האברך הצעיר כדי שיכיר איך נראית אסיפה של רבנים גדולים, היה זה אחר מלחמה הראשונה ובמדינת פולין שרר תהו ובהו. הישיבות הגדולות נעקרו ממקומן, שלט אז המלך ניקולאי הרשע מלך רוסיה, שגרש את כל היהודים ממאיתים ק"מ מגבול גרמניה-רוסיה לעומק רוסיה.

² תענית כ"ד ע"ב

³ בחורף דאשתקד פנה אחד המתפללים בבית מדרשו של מו"ר שליט"א לאחר תפילת ערבית כשהוא מלווה לביתו ואמר, כ"י הרב אני מלווה אותו כבר תשעה חורפים לביתו ומעולם לא ירד גשם כשהרב בדרכו מביהמ"ק לביתו (מהלך שני רחובות).

טלטלה גדולה היתה אז, היו שם ישיבות מיר, וילנא וסלבודקא. וכשחזרו לאחר חמש שנות מלחמה, היה תהו ובהו ששלט במדינת פולין. אז השתלטו הבונדיסטים על רוב הקהילות בפולין, היו להם אמצעים רבים. היו אלה יהודים שמאלנים מקולקלים שלא שמרו תורה ומצוות והשתלטו על רוב הקהילות. הם הפריעו רבות לארגן חיים של קהילות מסודרות. כמו"כ קשה מאוד היה לפתוח בתי ספר ותלמודי תורה וישיבות מחמת חוסר בכסף ואמצעים.

אם כן, הרבנים התאספו ואמרו שכדי לאפשר החזקת המוסדות יש לפנות ליהודי אמריקה כדי לעשות מגבית. וחשבו ואמרו שבאמריקה כולם מעריצים את ר' חיים עוזר מוילנא, ואם הוא עצמו יסע לאמריקה לריכוזי היהודי הגדולים שהתעשרו שם, יעשה רושם כל כך גדול עם הרבנים שילווחו, והדבר יעשה רושם אדיר וישועה גדולה למצב הקשה בפולניה.

ר' חיים עוזר עצמו ישב באסיפה ושתק ואז שאלוהו לתגובתו והשיב, מבחינת מצב בריאותי הנני חלש ולכן אני מסופק אם לנסוע או לא. קם אחד הרבנים הצעירים יותר ואמר, אכן חולשה, אבל כאן נידונה שאלה חשובה של ישועה לכלל ישראל, וכלל ישראל זקוק לישועה, כדאי לעשות את המאמץ.

'כלל ישראל' - מאיר הכהן

החפץ חיים שישב שם ושתק גם הוא כל אותו הזמן, קפץ ממקומו דפק על השולחן ואמר, מה?! מי זה כלל ישראל? ר' חיים עוזר הוא כלל ישראל! כלומר, צריכים לשמור על הבריאות שלו. הוא עצמו כמו רבי חנינא בן דוסא שכשמצטער נפסק הגשם. לחפץ חיים,

כל דבר שהיה אומר היה לכך מקור בגמרא¹ **ראינו אמש גשם,** והגשם חיכה עד שכלל ישראל התפלל תפילת ערבית ומיד החל הגשם, הרב מבריסק מפרש את הפסוק בבראשית פ' לא המטיר ה' אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאָדָמָה (ב, ה) **לכאורה מה הקשר,** אומר רש"י לא המטיר, כי אדם אין, אם אין אדם שמבקש גשם, אין גשם. מדייק הרב מבריסק מכאן, אע"פ שכל דבר שייך לתפילות, אבל גשם, טבעו של גשם שהוא יורד מכח תפילות. והראיה, במעשה בראשית הגשם הראשון המתין עד שיבוא אדם ויבקש גשם.

אדם הראשון התפלל וביקש 'תן טל ומטר לברכה' אז אנו יודעים שגשם תלוי בתפילה. והגמ' אומרת שהגשם בארץ ישראל זה ברכה לעם ישראל שכן אנו מתקרבים לקב"ה. ולא כארץ מצרים שהנילוס משקה אותם יום יום ואינם מסתכלים לשמים. אלא שבארץ ישראל מביטים לשמים כדי לקרב את הלבבות לאבינו שבשמים. יה"ר שיהא שבע בעולם וישועות לכל עם ישראל אמן ואמן.

¹ ראה 'קובץ מאמרים ואגרות' לגר"א וסרמן זצוק"ל ח"י"ד שמביא שם כמה דוגמאות.

שואלים ודורשים בהלכות ימי הגשמים

מהדורת תשע"ז %%% עם תיקונים והוספות

לע"נ האשה הצו"צ מרת תרצה [רוזה] בת הרה"ג ר' מאיר אפרים באמבערגער ע"ה * נלב"ע ח' תשרי תשע"ד

דיני מוריד הגשם

- א. מתחילין לומר מוריד הגשם במוסף של יו"ט אחרון של חג (שו"ע קיד א) ואם אמר מוריד הגשם בליל יו"ט אינו חוזר (מ"ב סק"ב)
- ב. אסור להזכיר גשם עד שיכריז הש"ץ (שו"ע שם סעי' ב) ונוהגים להכריז "משיב הרוח ומוריד הגשם" לפני מוסף (רמ"א שם) ולא יכריז רק "משיב הרוח", כי זה לא הכרזה, כיון שיש מקומות שאומרים כן גם בקיץ (מ"ב שם) ויש נוהגים לא להכריז כלל לפני מוסף, ובתפילת לחש אומרים עדיין מוריד הטל, כי אם יכריז לפני מוסף, אין כבר טעם לומר תפילת גשם בחזרת הש"ץ (קונטרס מנהגי לדרמן עמ' נט) ומנהג הפרושים בירושלים, לומר תפילת גשם לפני מוסף, ע"פ הגר"א שלא אומרים פיוטים בחזרת הש"ץ. וכן מנהג הספרדים. וכן מנהג כמה קהילות בחו"ל [ולפי מנהג זה, היינו ההכרזה שלפני מוסף. ועי' שו"ת הר צבי ח"א נה]
- ג. אם יחיד הכריז בקול לפני תפילת לחש, זה לא מחייב את הציבור, כי רק הכרזת גבאי או ש"ץ מחייב (מעשה איש בשם החזו"א, קונטרס מנהגי לדרמן שם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א)
- ד. אינו נכון שהשליח ציבור יאמר בקול "מוריד הגשם" בתפילת לחש לשם הכרזה (ביאור"ל ד"ה אסור) והחזו"א לא הי' ניחא ליה כלל בכל האזכרות, באלו שמגביהים את קולם באמצע תפילת לחש, כדי להזכיר את הציבור לא לשכוח את האזכרה (דינים והנהגות פ"ד אות כד)
- ה. אם יחיד בתפילת לחש אמר בקול "מוריד הגשם", אף שאסור לעשות כן, שהרי לא שמע הכרזה, מותרים הציבור לומר גשם, אבל אינם מחויבים (מ"ב סק"ד)
- ו. אשה שהתפללה בבית הכנסת, ולא שמעה את ההכרזה, ולא אמרה מוריד הגשם, אינה צריכה לחזור (ארחות רבינו מהסטייפלר זצוק"ל)
- ז. לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ואם אמר מוריד הטל אינו חוזר (שו"ע שם סעי' ה) ואם נזכר לפני שאמר השם, יחזור ויאמר מוריד הגשם אע"פ שאמר מוריד הטל (ביאור"ל סעי' ה ד"ה אין) ויחזור למכלכל חיים (אש"י ישראל מהגר"ח קניבסקי. ועי"ש שאינו דומה לסעי' הבאה שאומר רק ונאמן אתה)
- ח. אם נזכר אחר שאמר "ונאמן אתה להחיות מתים" בלי החתימה, יאמר שם מוריד הגשם, ויחזור ויאמר "ונאמן אתה" וכו', דבעינן מעין החתימה סמוך לחתימה (מ"ב סק"ט) אמנם אם לא אמר מעין החתימה, אינו מעכב (מ"ב סו נב, שואל ומשיב ג קע, כה"ח קיד ס"ק מה)
- ט. סיים מחיה המתים ועדיין לא התחיל אתה קדוש, י"א שיאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם (שו"ע שם סעי' ו. ועי"ש במ"ב סקל"א שיאמר מיד תוך כדי דיבור) ובמ"ב מביא חולקים על דעה זו, ומסיק, דאי אמר רק "ברוך אתה ה'", יאמר למדני חוקק, ויחזור למוריד הגשם. ואי סיים הברכה ואמר מחיה המתים, כ' הביאור"ל שצ"ע לדינא (עי' מ"ב סקל"ב וביאור"ל ד"ה בלא) ולהלכה, אי אמר מחיה המתים, אומר שם מוריד הגשם (הגר"א דינר שליט"א. ועי' קה"י ברכות סי' יח) וכ"ז דוקא כשלא אמר מוריד הטל, אבל אי אמר מוריד הטל אינו חוזר לאחר שהזכיר השם של החתימה, ואינו אומר למדני חוקק (ביאור"ל שם) ובטל ומטר אי סיים ברכת השנים לא יאמר שם, כיון שיכול לאומרו בשומע תפילה (ביאור"ל שם)
- י. אם התחיל "אתה קדוש", ואפי' אמר רק "אתה", צריך לחזור לראש (מ"ב ס"ק כח) וכן אם אמר "נקדש" חוזר לראש (שם, ביאור"ל תפז א)
- יא. שכח לומר מוריד הגשם (וכן מוריד הטל) בליל שבת, יש מצדדין לומר שא"צ לחזור, כיון דלא גרע אם הי' מתפלל "מעין שבע" לבד שאין שם הזכרת גשם, ויוצא בדיעבד (ביאור"ל סי' קיד ד"ה מחזירין בשם רע"א) וגם בבית חתנים שלא אומרים מעין שבע, יוצא בדיעבד לדעת רע"א, כיון שרואים מהדין הזה שזה לא מעכב (הגר"ש אוירבך זצוק"ל בשיח הלכה)
- יב. י"א שדברי רע"א ליתא לדינא, וצריך לחזור (שבט הלוי ח"י יט. ועי' מהרש"ם בדעת תורה רסח טו, שכל דברי רע"א הוא לדעת המג"א ולא לדעת הא"ר, וכ' וצ"ע) וי"א דיש לחשוש לדברי רע"א ואינו חוזר (הגר"ש אלישיב, וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי דספק ברכות להקל)
- יג. י"א שאין נכון לומר "מוריד הגשם" בקול רם באמצע תפילת לחש כדי להזכיר לאחרים לומר כן (דינים והנהגות להחזו"א פ"ד אות כד) וי"א שמותר, כיון שהוא צורך התפילה (פניני תפילה מהגר"ש אלישיב זצוק"ל)
- יד. יש מדקדקין לומר מוריד הגשם "בקמ"ץ", כיון שהוא סוף ענין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' מ, אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב זצוק"ל שכן נהג הגר"א והחפץ חיים זיע"א) וי"א דאדרבה עדיף לומר "בסגול", כיון דהוא שייך להמשך התפילה (מנהגי חת"ס פ"א אות ט, ארחות רבינו שכן נהג הסטייפלר, הליכות שלמה פ"ח, דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי) וי"א שאין קפידא בזה (דעת יהודה מהגר"י שפירא עמ' מא)
- טו. מדינות כמו ברזיל וארגנטינה, שהחורף שלנו הוא קיץ שלהם והקיץ שלנו הוא חורף שלהם, י"א שלא יזכירו כלל מוריד הגשם וכן ותן טל ומטר, בין בחורף שלנו בין בחורף שלהם, ובחורף שלהם יאמרו ותן טל ומטר בברכת שומע תפילה (אשל אברהם בגליון שו"ע בשם שו"ת תורת חיים, וכן נקט להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' כא) ויש סוברים שגם הם יאמרו כתקנת חז"ל, וכרוב מדינות העולם, ובחורף שלהם יאמרו ותן טל ומטר בשומע תפילה (הגר"ש סלנט זצוק"ל שו"ת באר יצחק ושו"ת מנח"י ועוד)
- טז. אם נסתפק אם אמר מוריד הגשם (כשלא אמר מוריד הטל), עד שלשים יום בחזקת שלא אמר (שו"ע סעי' ח) ואם אמר צ' פעמים אתה גבור עד מוריד הגשם אינו חוזר (רמ"א סעי' ט ומ"ב לו) ולכתחילה צריך לומר מאה וא' פעמים (מ"ב סקמ"א) ובדיעבד אפי' בצ' פעמים אינו חוזר (מ"ב שם) ויתחיל ממחיה מתים ולא מן אתה גבור, שלא יאמר שם ה' לבטלה, ולא ישנה את שם ה' כי אז יש לחשוש שגם בתפילה ישנה (מ"ב סקל"ט)
- יז. אם טעה בתוך השלשים יום, אינו צריך למנות מחדש, אלא שיוסיף על מה שטעה (הליכות שלמה תפילה פ"ח, כה"ח)
- יח. שליח ציבור יכול לכלול גם חזרת הש"ץ לחשבון תשעים תפילות (שערי תשובה ס"ק טו בשם מאמר מרדכי, ערוה"ש סעי' יד)
- יט. יש מפקפקים בהעצה של צ' פעמים (ביאור"ל בשם הגר"א והט"ז) ולכן יש סוברים שנכון לימנע מעצה זו (שו"ע הרב, הליכות שלמה ועוד) ובודאי אם עשה כן יש לסמוך ע"ז ואינו חוזר (שו"ע הרב. ועי' ביאור"ל שם שכל האחרונים העתיקו עצה זו)
- כ. י"א שאין ראוי לומר צ' פעמים מוריד הגשם בשבת ויו"ט, דהוי הכנה ליום חול (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי) וי"א שמותר בשבת ויו"ט, ואין בו איסור הכנה (מים חיים בשם הגר"נ קרליץ, מאור השבת ח"ב בשם הגר"ש אוירבך, הליכות שלמה תפילה פ"ח)
- כא. אם ברור לו שהי' בדעתו לומר מוריד הגשם בתוך התפילה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו, אינו חוזר, ואם נתעורר הספק מיד לאחר התפילה יש לחזור (מ"ב סקל"ח) ואפי' במי שמחשבותיו טרודות, ומצוי שישכח אפי' כשהי' בדעתו לומר כן בתוך התפילה, אפי' דברי המ"ב שריר וקים, ואינו חוזר (שבט הלוי ח"ח סי' קסג, דלא כהסוברים דבאופן שמחשבותיו טרודות צריך לחזור) וי"א דבזמנינו אפי' אם נתעורר הספק מיד לאחר שמר"ע אינו צריך לחזור (פרי חיים בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א גליון שג)

כב. אם אמר "מוריד השלג" לא יצא (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי שליט"א) וי"א שיצא (תפילה כהלכתה משו"ת תפארת צבי)
כג. אם אמר רק "משיב הרוח" לא יצא (מ"ב ס"ק כו) ואם אמר רק "מוריד הגשם" בדיעבד יצא (מים חיים 142 ע"פ מ"ב שם) ואם לא גמר את הברכה טוב שיחזור (שם בשם הגר"ח קניבסקי)
כד. אם מסתפק אם אמר מוריד הגשם, וקטן אומר לו שאמר, מסתבר שנאמן, כיון דאינו אלא גילוי מילתא (הליכות שלמה פ"ח סעי' כג, שש"כ פנ"ז הערה יז)

דיני ותן טל ומטר

- כה. מתחילין ותן טל ומטר מליל ז' מרחשון [ובח"ל בערבית של יום שישי אחר התקופה] (שו"ע ק"ז א) ויכריז השמש קודם התפילה "טל ומטר" (מ"ב סק"ג) ודוקא בלשון הזה, למעט בהפסק. ויש קהילות שנוהגים להכריז "שאלה" (לקט הקמח החדש סק"א)
- כו. אם לא שאל מטר מחזירין אותו, ואף אם אמר "ותן טל" מחזירין אותו. ואם אמר "ותן מטר" אינו חוזר (שו"ע ק"ז ד) ואם נזכר לפני שומע תפילה שואל בשומע תפילה (שם סעי' ה)
- כז. אם לא נזכר עד אחר שומע תפילה, אם עקר רגליו חוזר לראש, ואם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים. ואם סיים תפילתו [כלומר סיים כל התחנונים שרגיל לומר], אע"פ שלא עקר רגליו כעקורים דמי. ואם גמר שומע תפילה ולא התחיל רצה, אומר שם ותן טל ומטר וממשיך רצה (שם) ואם התחיל רצה [אפי' אמר רק המילה רצה] חוזר לברכת השנים. ואם לא חתם שומע תפילה, רק אמר "ברוך אתה ה'", מסיים למדני חוקיק, ואומר ותן טל ומטר, וממשיך כי אתה שומע וכו' (מ"ב שם סק"ט)
- כח. אם שכח טל ומטר, ונזכר בסוף הברכה אחרי המילים "ברוך אתה ה'", י"א שלא יסיים "למדני חוקיק", אלא יסיים "מברך השנים", וימשיך ויזכיר טל ומטר בשומע תפילה (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי שליט"א) וי"א שיסיים למדני חוקיק, ויחזור להמילים ותן טל ומטר (פרי חיים מהגרא"ל שטינמן שליט"א גליון שג)
- כט. אם התחיל "תקע בשופר", יאמר בשומע תפילה. ואם נזכר לפני שהתחיל תקע בשופר, יאמר שם "ותן טל ומטר לברכה". אמנם יותר טוב לומר בשומע תפילה גם באופן שלא התחיל תקע בשופר (מ"ב ק"ז טו)
- ל. אם נזכר באמצע ברכת השנים, יאמר במקום שנזכר. אבל אם כבר אמר "כשנים הטובות", יאמר ותן טל ומטר, ויחזור ויאמר "וברך שנתינו כשנים הטובות, כדי שיהי' מעין החתימה סמוך לחתימה (מ"ב שם) וטוב יותר לחזור לותן טל ומטר ויאמר על הסדר (שם)
- לא. אם חזר לשמע קולינו במקום לחזור לברך עלינו, והזכיר טל ומטר, בדיעבד יצא (שבט הלוי י כג, כיון שיש ראשונים שסוברים כן. וכ"כ במים חיים בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א, פרי חיים בשם הגרא"ל שטינמן שליט"א גליון שג)
- לב. שכח טל ומטר והזכירו בברכה אחרת [כגון בעל הצדיקים], לא יצא, וצריך לחזור (מים חיים בשם הגר"נ קרליץ שליט"א)
- לג. התחיל לומר "יהיו לרצון", ונזכר באמצע הפסוק, אינו נקרא שסיים התפילה וחוזר לברכת השנים (שיעורי הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל)
- לד. התחיל לומר יהיו לרצון ונזכר באמצע הפסוק, והי' בדעתו לחזור לברכת השנים, ובטעות גמר הפסוק, יש מסתפקים אי חוזר לראש או לא (שיעורי הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל)
- לה. "יהיו לרצון" שאומרים לפני אלוהי נצור אינו סיום התפילה (שעה"צ תכב ח)
- לו. סיים תפילתו וצריך לחזור לראש, ימתין שיעור ד"א ואח"כ יחזור ויתפלל (מ"ב סי' קה סק"ג) וא"צ לעקור רגליו (שיעורי הגר"ב צ' פלמן)
- לז. סיים תפילתו וצריך לחזור לראש, י"א שאין צריך לומר ה' שפתי תפתח (שעה"צ תכב ד. ועי' מ"ב קיד כא) וי"א שצריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח (אג"מ אר"ח ה כד, אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- לח. אם קודם התפילה הי' בדעתו להזכיר טל ומטר, ולאחר זמן רב התעורר לו ספק, א"צ לחזור, אבל אם התעורר לו ספק מיד לאחר התפילה צריך לחזור (מ"ב קיד לח) וי"א שאם זוכר שבתחילת אותה ברכה רצה להזכיר טל ומטר, מסתבר שהזכיר, ואינו צריך לחזור (מים חיים בשם הגרש"ז אורבך) וי"א דבזמנינו א"צ לחזור כלל, אפי' כשנתעורר ספק מיד לאחר שמו"ע (פרי חיים מהגרא"ל שטינמן גליון שג)
- לט. שכח פעם אחת, ונזכר אחר שמע קולינו, וחזר לברכת השנים, ושוב שכח לשאול מטר, ממשיך ושואל בשומע תפילה. וצריך להמשיך כל הברכות על הסדר, אע"פ שכבר אמר אותם, ולא ידלג לשמע קולינו. ואינו חוזר לברכת השנים, ואינו דומה להבדלה (הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל בקונטרס גשמי ברכה בשם הגרא"ל שטינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א, מים חיים בשם הגר"ש אלישיב זצוק"ל והשבט הלוי זצוק"ל והגר"נ קרליץ שליט"א, הליכות שלמה פ"ח סעי' כב)
- מ. שכח לומר טל ומטר, אם אמר "ועננו בורא עולם" בשמע קולינו, א"צ לחזור, כיון שמזכיר שם "תן טל ומטר" (הליכות שלמה פ"ח)
- מא. אם אמר "ותן טל ומטר" לפני ז' חשון, יחזור שנית (הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל בשם החזו"א בקונטרס גשמי ברכה, דברי שי"ח מהגר"ח קניבסקי שליט"א גליון 89) וי"א שלא יחזור שנית, כיון שמעיקר הדין היו צריכים להזכיר כבר ואינו סימן קללה (אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב זצוק"ל, לגשמים בעיתם מהגר"ש"א אורבך זצוק"ל, הליכות שלמה פ"ח סעי' יח) ובני חו"ל שאמרו ותן טל ומטר לפני יום ס' אינם חוזרים (רע"א בגליון שו"ע)
- מב. לא שאל בליל ז' חשון נחלקו באחרונים אם צריך לחזור, ובמ"ב הכריע דצריך לחזור (מ"ב ק"ז ו)
- מג. נסתפק אם אמר טל ומטר, עד ל' יום בחזקת שלא אמר, לאחר ל' יום בחזקת שאמר (עי' לעיל)
- מד. כיון דבשבת א"א טל ומטר, לכן י"א שצריך יותר מל' יום כדי שיהי' צ' תפילות. וי"א שתלוי בל' יום ולא צ' תפילות, וספק ברכות להקל (מ"ב סי' קיד ס"ק ל"ז, שעה"צ סק"ח)
- מה. כשאומר צ' פעמים לא יתחיל מן ברך עלינו, אלא מואת כל מיני תבואתה וכו', כדי שלא יאמר שם ה' (מ"ב סק"מ) ואם אמר צ' פעמים ותן טל ומטר בלי המילים שלפני זה, משמע מהמ"ב דאינו מועיל (הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל) ובני עדות המזרח יאמרו רופא חולי עמו ישראל ברך עלינו את השנה הזאת עד ותן טל ומטר [בלי הזכרת ה'] (כף החיים סק"ס)
- מו. יש מסתפקים, אם אחר שאמר צ' פעמים [ל' יום], ומסתפק אם אמר טל ומטר או לא, ועדיין לא אמר שמע קולינו, האם צריך בכל זאת להזכיר בשמע קולינו, או דלמא כיון שיש חזקה שאמר, אינו צריך לומר בשמע קולינו.
- מז. יש מסתפקים באלו שלא רוצים ליכנס לספיקות, ומתחילת החורף מזכירים טל ומטר בשמע קולינו, האם נכון לעשות כן.
- מח. שכח לומר טל ומטר במנחה בערב שבת, נחלקו האם מתפלל מעריב ב' פעמים [כיון דבין כך אינו מזכיר שם]. יש מדמים ליעלה ויבוא [כשר"ח ה' ביום שישי], דאינו חוזר כיון דא"א לעשות תנאי בשבת, דאין תפילת נדבה בשבת (שעה"צ סי' קה, מג"א שם סק"ט) וי"א דאינו דומה וחייב לחזור (הגר"ח בסטנסיל סי' א) ולמעשה י"א שלא יתפלל תפילת תשלומין כלל (הליכות שלמה פ"ח הערה 82, הגר"ש אלישיב. ועי' הסבר לזה בשיעורי הגר"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' שיג) וי"א שיתפלל ערבית פעמיים (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)
- מט. שכח לומר טל ומטר, ונזכר בברכת וירושלים עירך, וחשב שצריך לחזור לברך עלינו, וחזר והתחיל ברך עלינו ותקע בשופר, ואז נזכר שהדין הוא לומר בשמע קולינו, יפסיק מיד וימשיך בברכת וירושלים עירך, ויאמר טל ומטר בשמע קולינו (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)
- נ. בן א"י הנמצא בחו"ל, וכן בן חו"ל הנמצא בא"י נחלקו בפוסקים מה דינם (עי' מ"ב סק"ה) ולהלכה הורו מרן הקה"י זצוק"ל ומרן הגרא"מ שך זצוק"ל ועוד פוסקים, דבן חו"ל הנמצא בא"י לא יאמר טל ומטר בברך עלינו, אלא יזכיר בשומע תפילה, עד שמתחילין לומר בחו"ל, ואם נזכר אחר שהתחיל רצה, אינו חוזר כלל. וכך הורו לבחורי ישיבה מחו"ל הלומדים כאן בא"י (הגר"ב צ' פלמן זצוק"ל. וכן מובא במים חיים גליון 120) ויש חולקים וסוברים, דכשבן חו"ל דעתו לישראל בא"י רוב החורף, יזכיר בברך עלינו מז' חשון כבני א"י (אשרי האיש בשם

- הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הליכות שלמה פ"ח סעי' כא. ועיי"ש בהליכות שלמה, דאם דעתו של הבן חו"ל לחזור לחו"ל לפני יום ששים של התקופה, יזכיר בשומע תפילה ולא בברך עליו)
- נא. בן א"י שהי' בא"י בז' חשוון, והתחיל לומר ותן טל ומטר, ואח"כ הלך לחו"ל, ממשיך לומר טל ומטר (שע"ת קיז סק"ד, הליכות שלמה פ"ח סעי' כ) ואפי' דעתו לישראל בחו"ל כל החורף (הגר"צ פלמן בשם הקה"י זצוק"ל) וי"א שאם דעתו לישראל כל החורף, יפסיק לשאול עד שמתחילים בחו"ל (ש"ת בצל החכמה א סב) ואפי' לאלו שממשיכים להזכיר בחו"ל, אם שכח כשהי' בחו"ל, אינו חוזר (ש"ת בצל החכמה שם) וי"א שאם רוצה יכול להזכיר בשומע תפילה כשמוגיע לחו"ל (מים חיים בשם הגרש"ז אורבך זצוק"ל) ואם הוא שליח ציבור בחו"ל, בתפילת לחש יאמר טל ומטר, ובחזרה לא יאמר (ברכ"י סק"ח. ועיי' בק' גשמי ברכה להגר"צ פלמן זצוק"ל)
- נב. בן א"י הנמצא בחו"ל בז' חשוון, שואל בשומע תפילה (דינים והנהגות לחו"א פ"ד אות כו, הגריש"א, ושבט הלוי, הליכות שלמה פ"ח)
- נג. בן חו"ל שהי' בא"י, והתחיל לומר טל ומטר, וחזר לחו"ל מפסיק (הגר"צ פלמן זצוק"ל)
- נד. האוחז באמצע שמו"ע, ושומע את שכינו שטעה, אסור לרמוז לו באמצע שמו"ע (אשרי האיש בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל) וי"א שמותר (דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי שליט"א תשובה קמד)
- נה. שליח ציבור שמסתפק אם אמר ותן טל ומטר, אינו חוזר, וסומך על חזרת הש"ץ. אבל אם ודאי לא הזכיר, יחזור ויזכיר כדין (הליכות שלמה פ"ח סעי' כט. ועיי' שו"ע סי' קכו סעי' ד)

דיני ברקים ורעמים

- נו. על ברקים ועל רעמים מברך עושה מעשה בראשית או שכחו וגבורתו מלא עולם (שו"ע רכז א) והמנהג לברך על ברק עושה מעשה בראשית ועל רעם שכחו וכו' (מ"ב סק"ה בשם הט"ז) ואם שמע רעם וראה ברק כא' מברך עושה מעשה בראשית על שניהם, ואם בירך שכחו וכו' ג"כ יוצא (מ"ב שם וע"ע שעה"צ שם סק"ז)
- נז. מנהג העולם לברך בעמידה, אמנם אם יכוין יותר בישיבה, יברך בישיבה (בסתר רעם בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל) וכן באמצע הלימוד א"צ לקום (חוט שני מהגר"נ קרליץ שליט"א) ומהגר"ח קניבסקי ראיתי שכתב: "לא ראיתי שנהגו כן" [לעמוד] (דברי שיח גליון 100)
- נח. יש לברך תוך כדי דיבור, לכן אם עבר הזמן הזה לא יברך (מ"ב סק"ב) ותוך כדי דיבור הוא "שלום עליך רבי" (מ"ב רו יב, תפז ד. ובספר שער העין [עמ' תמא] מביא תשובה מהגר"ח קניבסקי שליט"א שכן עיקר הכרעת המ"ב, ודלא כמשכ' בס' קכד לד שהוא מחלוקת אם הוא ד' תיבות או ג', עי"ש)
- נט. אם "שח" אחר שראה, ועדיין לא עבר זמן כדי דיבור, לא הוה הפסק, ויכול לברך (שער העין בשם הגריש"א זצוק"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א)
- ס. שמע רעם ובירך עליו ואח"כ ראה ברק, מברך עוד פעם (מ"ב שם)
- סא. יש לברך מיד על הברק והרעם הראשון שרואה או שומע, כי הברכה על הברק והרעם הראשון פוטר את כל הברקים והרעמים הבאים אחריו, אבל אי אפשר לברך על הברקים והרעמים שכבר היו, ונמצא מפסיד את הברכה על הראשונים. וזהו הסיבה שמותר לברך אפי' באמצע ברכת קריאת שמע, וכדלהלן (שיעורי הגרי"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' קכח)
- סב. שיטת הט"ז הוא, שיכול לברך אפי' לאחר כדי דיבור (ט"ז רכז ב) לכן אם לא הספיק לברך על הברק עד שבא הרעם, יכוון לברך רק על הרעם, כדי שיוכל לברך על הברק שיבוא (בסתר רעם בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל) ואם כיוון גם על הברק, לא יברך שוב על עוד ברק (דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- סג. מי שבירך בטעות לאחר כדי דיבור, בדיעבד יש לחשוש לשיטת הט"ז שיצא, ויש לבקש מאחר להוציא אותו (שמעתי מהגר"מ לובין)
- סד. מי שבירך בלא שם ומלכות [כגון שנסתפק אם ה' תוך כדי דיבור או לא], כשרואה עו"פ ברק או רעם, יכול לברך בשם ומלכות (דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- סה. ברקים המגיעים מחמת החום אין לברך עליהם (מ"ב סק"ג) ואפי' אם יורד גשם [בקין], אם הוא מחמת החום אין לברך (שער העין בשם הגריש"א זצוק"ל, אבל בחורף אין מה להסתפק, ובודאי מברך – שם בשם הגרי"ש) ויש חולקים על המ"ב, וסוברים שמברך גם על ברקים מחמת חום (הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א, מובא בספר שער העין)
- סו. אם לא היו תכופים זה אחר זה, מברך תחילה על הברק ואח"כ על הרעם (מ"ב שם) ואם בירך על הברק וכיון ג"כ על הרעם שלאחר זה, יצא בדיעבד (מ"ב שם) ואם בירך על הברק ותוך כדי דיבור שמע רעם, יצא בברכתו גם על הרעם (חיי"א כלל סג, הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הגר"צ פלמן בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א, ומשכ' המ"ב הנ"ל דדוקא ב"כיון", היינו אפי' אחר כדי דיבור) וי"א דאי בירך עושה מעשה בראשית על הברק, יכול לברך גם על הרעם אף שבא תוך כדי דיבור, ואם בירך "שכחו וגבורתו" על הברק לא יברך שוב על הרעם (הדברי חיים זצוק"ל) ודעביד כמר עביד וכמר עביד (הגריש"א זצוק"ל, כיון שדעת הא"ר שבכל אופן יכול לברך על הרעם)
- סז. שמע רעם וחשב שהוא רעם ובירך, ואח"כ שמע רעם תוך כדי דיבור יצא (ש"ת אמרי בינה סי' ג אות ג)
- סח. מי שחשב שהדין הוא שמברך על ברק עושה מעשה בראשית ועל הרעם שכחו וכו' וראה ברק ושמע רעם ובירך עושה מעשה בראשית, וכיון לפטור רק הברק, אינו חוזר ומברך כששומע עוד רעם (הגר"צ פלמן בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א)
- סט. אם עשה צרכיו ונטל ידיו, יברך קודם על הרעם ואח"כ אשר יצר (מ"ב שם) וסתם ידים כשרות לברכה (מ"ב שם)
- ע. ראה ברק ושמע רעם והתחיל לברך אחר כדי דיבור של הברק, יש מסתפקים אם יצא גם על הברק או לא (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א) וי"א דמסתבר דהברכה הולך על שניהם (כך אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א)
- עא. כשרואה ברק ושומע רעם יברך מיד ולא יסמוך על אחרים שיבואו אח"כ (הגר"צ פלמן שליט"א בק' גשמי ברכה עי"ש)
- עב. כל זמן שלא נתפזרו העבים לגמרי נפטר בברכה אחת, ואפי' נתפזרו עיי' הרוח אחד הנה וא' הנה ועדיין מעונן אינו חוזר ומברך. אבל אם נטהרו השמים לגמרי חוזר ומברך (שו"ע סעי' ב ומ"ב סק"ח) ואפי' אם לא ידע שנטהרו השמים לגמרי, אלא אמרו לו שבנתיים נטהרו השמים, צריך לברך עוד פעם. ואף שאצלו לא הי' היסח הדעת, יש כאן מציאות חדשה (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן)
- עג. ביום חדש חוזר ומברך בכל גווי (מ"ב סק"ח) ויום חדש היינו מעמוד השחר (שער העין, דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי) וי"א שאם בירך בלילה, אינו מברך ביום, כיון שהלילה שייך ליום, ורק כשבירך ביום, אז ביום חדש שוב מברך (שער העין בשם הגריש"א זצוק"ל, וכן הוא בשיעורי הגרי"ש ע"מ ברכות מהרב ב.צ. קוק עמ' תרנ) וי"א שבכל אופן ביום חדש מברך עוד פעם, אפי' אם בירך בלילה, וכסתימת הפוסקים שלא חילקו (שם בשם הגרש"ז אורבך והשבט הלוי והגר"ח קניבסקי, דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- עד. י"א שאם לא ישן בלילה, אינו מברך עוד פעם ביום חדש (שער העין בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א) וי"א שצריך לברך אע"פ שלא הלך לישון (שם בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א, דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- עה. י"א שאם הלך לישון, יכול לברך עוד פעם אפי' כשקם לפני עמוד השחר ועדיין לא נתפזרו העבים (קובץ ארוממן תשס"ד בשם הגריש"א והגרש"ז זצוק"ל) וי"א דיכול לברך דוקא לאחר עמוד השחר אע"פ שהלך לישון (תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א, אז נדברו ח"ו סי' לב, וזאת הברכה בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א)
- עו. מי שבירך על ברק ורעם ויצא מהעיר, ובעיר שיצא לשם לא היו עננים, ואח"כ חזר לעירו, חוזר ומברך אע"ג שבעירו עדיין לא נתפזרו העבים (שער העין מהגר"ח קניבסקי שליט"א, הגר"צ פלמן שליט"א) וי"א שאין לברך כשחוזר לעירו (הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. ובדברי שי"ח גליון 100 מביא מהגר"ח קניבסקי, שאם לא הסיח דעתו אינו חוזר ומברך)
- עז. שמע רעם בפסוקי דזמרה יפסיק אפי' באמצע הפרק (ח"א כלל כ סעי' ג) ובברכת ק"ש בין הפרקים יפסיק, ובאמצע הפרק לא יפסיק (מ"ב סו סק"ט) ולמעשה י"א דאף בין הפרקים לא יפסיק (ש"ת רבבות אפרים בשם הגריש"א זצוק"ל)

- עח. בברכת המזון, יברך בין הפרקים (לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי שליט"א) [ויש לעיין לשיטת הגר"ש הנ"ל שלא יברך בברכת ק"ש כלל] עט. מברך על הברקים ורעמים אפי' באמצע הלימוד (הגר"ב צ"פ למן שליט"א בשם הגר"א והחזו"א זיע"א)
- פ. מותר לברך על הברקים ורעמים גם באמצע חזרת הש"ץ (שמעתי מהגר"י פוזן שליט"א. ועי' להלן מהספר חסידים, דמותר לברך על הקשת באמצע חזרת הש"ץ)
- פא. בין שמו"ע לתחנון מותר לברך על הברקים ורעמים (מ"ב קלא א)
- פב. באמצע קריאת המגילה, לא יברך על ברקים ורעמים (שם מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- פג. י"א שאין לברך אלא כשרואה את גוף הברק (הגר"ש אלישיב זצוק"ל) וי"א שמברכים גם על האור של הברק (מנחת שלמה ב ד לד, אבני ישפה סי' לו בשם השבט הלוי והאור לציון, חוט שני שבת ח"ב)
- פד. י"א שאחר שבידך ברכת המפיל לא יברך על הרעמים [אא"כ ישן קודם] (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א, דולה ומשקה עמ' קמא) וי"א שיברך גם אחר ברכת המפיל (הליכות שלמה)
- פה. באמצע השינה כששומע רעם, אינו חייב לקום ולברך, דכולי האי לא אטרחוהו רבנן (הגר"ח קניבסקי בשם החזו"א-מובא בשער העין)
- פו. מי שהי' בבית הקברות, וראה ברק או שמע רעם, ירחיק ד' אמות ויברך (שער העין מהגר"ח קניבסקי שליט"א)
- פז. מי שחשב שברכת "עושה מעשה בראשית" אינו פוטר רעמים, אלא שצריך לברך "שכוחו וגבורתו" וכו' על רעמים, וראה ברק ושמע רעם, ובידך "עושה מעשה בראשית", וכיוון לפטור **בך** את הברק, י"א שזה תלוי בהספק של התבואות שור [מובא בהגה' רע"א לסי' רן]. אמנם י"א שאפשר כאן בברכת השבח, גם התבואות שור יודה שיצא (שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א. ובדברי שי"ח גליון 100 כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א: "צ"ע")
- פח. אם החזן אמר "ברכה", ובאותו רגע ראה ברק או שמע רעם, יש לענות ברכו להשליח ציבור, ואח"כ אינו יכול לברך עושה מעשה בראשית כיון דהוה באמצע ברכה, דדוקא בין הפרקים מותר לברך כנ"ל (חוט שני על יו"ט וחזו"מ)
- פט. מי שבידך עושה מעשה בראשית על ברקים ורעמים, לכאורה יכול להוציא מי שרוצה לצאת הברכה על ימים ונהרות (דברי שי"ח גליון 100 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

הלכות שונות לימי הגשמים

- צ. הרואה קשת מברך זכר הברית וכו' (שו"ע רכט א) ולא נתבאר אם יכול לברך גם על חצי קשת (ביאור"ל שם) וכ"ז כשחצי השני אינו קיים, אבל אם הכל קיים והוא רואה רק חצי קשת יכול לברך (אשרי האיש בשם הגר"ש אלישיב, לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)
- צא. אם לא בירך פעם ראשונה שראה את הקשת, ושוב ראה **אותו** קשת, יש מסתפקים האם עדיין יכול לברך, או דלמא הפסיד הברכה כמו שאר ברכות הראייה (שיעורי שלמי תודה בשם הגר"א"ל שטינמן שליט"א. ואינו דומה לברקים ורעמים, כיון שכל פעם הוא ברק חדשה)
- צב. אם בירך על קשת, ונתפזרו העבים לגמרי, יתכן שצריך לברך עוד פעם, כמו אצל ברקים ורעמים (לגשמים בעיתם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א) וי"א שאפי' אם לא התפזרו העבים, חוזר ומברך על קשת אחר (קצות השולחן סי' סו סקכ"ו)
- צג. מותר לברך ברכת הקשת אפי' באמצע חזרת הש"ץ (ספר חסידים סי' תתז)
- צד. אם בירך בטעות "עושה מעשה בראשית" על הקשת, לא יצא, וצריך לברך את הברכה שכתוב בגמ' (שמעתי מהגר"מ"מ לובין שליט"א)
- צה. אסור לפתוח מטריה בשבת, ואין להשתמש בו אף כשפתוח מע"ש (בה"ל שטו ח, שו"ת נוב"ת ל, שו"ת חת"ס אר"ח עב)
- צו. מטריה שמיוחד לנשים, כיון שאינו בגד, אין בו איסור לא ילבש (בינת אדם סי' צ, שבט הלוי ב סא, לגשמים בעיתם מהגר"ח קניבסקי)
- צז. בלויית המת כשיורד גשם ופותחים את המטריות, יש לכהנים ליזהר שלא יהיו תחת אהל המת (לגשמים בעיתם)
- צח. כמדומה שהחזו"א לא התיר לצאת בשבת עם ניילון שמייוחד לכובעים (כך כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בלגשמים בעיתם)
- צט. אין ללבוש כפפות בשעת התפילה (מ"ב צא יב) ומצד הדין הקפידא הוא בשמו"ע, ומ"מ נכון לא ללבוש אותם גם בשאר התפילה (שם מהגר"ח קניבסקי שליט"א) וי"א שאם לובש כפפות מפני הקור, מותר, ומה שכתב המ"ב היינו כשלושם מפני חשיבות, או הכוונה לכפפות של פועלים וכדומה (הליכות שלמה תפילה פ"ב)
- ק. נכון להוריד הניילון מהכובע בשעת התפילה (הגר"ח שם)
- קא. דורס שלג ברגליו ואינו חושש (שו"ע סי' שכ סעי' יג) ואם אפשר בלא טורח, טוב ליזהר מלהטיל מי רגלים על השלג (מ"ב שם סקמ"א)
- קב. מי שאוכל שלג, יברך שהכל (הנותן שלג בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א) ולגבי ברכה אחרונה, תלוי במחלוקת גבי תה חם במ"ב סי' רי סק"א (שם בשם הגר"ח)
- קג. להניח "מלח" על השלג בשבת, כדי להפשיר אותו, יתכן דהוה כמרסק בידים, ואסור (שם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א)
- קד. מותר להוריד שלג מהעצים או הפירות בשנת השמיטה, אם השלג יזיק אותם (שם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א)
- קה. במקום מצוה [כגון כדי שיוכל ללכת לביהכ"נ בשבת], מותר לבקש מגוי להכשיר שביל ולפנות את השלג לצדדים, כיון דהוה שבות דשבות במקום מצוה (שם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א)
- קו. אסור לרשום אותיות על חלון זכוכית בשבת, כשהם לחים מן הקור (מ"ב סי' שמ סק"כ)
- קז. אם יורד גשם, ובגדיו רטובים, מותר להמשיך ללכת כך אפי' ברה"ר (שו"ע סי' שכו סעי' ז ומ"ב שם) אמנם לא יפרוס הבגדים בבית כדי לנגבם. ואפי' בחדרי חדרים אסור (שו"ע סי' שא סעי' מה) ואסור לעמוד ליד התנור כדי לנגבם כשהיד סולדת בו (שו"ע שא מו, ומ"ב שם)
- קח. אסור ליכנס לבית הכנסת מפני הגשמים (שו"ע קנא א) ולא מהני שיאמר פסוק וכדומה (מ"ב סק"ד) ואם אין בית אחר מותר, ובלבד שיקרא פסוק וכדומה (מ"ב שם) ואם הי' עוסק כבר בלימוד, מותר ליכנס להמשיך בלימודו, אע"פ שנכנס בגלל הגשם (שם)
- קט. אין עושין קפנדריא לבית הכנסת (שו"ע שם סעי' ה) ואם המקום שתולים המעילים הוא חדר פנימי, יכול לעבור דרך הביהכ"נ, ואין זה נקרא קפנדריא (מ"ב דרשו מהגר"נ קרליץ שליט"א)
- קי. אם יש לו טיט על רגלו, ראוי לקנחו לפני שנכנס לבית הכנסת (שו"ע שם סעי' ח)
- קיא. בימי החורף והגשם, הזריז לקדש הלבנה אפי' לפני מוצאי שבת, הרי זה משובח (מ"ב תכו כ)
- קיב. בשנים שלא הי' גשם בארץ ישראל, יש שהורו להוסיף תפילת "ועננו" בשמע קולינו (הגר"ש אלישיב זצוק"ל והגר"ש ואזנר שליט"א, הליכות שלמה פ"ח סעי' כז) ויש אומרים בשם החזו"א, שבזמנינו לא הוה סכנה, כיון שאפשר להביא מים ממדינות אחרות, והיוקר לא הוה סיבה לומר תפילה זו (קונטרס מנהיג לדרמן מהגר"ח קניבסקי שליט"א עמ' כב)
- קיג. מותר לומר "ועננו בורא עולם" גם בימי חנוכה (דברי שי"ח גליון 97 מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

7166613@gmail.com

הלכות אלו אפשר להזמין במייל

בירורים והערות במס' טלפון 03-6783123

To receive these Halocho pages, please send your mail add. to 7166613@gmail.com with a request.

לעילוי נשמת... להצלחת... Please send your Donation to Family Bambereger 7401112 for Halocho Sheets ...

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זלה"ה

דעת תורה

"אהבת הבריות"

טובת חבירו ללא גבול
 עוד נוכל להעמיק בדברים אלו להבינם היטב, לאחר העיון בדברי הרמב"ן (ויקרא י"ט י"ז).
 בתחילת דבריו שם של הרמב"ן עולה כי מימרא זו "דעליך סני לחבירך לא תעביד" היא היא מצוות התורה ואהבת לרעך כמוך. שמצווה האדם לאהוב את חבירו כפי שאוהב את עצמו. אמנם, כותב הרמב"ן, כי פירוש זה לא יתכן, כפשוטו, שכן יודעים אנו שלא יהיה מסוגל ליבו של האדם לאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו. כמו כן כבר בא רבי עקיבא ולימדנו חייך קודמים לחיי חבירך, היינו שצריך האדם לדאוג לעצמו יתר על חבירו.

לכך מסביר הרמב"ן ומבאר ומגלה לנו רובד ועומק חדש בציווי התורה ואהבת לרעך כמוך - והוא, שצריך האדם לחפץ בטובתו של חבירו ולשמוח בטובתו של חבירו, ממש כפי שחפץ ושמוח בטובתו שלו. והנה טבע האדם הוא כי אמנם ברוב המקרים אכן יחפץ בטובת חבירות ואף ישמח בשמחתו אולם לא ירצה האדם שישווה לו חברו בכבוד בעושר ובנכסים. אמנם יחפץ האדם בטובתו של חבירו אולם עד גבול מסויים. עד אותו גבול בו קרוב הוא חבירו להשתוות אליו. או כי אז ירצה האדם לבל ישתווה אליו חבירו ולבל יהיה כמותו.

על זאת בדיוק מצווה התורה שלא תיכנס אותה קנאה בליבו של האדם. אלו דברי הלל, כשם שלעצמך אינך חפץ בכל רע, כשם שלעצמך אינך חפץ בהגבלת השפע והטוב, כך גם כלפי חבירך היה חפץ בטובתו ובשמחתו עד לבלי גבול ובכל מידה ומידה שמודד לו בורא עולם היה שמח בשמחתו.

נושא ונותן בטובתו

ומעתה, עת זכינו להבין עד כמה צריך האדם לחפץ בטובת חבירו, הרי שמחוייבים אנו להגיע מידי תלמוד למעשה.

ופה ישאל בן העליה הכיצד. כיצד יכול האדם להגיע לידי מצב בו הוא שמח וחפץ בטובת חבירו ללא כל רגש של קנאה ולו הקטן ביותר. הן אותה אהבת החבר עליה אנו מצווים בוקעת ועולה היא מתוך ליבו של האדם, אותו לב עליו כבר אמר הנביא ירמיה "ולב האדם עקוב הוא מכל ואנוש הוא מי ידענו", וכיצד יהפוך האדם את ליבו עד כדי אהבת זולתו כפי שנצטווה.

לכך נזקקים אנו לדברי "אורחות צדיקים" בשער האהבה וזה לשונו - "ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת כל אדם? אשכילך ואורך! הדרך הוא, שיעזור בנפשו ובממונו כפי יכלתו. העזר בנפשו הוא - שישרת לכל

ידועים הם דברי הגמ' במסכת שבת (ל"א. א.) - "שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה אמר לו דעליך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור".

למדים אנו מדברי הגמ' שרצה אותו נוכרי לקבל על עצמו עול תורה ומצוות אלא שקשה היה לו להתחיל ללמוד את כל התורה כולה, שלל דיניה והלכותיה. לכך ביקש אותו נוכרי ללמוד כלל אחד שהוא שורש ויסוד וממנו יוכל להשיג ולהבין את מצוות התורה בכל הליכותיו.

מכששמע זאת הלל בא ולימדו "דעליך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה". אמר לו הלל לאותו גוי - לאחר שתקבל על עצמך שורש זה ותנהג בו, ממילא תוכל להגיע לידי מצב בו תקיים את כל התורה ומצוותיה שכן כל שאר המצוות נכללים בכלל זה של "דעליך סני לחברך לא תעביד".

והנה בדברי רש"י שם במקום מוצאים אנו שני פירושים אשר ניתן לומר כי משלימים הם האחד את השני, ובאמצעותם נוכל להבין ולדעת אל נכון מהי אותה דרך אשר באמצעות כלל זה "דעליך סני לחברך לא תעביד" פותחת פתח לאותו גוי החפץ להתגייר לקיום כל התורה והמצוות.

בפירושו הראשון מסביר רש"י כי אין המדובר בחבירך כפשוטו. כוונת הלל בדבריו באומרו חבירך הינה לקב"ה בכבודו ובעצמו. לימד הלל הזקן לאותו גוי - כשם שאינך רוצה ושנאוי הוא עליך באם ימרה חבירך את דברך, כך אל תעשה כזאת אף לבורא עולם הקרוי חבירך כמאמר הכתוב "ריעך וריע אביך אל תעזוב".

עוד מסביר שם רש"י פירוש אחר והוא כפשוטו שחבירך היינו חבירך ממש. לימד אותו הלל שאל לו לאדם לעשות את אשר לו היה רוצה שיעשו לו. לכך צריך האדם לילך ולחקור ולבדוק מהם אותם דברים שנואים, מהם ההלכות אודות כך, מהו האסור ומהו המותר.

ושני הפירושים אמת הם ומשלימים זה את זה כי זוהי הדרך וההכוונה לאדם איך ינהג, הן במצוות שבין אדם למקום והן במצוות שבין אדם לחבירו.

וזוהי כוונת הלל באומרו "ואידך זיל גמור". באם תבין ותדע היטב את שורש הדברים של "כל דסני עליך לחבירך לא תעביד" הרי תוכל לחקור ולמצא ולדעת את כל התורה כולה, מצוותיה והלכותיה.

כשם

שלעצמך

אינך חפץ בהגבלת

השפע והטוב, כך גם כלפי

חבירך היה חפץ בטובתו ובשמחתו

עד לבלי גבול ובכל מידה

ומידה שמודד לו בורא

עולם היה שמח

בשמחתו.

אדם, הן עני הן עשיר ויטרח עבורם, העזר בממונו הוא - שילוח לעשיר בעת הצטרכו למעות, וכן לעני ילוח בעת דחקו, וכן יפקדהו במתנה כפי כחו".

לומדים אנו מדבריו את היסוד הגדול והנצרך לעבודת האדם עד כי יגיע לידי שלימות באהבת חבריו. צריך האדם להרבות במעשי חסד והטבה עד כי באמצעות מעשים אלו, הם הם אשר יקנו בנפשו קנין משמעותי של אהבה לרעהו ויביאוהו לידי אהבת הבריות כולם.

ואמנם כתב הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שמקור דברים אלו נמצא כבר בדברי חז"ל במסכת דרך ארץ זוטא (פ"ב) - "אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך הוי נושא ונותן בטובתו". אומר הגאון ר' חיים שטעות נפוצה היא כי האדם מטיב לזה אשר הוא אוהב. הן למדים אנו כי לא כך הם פני הדברים. לזה אשר מטיב הוא האדם, הרי שבעקבות כך נעשה הוא אוהבו.

הטבה עם הבריא

והנה עד כה עוסקים היינו באהבת הבריות, אולם בפרשתינו מוצאים אנו נדבך נוסף ומעלה אף יותר גדולה. אלו הם דברי חז"ל במדרש תנחומא - "אמר ר' לוי כל אותן י"ב חודש לא טעם טעם שינה לא נח ולא בנוי, שהן זקוקים לזון את הבהמה ואת החיה ואת העופות וכו' יש בהמה אוכלת לב' שעות בליה ויש אוכלת לשלוש, תדע לך שלא טעמו טעם שינה, דאמר ר' יוחנן בשם ר"א בר"י, פעם אחת שהה נח לזון את הארי, הכישו הארי ויצא צולע".

יכול היה נח לרכז באבוס אחד את כל סוגי המאכלים, והיתה באה כל חיה ובהמה בזמן המתאים לה ובוררת את המאכל הרצוי עבורה. אולם לא כך נהג נח. נח מסר

את נפשו על מנת לעמוד ולשרת כל חיה ובהמה בפני עצמה. אין אנו מדברים כאן על מסירות נפש עבור הבריות אלא מסירות נפש להטבה עם הבריא, וכל זה מכלל אחד הוא שהאדם מבין ומרגיש שלא נולד ולא בא לעולם הזה לטובת ולתועלת עצמו, וכל בריאתו הוא כדי להיטיב, ולכך אין לו בזה חילוק בין להיטיב לזולתו, להיטיב לבריא בכלל.

הוסיף הגאון ר' חיים זצ"ל, וביאר שלכך כתבו המפרשים ודייקו בפסוק "קח לך מכל מאכל" שצריך היה נח לקחת משלו. שכן רק על ידי שיקדים ויתן מעצמו ומממונו יוכל עי"ז נח לקנות בליבו אהבה לבריא עד כדי כך שיוכל להתמיד בעבודתו הקשה מנשוא במשך שנה תמימה.

לא נברא האדם אלא להטיב

משמבין האדם דברים אלו ומבין כי לא נברא אלא להטיב לזולתו, הרי שמתנער הוא מכל ענייני העולם הזה ויכול הוא להגיע לידי אהבת חבריו באמת ובתמים ללא סייגים וללא גבולות.

אלו הם עומק דברי הלל הזקן לאותו גוי "כל דעליך סני לחבירך לא תעביד ואידך זיל גמור". באם מסלק האדם מליבו את כל העניינים וההרגשות המפריעים הרי שפתוחה בפניו הדרך להבין ולדעת את כל התורה כולה ולהגיע לידי אמונה שלימה בבורא עולם.

נשתדל נא כל אחד ואחד מאיתנו להיות בבחינת כלי משפיע טובה וברכה על זולתו, נחפץ בטובת חברינו, נשמח בשמחתם ונזכה לידע ולהבין את כל התורה כולה.

למען דעת

◆ כשהיה מזכיר בשיחות היה נזהר להזכיר את החיובי והטוב שיזכה האדם ע"י עשיית הטוב והישר ולא פירט את הצד השלילי אלא היה אומר "ולהיפך ח"ו", או בביטוי "הצד השני".

◆ הרחוב הנקרא ע"ש הרב שך בבני ברק היה נקרא קודם לכן ע"ש של אחד מפושעי ישראל. רבינו הקפיד תמיד לא להוציא מפיו שמו של אותו רשע. לכך כשהיה צריך להזכיר את הרחוב נתן סימן כדי שיבינו שכוונתו לרחוב זה. באחת ההזדמנויות שמע מאדם גדול שהזכיר בתוך דבריו שם של רשע והיה הדבר תמוה בעיניו.

◆ הביא לפנינו אחד התלמידים את ספרו שזכה להוציא לאור. רבינו שהקפיד לשלם על כך שאל למחירו ונענה ששוויו 50 ₪. והביא רבינו שטר של מאה ואמר "אני נותן לך את החמישים הראשונים" רבינו לא אמר משפט כגון "החזר לי עודף בסך חמישים ₪" שכן לא רצה לדבר בלשון תביעה.

◆ ישב לפנינו אחד ממקורביו אברך ת"ח אשר רבינו רצה לתת לו סכום כסף. היה זה בתקופה האחרונה עת קשתה על רבינו ההליכה לילך בעצמו לחדר השני. פנה רבינו לנכדו הנ"ל בשאלה "מה יש לכבד את ר' פלוני", כלומר תבדוק מה נשאר בצרור הכסף שהיה מונח בחדר השני כדי שאוכל לכבד בו את פלוני.

◆ "נח איש צדיק" ופירש"י הואיל והזכירו סיפר בשבחו שנא' זכר צדיק לברכה. הנהגה זו ראו אצל רבינו שבכל פעם שהזכיר שם של גאון וצדיק היה מזכירו בחדרת קודש ומוסיף זכר צדיק לברכה או זכר צדיק וקדוש לברכה.

אריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנא' (בראשית ז') מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה. [פסחים ג' ע"א].

ענין זה של נקיות הדיבור הורגש מאוד לכל און מרגשת ששמעה את רבינו זללה"ה הן בשעוריו ושיחות המוסר והן בשיחות פרטיות. הרבה פנים היו לה אם מצד קדושת הפה והדיבור, אם מצד קדושת היום, ואם מצד כבוד האדם וכהנה. ואף שפעמים זהירות זו גרמה לו קושי לא שינה מדיבורו, היה זה ביום רביעי האחרון לחיי רבינו, חולשתו גברה למאוד וכל גופו מלוּפף ביסורים, יסורי איוב [כפי שהוא זללה"ה עצמו הגדיר], והנה היה נצרך לאיזו שהיא עזרה שהיתה יכולה להקל עליו במשהו, הוא פנה לנכדו חביבו יד ימינו הגר"ש קורלנסקי שליט"א וביקשו בקוצר אמרים, הנכד סבר שהבין את בקשתו וסידר את אשר סידר, רבינו לא המשיך עוד לבקש, לאחר זמן הבין הנכד כי לא פירש כראוי את הנאמר לו. שאל הנכד את רבינו מדוע לא ביאר ובירר את כוונת דבריו. השיב רבינו הרי התורה אמרה שצריך לעקם הדיבור כדי שיהיה הדיבור נקי ולכן מה שלא היה מוכרח לא אמרתי לך.

נביא בזה עוד כמה דוגמאות עובדות שכל אחת מהם בכיוון שונה, אם טהרת הלשון ושמירת קדושת הדיבור, אם לשון מכובדת כדי לכבד את זולתו, ואמנם יש כאלו למאות ולאלפים ואינם אלא מעובדות העולות כעת בזכרון.

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצטרייב זצוק"ל

גליון 65 נח תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם הרבים בלבד.
לתרומות והנצחות, חוספת מניס, הצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

רבינו ז"ל היה מרבה להביא את דברי חז"ל במדרשם שההצלה היחידה בדור העקבתא דמשיחא היא הכניסה ל"תיבת נח". ראויים הדברים להשמע בחזרת הבני תורה לתיבת נח, לשמור על טהרתה – כי בנפשנו הדבר. הבאנו כאן כמה מאמרים בהם דיבר מיסוד זה בכמה אנפי.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

תיבה זו ואיפה היא נמצאת.

הישיבות והכוללים הם סוד תיבת נח בדורנו
כלל ברור הוא בידינו שהדורות הולכים ופוחתים כסדר. ומ"מ הגם דלא אכשר דרא בודאי, רואין אנו ענין משונה בדורינו מה שלא היה נראה בדור שלפנינו וגם לפני פנינו. הכוללים היו לעולם רק רשות היחיד בשביל יחידים שהיו מוכשרים להשתלמות מופלגת בתורה. בהיותם פנוים מדאגת עול החיים על צוארם הם היו מסוגלים להגיע לשלימות המקווה מהם. מי שלא היו לו הסתגלויות לעליה מופלגת לא היה הכולל מקומו כלל. וכל אחד לפי חשקו בתורה היה מפנה לו זמן לתורה על אף טרדותיו. אמנם כהיום נעשו הכוללים לרשות הרבים לכל אברך שירצה להמשיך תקופת דביקותו בתורה בקביעות. אשר בהסתכלות ראשונה נראה זה כמו "אכשר דרא". תפיסה זו היא משטחיות ההסתכלות על מצב דורינו, וטעות היא, כי בהסתכלות עמוקה וחודרת נהפוך הוא לגמרי, וכמש"ת.

כבר נתבאר כי הוכנס דורינו לתוך תקופה הנקראת "רשע שהשעה משחקת לו" אשר עומק צורתא דשמעתא זו הוא יצירת מושב לצים. והיות שמושב זה ענינו הוא פריקת

ההצלה היחידה בדור המבול

[התקופה בסערת אליהו סוף מאמר ג']

כיצד תתכן מציאות צדיק גמור בתקופת מושב לצים

[הקדמה. בספרו התקופה בסערת אליהו מאמר א' ב' ג' האריך רבינו ז"ל להוכיח שבעקבתא דמשיחא ההשגחה העליונה תאפשר פריחת מציאות של "מושב לצים" דוקא בארץ ישראל להעמיד בנסיון האחרון את כנסת ישראל, הוא שלטון הערב רב כנודע אכמ"ל עיי"ש.]

אחרי שנתבאר בארוכה שעצם מהותה של התקופה היא יצירת מושב לצים א"כ איך יתכן שיהיה בתקופה זו אפשרות קיום של צדיק גמור שאינו נבלע על ידי הרשע שהרי הוא יושב במושב לצים. ובודאי מילתא דתמיאה הוא בהשקפה ראשונה.

חז"ל שהיה מבט עיניהם בהיר בכל מכמני התורה למדו ממנה כל מה שהיה בעולם וכל מה שיהיה, כי הכל נמצא בתורה. ובהסתכלות זו בתורה למדו ממנה פרשת אחרית הימים ג"כ וצורת אפשרות העמידה בנסיונותיה. הם למדו זה מפרשת תיבת נח במבול.

תיבת נח במבול היא ההצלה ממושב הלצים

גילו לנו שיתכן שכאשר יהיה העולם מוקף במבול, תהיה אפשרות להמצא בתוך "תיבה" ומי שימצא בתוכה יהיה מחוץ למבול. זהו המכוון בדבריהם, שגם ביצירת תקופה של מושב לצים יתכן למישהו להיות שם ואעפ"כ יהא עומד חוץ למושב זה. בהיותו בתוך התיבה הרי לא ישב במושב לצים ואז ממילא כי אם בתורת ה' חפצו [עייין לשון הפסוק בתחילת תהילים].

אבל צריכים להגדיר בשפה ברורה מהי

עול תורה, וכנ"ל, לא תתקיים התורה בתוכו ח"ו. אך מכיון שכבר הובטחנו "כי לא תשכח מפי זרעו", על כן מחסדי שמים היה ליצר מציאות מיוחדת בתקופה זו להיות חי בה ואעפ"כ לא להיות יושב במושב לצים. והוא סוד הכוללים והישיבות בתקופתינו. כשם שבתבת נח היה כל קיום הבריאה, מכונס וגם משומר מהמים הזידונים שבחוץ. כך נתהוה בתקופתנו "ת י ב ה" שמי שיכנס בתוכה תהיה לו האפשרות לחיות חיים נקיים של תורה. ובתוכה דוקא נמצא קיום ההבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו".

היוצא מתוך תיבה זו לתוך המושב לצים כבר פגם ריח תורתו, שכן "במושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו". ומי ישער רוחו של אדם כשיורד ח"ו מטה מטה. מסוכן הוא שלא יהא נבלע תוך השעה המשחקת לרשע, כבלע רשע צדיק ממנו. כי צדיק שאינו גמור נבלע בה [נוכמש"נ ציורו במאמר הקודם עיי"ש]. ועל כן, דוקא מגריעות הירידה, בהפיכת התקופה מכעס לשחוק, נעשה הכרח ליצור תיבה שבה אפשר לחיות חוץ למים הזידונים הללו.

סיבת הצלת עוג מלך הבשן שלא הי בתיבה

ודבר נפלא גילו לנו חז"ל בענין תיבת נח שהגם שכל מי שהיה נמצא במים הזדונים אבד קיומו, מ"מ היה אחד שלא הוכנס לתיבה ומ"מ נתקיים. והוא עוג מלך הבשן. שעל ידי שנשבע להיות עבד לנח עי"ז ניצול ממי המבול. ולמדים מזה שרק ע"י הביטול הגמור לת"ח שנמצא בתוך התיבה יש אפשרות לצאת מתוך המושב לצים הנ"ל להיות נחשב כחי בתיבה. כי אז לא יטושטש אצלו מבט התורה על הווית עולמינו ותקופתינו. והם הם הדברים שהוזכרו בסוף מאמרינו הקודם אודות השלוחי דצבורא, שהתנאי ההכרחי לקיום שליחותם באמונה ברורינו, הוא רק ע"י התבטלות דעתם בגמירות לדעתם של ת"ח ולעשותם כסא להם. אבל בלא"ה לא יתכן מציאות קיום

השליחות באמונה. שהרי בהיותם נמצאים תוך המושב לצים, בהכרח שתטרף דעתם עליהם, ותתבלבל הסתכלותם על כל עניני עולמה של כנס"י. וכמ"ש במושב לצים לא ישב, הא אם ישב סופו ללוץ (ע"ז יז:).

ובא וראה דבר קדשם במדרשם על ענין זה. וזלה"ק ובזמן שיבא מלך המשיח בסוף גלות האחרונה דנאמר בו הן עוד היום גדול (בראשית פכ"ט הנאמר אצל יעקב אבינו שדרשו עליו שאם ישובו בתשובה יצאו לזמן היום - - היום אם בקולו תשמעון כמ"ש בסוף סנהדרין - ואם לאו לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו עד הקץ) ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תיבת גומא - שמות ב' - כציור ארון דספר תורה. התורה ודאי יהא הגניזה שלו בדור האחרון ובה נטמן, כציור נח בתיבה שהיה הולך על המים. הכי זה הולך בין הערב רב שהם מים זידונים עכלה"ק. מבואר להדיא מדבריהם ז"ל שבזמן ששולטת שעה זו של מים הזידונים ההצלה היחידה היא להיות גנוז בתיבה, שהוא מקום שבו מגדלים תורה, ואך שם תהא גניזתו.

כשלון העמדת צורת הכולל בטהרה פוגם את מציאות התיבה

ומכאן נובעים דברינו (במאמר א' ענף ג' בסופו) אודות האסון שיכול להיולד באם יהיה כשלון בעמודי התווך של הכוללים כי אין המדובר אודות רפיון בביהמ"ד אלא עקירת קיומה ח"ו של כנס"י בתוך המים הזידונים. הכנסת צורת הזר יהיר לץ שמו באיזה אופן שיהיה לתוך כותל בהמ"ד הוא ביטול מציאותה של תיבה זו. כי מעתה ח"ו תהיה כהנית כפונדקית.

ועתה קורא יקר בין תבין את אשר לפניך. התבונן היטב ערך המיוחד שיש לבית שבו מגדלים תורה בטהרתה בדורינו ביחוד, תלמידיו הנאמנים של משרע"ה שנתגדלו תוך התיבה הזו בטהרה יבינו כי עת נסיון ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע בגאולת עולמים בבי"א.

עומק סכנת החשיפה ל"חדשות" [אגרות דעת כ"ו]

שאיפתו ומאווייו של כל בן ישיבה מאז, היה לזכות להיות בן עליה. מושג בן תורה הוא כבן הנולד מאב ואם שהאופי שלהם הוא הבונה את יסודיו וגישת החיים שלו. כך הוא מושג "בן" תורה. דביקותו אל התורה הכשירתו שיהפכו אופיו וצורתו הפנימית שתראה הילוכו דיבורו ומחשבתו כאילו הם נחצבו מתוך התורה, וישראל ואורייתא חדא נינהו.

לשלימות זה מסוגל כל יגע בתורה להגיע, כי אל כתר של תורה כל אחד יכול לזכות. ואז דברי תורה שלומד נתפסים בצורתם האמיתית במח שהוא "א תורה דיגע קאפ" ויהיו לו ד"ת ברורים ומבואר זה בארוכה ובאר היטב בנפש החיים שע"ד פ"ד וה' ואז עצתו אמונה כי מבטו אמת. ויזכה בזה להעמיד את הדבר שהוא הצורך היותר מבוקש בציפור נפשה של כנסת ישראל, והוא רכישת ת"ח אמיתי, אין לשער ואין לתאר זכות הרבים שהוסיף בזה לשלימותה של כנסת ישראל.

אמנם מבואר שם בנפה"ח שבחוסר יראה אז לא ינתנו ד"ת לאמיתם בלב חסר לב, המופקר לדריסת רגל השור והחמור בה. [יתכן שמצד הכשרונות יגיד דבר יפה, אבל לאמיתתה של תורה, פירושו שנכונה מכל הש"ס. ולזה צריך סייעתא דשמיא מרובה. וידוע – בברכת ויצב – דמאמת עד יפה ישנו מרחק של ט"ז מדרגות] אויר כל עוה"ז – בדורנו – מלא חידקים רוחניים מכפירה ומינות, אשר כל הדור שקוע עמוק עמוק בביצה זו. והאדם נמשך בטבעו אחר סביביו וכמ"ש הר"מ הל' דעות, ובהכרח, שבמצב זה צריך לייצר תיבת נח המוגדרת בקדושת מחיצת כותליו לחצות בין העולם ובין מה שבתוכו. ואז יש תקוה להנצל ממבול של כליון הנצח המסתובב בחוץ. כאן אפשר להצטמצם בד' אמות שבהם נמשך אוירא דגן עדן ולשאוף מאוירה הצח ומצוחצח.

אבל זה נסדק בדורנו ג"כ. יש מכשיר ששמו רדיו [א.ה. זה היה בזמן כתיבת האגרת ובדורנו התחדשו מכשירים נוספים כידוע] שמאפשר מגע האדם עם כל פינות עוה"ז, ולא עוד שיעברו לו כל ההשקפות השוכנות בראשים ריקים מכל, ומלאים מכל בורות כפירה, ניבול פה, וכל ליצנות ודבר האסור. ואל יאמר השומע ד"ל לא יזיק זה" ואיני מרגיש שינוי עי"ז. שהרי כבר אמר הסבא ז"ל מקלם לבחור א' בשיבה שנתפס בקריאת עיתון דאז וכששאלו האיד עושה זה! ענה דאין זה מזיק לי. ענה הסבא ז"ל "קיבה של כלב אינו ניזוק מחמאה סרוחה" וד"ל. וכבר העיד הסבא ז"ל מסלבודקא שבאופן מקרי וויכוחי שמע מילה של אפיקורסות מכופר אחד. ואמר כשמגיע יוהכ"פ בנעילה נופלת בי אותה דבר אפיקורסות" נורא הוא! אבל זהו אצל עדין הנפש אשר לא הורכבה בו הגסות של החוץ, אז הוא בגדר מחשבה הזרה לו.

אבל מי ששקוע יום יום ח"ו בשמיעת כל ה"חוץ" המלא בורות וריקנות כבר שולטים במוחו ולבו הנחשים ועקרבים אז כבר כל מר מתוק לו, ולא ירגיש כלום, כי הנחש הוא נהפך לאופי שלו, ואיד נקוה שמכאן תצא תורה לישראל, הלא ברור הוא שלא יגיע לתרץ רמב"ם א' לאמיתו. המחזיק ומפעיל מכשיר זה תוך אוירת ישיבה הוא נחשב רודף ומועד להזיק הרבים.

צביון הבן תורה [עיני ישראל ח"ב]

הגר"א ז"ל כתב על זמנו שהתחילה תקופת העקבתא דמשיחא, תקופת העקב, ונתבאר שהעקב הוא מקום הטישטוש, ובו הוא אפשרות הטישטוש לגמרי עד כדי אי ברירות מוחלטת אם שייך למה שמחוץ לכל הקומה או שהוא חלק ממנה.

לפי"ז, בדור העקב שולט אז באויר מצב של טישטושים (המאפיין של עקב) ואם ח"ו, התורה טושטש, זהו האסון שאין כדוגמתו בכל ההיסטוריה של כלל ישראל! הדבר שמקפידים עליו ביותר בשמים! הוא טישטוש התורה ושינוי צורת הבן תורה. ובאם הטישטוש ישתלט ח"ו כל צורת התורה תהא מטושטשת, ומה ההצלה ממצב נורא זה? זו

היתה מחשבתו של הגר"ח ז"ל בשעתו [כשהקים את ישיבת וולוז'ין], הפיתרון היחידי לזה הוא לבנות מקום סגור ומנותק מכל הרוח והאוירה שבחוץ, כתיבת נח במבול, ששם תהיה מכונסת רוח התורה, ושם תהא נשמרת מהחוץ בכל מחיר! וממילא, יהא זה שמירת התורה בטהרתה! להמסר להדורות הלאה, וכך עד ביאגוא"צ בב"א, וזהו בדיוק! היה המכוון בייסוד הישיבה, ההצלה מסכנת הטישטוש (היינו העמדת מקום ברור מבלי נתינת דריסת רגל להטישטוש בתוכו, הבן מאוד).

ואכן, בליטא, פולניא ואירופא, נשמר ענין זה – על טהרתו – במידה גדולה, פחות או יותר עד מלחמת העולם השנייה, הישיבה היתה מקום לא רק של לימוד גרידא, אלא מקום

שמגדלים בו צורה של בן תורה, צורה שהקב"ה יכול לומר עליו "ישראל אשר בך אתפאר" (צורה המשקפת תורה ודעת תורה והליכותיה של תורה בטהרתה!) והנה אחרי מלחמת העולם השנייה הכל נחרב. ואז היו הגדולים צריכים להעמיד בחזרה את מה שהיה קודם כדי שיהיה המשך הלאה להבית הזה (הישיבה). ובאמת היו ע"ז מלחמות גדולות עם החוץ, עד שהצליחו ב"ה להעמיד בחזרה את הישיבה, היה זה לא פשוט בכלל, להעמיד ישיבה בתוך אוירה של עקירת התורה והדת לגמרי מישראל, אבל ב"ה היו לנו גדולים שידעו עדיין לכוון את הדברים ובס"ד להציל את הד"א של הישיבה מתערובת של חול. עד שהרוח תעתועים של החוץ התגברה וגרמה ירידה נוספת, עוד ועוד, והתחילה רוח הרחוב להכנס לתוך הישיבות פנימה ממש, להכניס שם עיתון (הנקרא כשר) ונגררים אח"כ לרדיו, ולחברות [א.ה. כוונתו לשבועונים וחינוכונים שהחלו להיות מופצים אז] אשר ההסתכלות בהם היא גיעול נפש ממש, פלאפונים מחשב וכו', ואנו עדיין במדרון ההולך ומדרדר בלי מעצור.

עלינו לדעת, שכל חידוש כזה (הנכנס פנימה) אינו בונה, אלא שולל את ה"ישראל אשר בך אתפאר", שולל את הצורה והציור האמור להיבנות ולהתגדל ע"י התורה. הירידות הללו העמידו אותנו במצב שנכנסו כמה וכמה דברים לתוך מבנה וצורת הבן תורה אשר מעולם לא שמענו עליהם... לא שערום אבותיכם... ולא שיערו בכלל ששייך שיהיה דבר כזה. תמיד ידעו, שלכלל ישראל יש צרות, אנו רדופים בין מהחול, ובין מהגויים, אבל, העקשנות של כלל ישראל עמדה איתנה מאוד כנגד כל הרוחות!.

לדאבונינו בדורינו התהפך המצב, אנו מורגלים שהכל חייב להתאים לרצוננו, וכל שאנו רוצים חייבים להשיג מבלי לוותר, וזה גורר שאם יש רצון או צורך כל שהוא ב"חוץ" אז מותר להכניסו לביהמ"ד גם ההתחלה היא ש"לא הרגיש", עדיין קרוב לתשובה, אך הולך ומדרדר ומגיע למצב של "לא באת לידו", כבר חיים את המצב עם הרגשה של "היתר" – פריצת הגבול לגמרי!

למצוה או עבירה יש גבולות, אך להיתר אין גבול! ממילא, המצב מחריף ומחמיר הרבה יותר.

צורת הבן תורה צריכה להיות, שכל השאיפה מכוונת למטרה אחת ויחידה, גדלות בתורה – ידיעת התורה לעומקה ולרוחבה, מתוך השתעבדות מוחלטת לתורה ולדעת תורה בלבד, ללא שום השקפות וידיעות זרות הבאות מבחוץ! צורת הבן תורה צריכה להיות שכל הרואהו יאמר, אשר כי הוא זה. בן תורה מדבר אחרת, חושב אחרת, מתנהג אחרת, שואף לדברים אחרים לגמרי, ובאם זה לא כך הרי זה זיוף כל צורת הבן תורה, ובתקופה זו אנו נמצאים בחושך לגמרי, אבדנו כל מה שהיה עם חזון זה אבד, ונשארנו בחושך.

לאחרונה ממש נכנס עוד שינוי נורא – עוד נפילה והעמקה בגלות של הזיוף, שנכנסו לתוך הציבור והכלי הישיבות מכשירים שלא היו קודם, נכנסו מושגים של שמיעת "חדשות של עולם הישיבות" ואי אפשר לדעת לאן זה מוביל. אלא הם הדברים המהווים סכנה לציבור, לא תופסים מה שקורה כאן. לא מדובר כאן על תוספת נוחות או לוקסוס, מדובר כאן על השחתת צורת הבן תורה! שהיא עקירת כל התורה כולה! כפשוטו ממש.

בפר' נצבים כתוב גודל הסכנה שבזה "לא יאבה ה' סלוח לו, וחרה אף ה', ורבעה בו כל האלה הכתובה בספר הזה" רחמנא ליצלן. יש לנו להחרד ולהזדעזע מאותה הפרשה "כמהפכת סדום ואמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' בחמתו וגו'".

אומרים בשם הג"ר יהושע לייב זצ"ל שאמר מי שהוא ערלאכער איד (יהודי אמת) הוא ינצל (מחבלי משיח), ושאלוהו מיהו ערלאך, וענה מי שהוא מובדל מהגויים. והם הם הדברים שהמהפכת סדום כו' הולך על מי שנמשך אחר היצה"ר החיצוני והולך אחריו ונשמע אליו (אך אם יהא מובדל ינצל).

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת נח תשע"ז -

בענין ברכת הקשת

אֶת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעֵנֶן וְהִיָּתָה לְאוֹת בְּיַמֵּי וַיֵּינִן הָאָרֶץ (ט' י"ג)
הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רכ"ט סעי' א') הוואה הקשת אומר,
ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים
במאמרו.

ויש לדון בהאי דינא בכמה נידונים:

א - האם דמי לברכת הימים או לברכת הרעמים
הנה בברכות הראיה, כגון בראיית ימים ונהרות והרים, החיוב
הוא לברך כשרואהו לפרקים, והיינו אחת לשלשים יום, חוץ מיום
הראיה הראשונה והיום דעכשיו. (כמבואר במשנה ברורה סי' רי"ח
סק"ב).

משא"כ בברכת הרעמים, למחרת חייב לברך שנית, וכן אם
באמצע היום נתפזרו העננים, חייב לברך שנית אפילו באותו יום,
דהרי הוה מילתא חדתא. (כמבואר בשולחן ערוך סי' רכ"ז סעי' ב', ובמשנה
ברורה שם ס"ק ח').

ומעתה יש לדון מהו בברכת הקשת, אם רואה עוד פעם קשת בתוך
ל' יום, וכתב במשנה ברורה (שם סק"ב) דחוזר ומברך שנית, דדמי
לברכת הרעמים, דהרי הקשת שבירך עליו חלף והלך לו.

ב - לא בירך וחזר לאותה הקשת

מעתה יש לעיין, מהו בראה הקשת ולא בירך עליה, והלך וחזר
לאותה קשת מהו,

וכן יש לעיין, מהו ביום חדש, והוה אותו הקשת של אתמול, האם
חוזר ומברך,

דהנה לחד גיסא, הרי בברכות הראיה כגון בברכה על הים, ככהאי
גוונא הפסיד הברכה, ולא יוכל לברך שנית רק לאחר ל' יום, ואם כן
יש לומר דהכי נמי בקשת.

אך לאידך גיסא, הרי אם לא בירך על ברקים ורעמים, ושוב ראה
או שמע, אף שלא נתפזרו העבים, וגם הוה באותו היום, מכל מקום
חוזר ומברך, מפאת דהוה ברק חדש, אלא שאם בירך על הקודם
אינו מברך עליו. [וכמו כן ביום חדש חוזר ומברך עליו].

ומעתה בקשת היכי נדיינין לה. ולכאורה נימא דנהי דלמחרת
חוזר ומברך, היינו דוקא היכא דהוה קשת חדשה, אבל הכא באותה
קשת שכבר ראה ולא בירך, דינה כאותו הר וכאותו יום, ואינו חוזר
ומברך. ומכל מקום עדיין צריך עיון. [א"ה, דמכל מקום אולי נימא דקשת
הוה דבר המתחדש כל רגע].

ג - מוציא דיבה ברמז

הנה כתב המשנה ברורה (סי' רכ"ט סק"א, בשם החיי אדם) דאין
כדאי להגיד לחבירו שיש קשת מטעם מוציא דיבה.

ושמעתי הפירוש דהרי על ידי הקשת יש הערה להכלל, כדחזינן
בגמרא כתובות (ע"ז ב') דבדורו של ר' יהושע בן לוי לא נראתה
הקשת. [א"ה, ועוד עיין בירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב) דכל ימיו של רבי שמעון בן
יוחאי לא נראתה הקשת בענן].

ויש לעיין מהו ברמז, כגון שיברך בקול רם כדי שאחרים יבואו
ויברכו, או באמר לו שיביא לו דבר ממקום פלוני, ויודע שבזה יראה
שם הקשת ויברך, האם גם זה בכלל מוציא דיבה,

א. הנה לענין לשון הרע חזינן בירושלמי בפאה (פ"א ה"א, הובא בחפץ
חיים כלל ג' במ"ח סק"ג) דגם ברמז אסירא, ויש לדון מהו הכא.

להוציא, דאינו בידו, ונטילת ידים לסעודה לא תועיל להאי נטילת ידים, דב' מצוות המה. וכן נטילת ידים דתפילה לא תועיל לנטילת ידים דעגלה ערופה].

ומעתה בקשת, אם כבר בירך לא הוה בידו. ולפי זה בברכת ההרים לא יהא כן, דהרי הוה בידו, דאף שבירך על ההר, יכול לילך להר אחר, ואם כן נימא בהו דאע"פ שיצא מוציא, ויהא חילוק בין קשת לברכת הרים, וכל זה אינו נראה.

אלא נראה דיוכל להוציא בקשת ובכל ברכות הראיה, ונצטרך למצוא חילוק בין זה ובין ברכת הגומל. [וע"ע בבר אלמוגים סי' קס"ח].

וישלח ידו ויקחה

וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לִכְף רִגְלָהּ וּתְשֹׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה כִּי מִיֵּם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה (ח' ט')

איתא בקרא דנח שלח היונה ג' פעמים, בפעם הראשונה חזרה כי לא מצאה מנוח, בפעם השניה חזרה עם עלה זית, ובפעם השלישית לא חזרה.

ואיתא בפעם הראשונה וישלח ידו ויקחה'. ותיקשי אמאי לא יכלה להיכנס בעצמה.

ויש ליישב בז' אופנים:

א. כתב רבינו יוסף בכור שור (ע"ה"ת) דרצה לבדוק בכנפיה ורגליה אם ימצא בהם טיט או עפר, או בפיה שום עלה, שזה סימן שמצאה קרקע, וקלו המים. וצריך עיון דאם כן בפעם הב' נמי.

ב. כתב באור החיים, דהיתה כבר עייפה מאוד כי לא מצאה מנוח, וחשש שמא אין לה כח לעוף יותר ותפול במים. ולפי זה בפעם הב' שיכלה להיות על העץ, לכן לא סייעה.

ג. כתב המלבי"ם, כי היתה למודה לחזור בעת השליחות אל כף ידו. וצריך עיון אם כן בפעם הב' נמי.

ד. יש לבאר, דהיה כדי ליתן ליונה נחת רוח לאחר שחזרה משליחותה. וגם בזה צריך עיון אם כן גם בפעם הב' נמי.

ה. דהיה מצוה להחזירה לתיבה. וגם בזה צריך עיון אם כן בשניה נמי.

ו. דראה שהיונה אינה נכנסת, או מפאת דהיה צר לה להיכנס לתיבה, או מפאת שפחדה או נתבלבלה וכיוצא בזה, ובפעם השניה לא היה כך.

ז. דכיון שלא מלאה השליחות ציפתה שמא יאמר לה שתלך שנית למקום יותר רחוק, משא"כ כשחזרה עם העלה.

ליהנות מאיסורי הנאה לדבר המותר

אֲךָ בְּשׂוֹר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ (ט' ד')

פירש רש"י, כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר. מהכא ילפינן בגמרא סנהדרין (נ"ט ב') דאיסור אבר מן החי הוא אחד משבע מצות שנצטוו בני נח.

ואמרין בגמרא פסחים (כ"ב ב') דסלקא דעתך דלר' אבהו אסור גם ליהנות מאבר מן החי, דהרי מכיון דכתיב 'לא תאכלו', אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע.

והקשה הגרע"א בפסחים (שם) היאך סלקא דעתך בגמרא דאבר מן החי אסור בהנאה, הא כתיב פסוק בתורה 'ומכרו את השור החי', חזינן בהדיא דמותר למכור בהמה, אע"פ שחלק מהשור הוה אבר מן החי, [למאן דאמר בחולין (ק"ב ב') דבהמה בחייה לאברים עומדת], והרי אם אבר מן החי אסור בהנאה, אסור למכור, כמו כל איסורי הנאה דאסור ליהנות מהם על ידי מכירתם.

ומתרצים האחרונים [תשובות בית שערים (יו"ד סי' ק"ט) וחזון איש (אה"ע סי' מ' ס"ק י"ב)], דליכא איסור למכור איסורי הנאה לצורך הנאה המותרת בו, והכי נמי מכיון דלאחר שחיטה ליכא איסור אבר מן החי, נמצא דהמכירה היא בשביל דבר המותר לאחר שחיטה.

ויש לדון בדבריהם מכמה אנפי:

א. הוכחה מתוספות בקידושין

הנה בחזון איש (שם) הוכיח כהנ"ל דמותר למכור איסורי הנאה לצורך הנאה שלא כדרך, דהרי התוספות בקידושין (נ"ו ב' ד"ה המקדש) הקשו אמאי אמרינן במשנה בקידושין (שם) דהמקדש בערלה אינה מקודשת, הא שרי ליהנות מערלה שלא כדרך הנאתו, ואם כן תתקדש בהא דיכולה ליהנות ממנו שלא כדרך.

חזינן דאע"פ דערלה אסור בהנאה, מכל מקום מותר לקדש בו, מכיון דהאשה תיהנה ממנו שלא כדרך.

ב. הוכחה מדברי הריטב"א

אמנם לאידך גיסא, הריטב"א בקדושין (שם) הקשה אמאי אמרינן דהמקדש בערלה אינה מקודשת, הא איתא בגמרא פסחים (כ"ה ב') דלחולה שאין בו סכנה שרי שלא כדרך הנאתו אפילו מדרבנן,

ותירץ הריטב"א דלא קשיא, דאע"ג דחולה שאין בו סכנה מותר בו שלא כדרך הנאתו, מכל מקום אסור למוכרה לחולה זה וליטול דמים ממנו, דאם כן נמצא נהנה מאיסורי הנאה של תורה, תדע, דהא אפילו בדרך הנאתה מותרת בחולה שיש בו סכנה, ואפילו הכי אסור למוכרה לו בדמים. [וכיון שכן לא חשיב ממונא כלל, ואפילו אם המקודשת היא חולה שראויה ליהנות בה, אינה מקודשת].

ובמהר"ם שיק (או"ח סי' י') הביא דברי בית שמואל (סי' כ"ח ס"ק נ"ד) דמותר למכור לחולה שלא כדרך הנאתו, וזה באמת דלא כהריטב"א. אכן הביא דבבית מאיר (שם) נחלק על הבית שמואל, וכתב דאסור למכור מן התורה, והביא מדברי הריטב"א. [ועוד עיין במקנה שם].

וכתב במהר"ם שיק דמוכח מהריטב"א [נכדפסק כוותיה הבית מאיר] דלא כיסוד הנ"ל, דהרי חזינן דאסור למכור איסורי הנאה, אף לצורך דבר המותר, כגון לצורך חולה שיש בה סכנה.

ויש לדחות, דשאני התם בדברי הריטב"א, דבאמת אסירא מדרבנן ליהנות מערלה גם שלא כדרך, ורק להמקבל איכא היתר של חולה. ואם כן אין ראייה דלא כהחזון איש. [ונמצא דלא כדברי הבית מאיר. והתוספות הנ"ל פליגי על הריטב"א].

ג. מחלוקת הפוסקים בהנ"ל

לכאורה יש להקשות על הריטב"א, דמבואר בסוגיא דבכורות (ט' ב') לענין פטר חמור קודם עריפה, דאע"ג דהשתא אסור בהנאה, מכל מקום יכול למכורו בשביל השווי שיהא לאחר שיפדנו. חזינן דמותר למכור איסורי הנאה בשביל דבר המותר בו. [וכך הוכיח החזון איש שם]. ולפי דברינו אתי שפיר, דכוונת הריטב"א דמדרבנן אסור למכור, כיון דאסירא מדרבנן שלא כדרך הנאתו, אלא לחולה התירו, וזה אינו מתיר לבריא למכור לו.

ד. היאך מוכר מאכל שהותר לחולה

הנה תיקשי, דאע"פ שחולה שאין בו סכנה מותר בשמן קיק, אף ע"פ שיצא מן הטמא, כיון דהוה הנאה שלא כדרך, מכל מקום היאך מוכרו בבית המרקחת.

אך לא קשה דבהמה טמאה מיתסר רק באכילה, ואין איסור הנאה.

ועדיין יש לעיין מאיסור סחורה. [דהרי איתא במשנה בשביעית (פ"ז מ"ג) דאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים. חזינן דכל דבר דאסור מן התורה באכילה או בהנאה, אסור לעשות בו סחורה].

ה. משתרשי ליה

יש לשאול להריטב"א, דאם כן יהא אסור ליתן לחולה שאין בו סכנה, שלא כדרך, היכא דהנותן בלא זה היה נותן דבר אחר, דמשתרשי ליה,

והנה אמרינן בגמרא פסחים (כ"ה ב') דרבינא שייף לה לברתיה בגוהרק [זיתים קטנים] דערלה, מכיון דהוה שלא כדרך הנאה, ותיקשי, הרי נהנה מהערלה, דהרי השתא לא צריך למשוך לברתיה במשהו אחר.

וזה תליא בהא דיש להקשות בדברי המשנה ברורה (סי' שמ"ג סק"ה) דקטן שלא הגיע לחינוך נכרי מאכילו חמץ, והרי נהנה בהאי

חמץ, וכן היכא דהמקבל מחזיק טובה לנותן. [ולדברינו הנידון באיסור דרבנן, ולבית מאיר הנידון בדאורייתא].

ו. בדיעבד לא חלה, ובביאור פלוגת תוספות ושאר ראשונים
הנה אכתי יש להבין, אמאי באמת המקדש בערלה אינה מקודשת, וכי תימא דאיסורי הנאה לא שווים פרוטה, דהרי אין בהם שימוש, אינו כן, דהרי יכול ליהנות מהם שלא כדרכן, ואם כן יוכל למוכרם לצורך הנאה דשלא כדרך.

ואע"פ דהבאנו דלדעת הריטב"א אסור למכור לצורך הנאה דשלא כדרך, דהרי שלא כדרך הנאתו אסור עכ"פ מדרבנן, מכל מקום אכתי אם עבר וקידש בערלה, אמאי לא חלו הקידושין בדיעבד. ובשלמא להא דכתבו התוספות (שם ד"ה המקדש) דאיירי דוקא בגוונא דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו, אתי שפיר, אמנם סתימת הפוסקים היא דאינה מקודשת בכל גוונא, אף כשיש שוה פרוטה בשלא כדרך הנאתו.

וביאר באבני מלואים (סי' כ"ח סקני"ו), דהנה מבואר בגמרא פסחים (ו' ב') דהא דמהני ביטול בחמץ, היינו דוקא קודם זמן איסורו, דאז על ידי הביטול אינו עובר בבל יראה, אבל לאחר זמן איסורו, אי אפשר לבטל החמץ.

והטעם דאינו יכול לבטל החמץ לאחר זמן איסורו, דכיון דאסור בהנאה ואינו יכול להשתמש בו, הוה אינו ברשותו, וכדאמרינן גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדישו, הגזלן לפי שאינו שלו, והגזלן אע"ג דהוה שלו, כיון דאינו ברשותו.

והלכך אף איסורי הנאה, אף אם נימא דהוה שלו, מכל מקום אינן ברשותו, והלכך אינו יכול להפקירן. ולפי זה הוא הדין דאינו יכול להקנותם.

והלכך אתי שפיר דהמקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת, דאינו יכול להקנות לאשה את איסורי הנאה, ואם כן לא תתקדש, והלכך אף כשיש שוה פרוטה בשלא כדרך הנאתו אינה מקודשת.

ובדעת תוספות דכתבו דביש שוה פרוטה מקודשת, תיקשי דלאור הני"ל, נהי דיש כאן שוה פרוטה, אך היאך תתקדש, הא הוה אינו ברשותו. וצריך לומר דסברי דיכול להקנות לה האי זכות דשלא כדרך הנאתו, וממילא זה חשיב ברשותו.

[ולפי זה גם בחמץ יוכל להפקיר האי זכות דשלא כדרך הנאתו. ולפי זה תיקשי לדעת התוספות, דלאחר זמן דנאסר כבר בהנאה, יבטל מיהת לענין האי זכות דשלא כדרך הנאתו. ויש לבאר דלא הועיל כלום, דאכתי איכא בל יראה מפאת שאר שימושים. וצריך תלמוד].

משא"כ דעת הפוסקים החולקים על התוספות, דגם זה אסור לו למכור, דהרי נהנה מגוף החמץ, ואם כן לא שייך לומר דהוא בעלים לענין השלא כדרך הנאתו. [א"ה, וכמו שהבאנו לעיל, דהיינו משום דשלא כדרך הנאתו אסור עכ"פ מדרבנן].

מותר לישראל ואסור לבני נח

הנה אמרינן בגמרא פסחים (כ"ב ב') **תניא רבי נתן אומר, מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח, תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול.**

חזינן דהא דאסור להושיט אבר מן החי לבני נח, היינו רק מפאת לפני עור, דמכשיל הבן נח באכילת אבר מן החי.

ומקשינן בגמרא, דלר' אבהו דאסור ליהנות מאבר מן החי, אם כן בלאו הכי אסור להושיט, דהרי ישראל נהנה, שהנכרי מחזיק טובה למושיט לו האבר מן החי. [כדביארו התוספות דבכלל האיסור הנאה היינו גם להושיט לנכרי אבר מן החי של הנכרי, דמכיון דבשכר היה אסור להושיט, דאסור להשתכר באיסורי הנאה, אם כן בחנם נמי אסור, דמה שמחזיק לו העכו"ם טובה חשיב כמשכר]. **ומשנינן בגמרא דבאמת מותר ליהנות מאבר מן החי, מכיון דאיתקש לדם.**

ותיקשי, מהי קושיית הגמרא דאסור ליהנות מאבר מן החי, הא מצאנו כמה גוויי דלישראל אין איסור ליהנות מהאבר מן החי, ומכל מקום להנכרי אסור לאוכלו, ונמצא דעובר על לפני עור, דמכשיל הנכרי באיסור אבר מן החי.

א' - פחות משוה פרוטה

חדא, דנימא דאיירי בגוונא דכל האבר מן החי שוה רק פרוטה, ואם כן הנכרי מחזיק לו טובה רק בפחות משוה פרוטה, ואם כן הנותן לא נהנה, ואפילו הכי אסור לתתו לנכרי מפאת לפני עור, דלנכרי אסור לאוכלו, דליכא שיעורין לבני נח. [וכך הקשה הצ"ח בפסחים שם].

ויש לומר דאע"פ דנהנה רק בפחות משוה פרוטה, מכל מקום אסור ליהנות מן התורה מדין חצי שיעור, וכדקיימא לן כר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, ואם כן שפיר דייקין דעל כרחך אבר מן החי מותר בהנאה. [תו, דאיתא בירושלמי בתרומות (פ"ו ה"א) דמודה ריש לקיש באיסורי הנאה דחצי שיעור אסור].

ב' - אחד משני דברים

תו, אימא דאיירי בגוונא שהנכרי מבקש שיגיש לו אחד משני דברים, ויש אבר ובשר, והשתא דמגיש האבר אין כאן איסור הנאה, דיכול להגיש לו הבשר, [ונימא דשהאבר ובשר הוו בשבילו אותו שווי], אבל לפני עור יש כאן, דמכשיל הנכרי באכילת האבר.

אך זה תליא בפלוגתא, דדעת הרש"ש בנדרים (ט"ז ב') דבאמת אין איסור הנאה כאשר יכול ליהנות מדבר היתר, אך דעת הטורי אבן בראש השנה (כ"ח א' ד"ה בשופר) לא כך, דמכל מקום השתא נהנה מאיסורי הנאה, ואם כן לדעת הטורי אבן אתי שפיר, דגם באופן זה יש איסור הנאה.

[ויש לעיין בהא דאסרינן להכנס לבית של עבודה זרה אם נהנה, כגון שיוירד גשם, האם מותר להכנס לשם עם מטריה, דהשתא אינו נהנה מהגשם, ולהרש"ש ודאי שרי, ואף להטורי אבן יש לדון דשרי, דאין צריך להתקרה הואיל ויש לו מטריה. אך יש לומר דלטורי אבן אסירא, דמכל מקום כל אחד בפני עצמו מונע מהגשם].

ג' - ביטול ברוב

הנה כתבו הפרי מגדים (יו"ד סי' ס"ג בשפ"ד סי"א, ובסי' פ"א בשפ"ד אות י"ב) והנודע ביהודה (נתייבא אה"ע סי' מ"ב) דאין דין ביטול ברוב אצל בן נח. [דכל הילפותות דאמרינן בגמרא חולין (י"א א'-ב') דילפינן מהם דינא דרוב, נאמרו רק לענין ישראל, ולא לענין בני נח].

ולפי זה הקשה בתשובות מהר"ם שיק (או"ח סי' רמ"ד) דלעולם אבר מן החי אסור בהנאה, והא דהוצרכנו משום לפני עור, דמשכחת לן גוונא דהאבר מן החי נתבטל ברוב, יבש ביבש, ולכן להישראל אין כאן איסור הנאה, ומכל מקום יש כאן לפני עור, דהרי אכתי אסור להנכרי לאוכלו, דאין ביטול ברוב לנכרי.

תירוץ מהר"ם שיק - ספק מותר לבני נח

ותירוץ מהר"ם שיק, דנהי דביטול ברוב אין להם, אבל מכל מקום ספק מותר להם, דהרי לדעת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דספק דאורייתא מן התורה לקולא, ורק היכא דאיכא אסורא אסור, [כדמוכח מאשם תלוין], אם כן איכא למימר דבנכרי שרי, דרק בישראל מצינו דאסורה התורה ספק באיקבע איסורא, אבל בבני נח לא מצינו, ואם כן בנידון דידן כיון שיש שתי חתיכות היתר וחתיכה אחת איסור, נמי שרי לבן נח מדין ספיקא לקולא, ואם כן אין כאן לפני עור.

וצריך עיון על תירוצו, דמכל מקום ניחוש שמא יאכל שלשתם, ואפילו בזה אחר זה, דאז ממה נפשך עבר איסור אע"פ שלא כל אחד שריא, ובזה לכולי עלמא אזלינן לחומרא, כמבואר בשב שבעתא (ש"א פ"א) בשם מהר"י ט. [ובחידושי הרי"ם בתשובות או"ח סי' ה' פליג].

ויש ליישב, דהוה רק ספק אם יאכל שלשתן, דהרי שמא יתן אחד מהן לחבירו, וכתב בתשובות פני יהושע (ח"א יו"ד סי' ג') דכאשר הדבר ספק אין כאן לפני עור. אבל בחזון איש (שביעית י"ב ט') פליג, וסבירא ליה דגם בספק יש לפני עור.

תירוץ ב' דמהר"ם שיק - כיון דהותר לישראל הותר אף לנכרי

במהר"ם שיק (שם) כתב ליישב עוד, דכיון דהותר אבר מן החי לישראל משום ביטול ברוב, שוב הותר אף לנכרי, וכמו דחזינן בשחיטה המתרת אבר מן החי לישראל, דמתרת גם לנכרי. [ובפרי מגדים (יו"ד סי' ס"ב משב"ז סק"א) מסתפק בזה].

אך נראה דחלוק משחיטה, דכאן המתיר הוא ביטול ברוב, שזה

דין כללי בכל התורה שלא נאמר לבני נח, משא"כ התם איירינן בדין הפרטי של שחיטה, דכח השחיטה מתיר גם לנכרי.
והנה בכל זה נפקא מינה רבתי לדינא, באבר מן החי שנתבטל, האם יש לפני עוור בהא דמוכרו לנכרי.

ד' - בהמה טמאה

הנה אמרינן בגמרא חולין (ק"ב א') לענין אבר מן החי, דבן נח מוזהר על אבר מן החי דטמאים כטהורים, וישראל אינו מוזהר אלא על הטהורין בלבד.

ולפי זה הקשה הגרע"א (פסחים שס) אימא דאיירי הברייטא באבר מן החי מבהמה טמאה, דבהא שרי לישראל משום אבר מן החי, וליכא איסור הנאה, אבל לפני עוור איכא, דלנכרי אסירא גם אבר מן החי מבהמה טמאה.

ותירץ הגרע"א, דהא באמת הקשו התוספות בחולין (ל"ג ד"ה אחד) היאך יתכן דאבר מן החי דבהמה טמאה אסור רק לבני נח, הרי מי איכא מידי לישראל שרי, ולבני נח אסור. ותירצו דגם לישראל אסור משום טמאה.

מעתה יש לומר דדברי התוספות הם רק לפי האמת דאבר מן החי מותר בהנאה, אבל לסלקא דעתין דהגמרא דאבר מן החי אסור בהנאה, אם כן לא שייך לתרץ כהתוספות דלישראל אסור משום טמאה, דהרי לישראל דאסור רק משום טמאה, מותר בהנאה, משא"כ לבני נח דאסור משום אבר מן החי, הא אסור בהנאה. ואם כן אין הכי נמי נימא דאין אבר מן החי נוהג לבני נח בטמאים משום מי איכא מידי.

ה' - מפרכסת

הנה בחידושי חתם סופר בסוגיין (שס) הקשה אימא דאיירי במפרכסת, דלישראל שרי ולבני נח אסירא. [והיינו למאן דאמר דלית ליה מי איכא מידי].

ותירץ החתם סופר, דאין דיוק הגמרא מהא דבלאו הכי אסירא משום הנאת ישראל, דבזה איכא גוויי דשרי ליה, וכגון במפרכסת, אלא הדיוק מהא דאסירינן להושיט רק לבני נח ולא לכלבו, ואם כן מוכח דמותר בהנאה, דאם לא כן ליתסר אף לכלבו משום לפני עוור, דהנכרי נהנה.

והנה בהאי תירוצא דהחתם סופר מיושבות כל שבעת הקושיות דלעיל. אך הדבר צריך עיון גדול, דהא חזינן בתוספות לא כך, דהרי כתבו דחשיב נהנה מאיסור הנאה מכיון דמשתכר באיסור הנאה. [ועיין בשו"ת מהרי"ל סי' קס"א].

ו' - עירב דבר מר

במהר"ם שיק (תשובות, או"ח סי' י"ז) הקשה עוד, אימא דאיירי שעירב דבר מר עם האבר מן החי, ואז אין איסור אבר מן החי, דהרי נהנה הישראל מהנאת הנכרי דהוה שלא כדרך, אבל לאידך גיסא הרי מכשיל הנכרי, דהרי לנכרי אסור גם שלא כדרך אכילה, ולכן יש כאן לפני עוור. [וכן הקשה מהא דפרכינן בגמרא (שם כ"ב א') מדם שנמכר לגננין לזבל, והרי זיבול בדם הוה שלא כדרך].

[ובאמת צריך עיון אמאי אסור לנכרי גם שלא כדרך, הא כיון דמפרשים קרא דסתם אכילה והנאה הוה כדרכו, אם כן הוא הדין לבני נח].

ותירץ מהר"ם שיק, דזה טעותא, דמכל מקום הנותן נהנה כדרך הנאה, שמוכרו כדרך, או שמחזיק לו טובה, ומאי איכפת לן שמכר עבור דבר שאינו כדרך הנאה. והלכך באמת אסור מצד האיסור הנאה.

אמנם תליא בהאמור, דלדעת החזון איש ובית שערים הנ"ל, חזינן דמותר למכור איסורי הנאה לצורך דבר המותר, כגון שמוכר אבר מן החי לאחר שישחטוהו, וכך ביארנו לדעת התוספות, [ואף לדעת הריטב"א באופן דשרי אף מדרבנן], ואם כן הכי נמי בנידון דידן, שמוכר לצורך אכילה של שלא כדרך.

דעת האמונת שמואל

הנה לאמונת שמואל (סי' י"ד, מובא בפר"ח י"ד סי' ס"ב) דליכא לפני עוור כאשר אינו מוזהר יתיישבו חלק מהקושיות. ועיין בברכת אברהם (להגאון ר' אברהם אבלי מפרנקפורט) דתירץ כן קושיית תוספות בחגיגה (י"ג א' ד"ה אין) גבי לימוד תורה.

אמנם הרי תוספות לא תירצו כך, ואם כן משמע דלא כדברי אמונת שמואל. וכן יש להוכיח מתוספות בבבא מציעא (י' ב' ד"ה דאמר) לענין אין שליח לדבר עבירה, דהקשו דיש לפני עוור.

שאלה במלאכת בורר

מכל מקום הוי שימוש מעליא.

ד. אווז בחלק הבולט

הנה הא דלוקח הכפית מהזבל ואווז בחלק הבולט, לית לן בה בהא שהזבל מתנענע אחר שהכפית תצא, וכמו דאמרינן (שבת מ"ט ב') דמותר לקחת סיר כאשר בולט מתוך המוקצים. אך אם הכפית נתכסתה כולה בזבל, בזה לכאורה אין תקנה.

ה. ישתמש במוצאי שבת

הנה אם ישתמש בכפית במוצאי שבת תוך חצי שעה, אם כן בורר ליכא, ובגוונא דאין טלטול מוקצה, אם כן שרי,

אך מפאת הכנה יש לאסור, אלא בגוונא דבמוצאי שבת אי אפשר להוציא הכפית, כתבו בתשובות מהרש"ג (ח"א סי' ס"א) ותשובות בית ישראל דזה לא מיקרי הכנה אלא הצלה, [ומשום הכי אם המאכל יפסד לא נאסר משום הכנה].

* * *

צריך רק מפתח אחד

הנה יש לעיין ן ניד במלאכת בורר, אם נמצא מפתח בתוך מפתחות רבים, וצריך מפתח אחד, ויש שנים דומים, האם יכול לקחת שניהם מתוך שאר המפתחות, ולברר מי הנכון,

או דילמא נימא דאסור, דיש כאן איסור בורר על המפתח שאינו צריך, דבשלמא זה שצריך, שרי מפאת דהוה ליה אוכל מתוך פסולת ביד לאלתר, אבל השני שלא יצטרך לו, אם כן הוה שלא לצורך.

אך יש לומר שזה שאינו צריך לו, אם כן הוא פסולת, ולא ברר כלום. אך יש לומר דמכל מקום רצונו בשניהם, ואם כן יש כאן בורר, ואין כאן שימוש.

נפל כף בפח

הנה אם נפל כף בשבת לפח הזבל, ובולטת החוצה, וירא שמא ישכח להוציא הכף, ואם כן במוצאי שבת יזרקו הכף לזבל, וממילא רוצה להוציא הכף בשבת.

ויש לעיין בהאי עובדא מכמה אנפי:

א. משמש כדרכו

הנה אם לוקחה מן הזבל יש כאן בורר של אוכל מתוך פסולת, וצריך להשתמש בו מיד.

והנה אם ירחצנה וישתמש בה כדרכו, נראה דשרי, אע"פ שיש לו כפות אחרות, דבפשוטו שרי לקלף ביצים לאכול בשבת אף כשיש לו ביצים קלופות מערב שבת, וכל רצונו לקלפם כדי שישארו האחרות ליותר מאוחר, והכי נמי דכוותה.

ב. שימוש שאינו רגיל

אם ישתמש בכפית שימוש שאינו רגיל, כגון לעשותה סימן בתוך ספר, דכשסגורו יידע היכן נמצא,

ואיירי דיפתחנו בחזרה תוך חצי שעה, דאם יפתחנו לאחר זמן, זה תליא בדין בורר מתוך פסולת להשתמש מיד לדבר שתכליתו לאחר זמן. אמנם צריך עיון אם שרי, דהרי כתב החזון איש (או"ח סי' נ"ד סק"ג) בבורר עצמות של דגים, דזה שמוצץ אותם לא משוי לה שם אוכל מתוך פסולת.

ג. ממציא שימוש בכפית

ואכתי יש לעיין אם מהני שימציא לו שימוש בכפית, כגון שיחליט לשתות כוס תה, אף שבאמת לא היה שותה, מי דמי למציצת עצמות הדגים שכתב בחזון איש דלא מהני דעיקר כוונתו אחרת, או דהכא

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת נח

"וישלח את היונה מאיתו - דירתן של עופות טהורים אצל הצדיקים"

"וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב וגו'. וישלח את היונה מאיתו לראות הקלו המים וגו'". (פרק ח' פסוק ז' - ח').

ונראה לפי זה לדייק גם את המשך הפסוקים, שכתוב (פסוק ט') "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, ותשב אליו אל התיבה וגו'". ולכאורה המילה "אליו" מיותרת, שהיה מספיק לכתוב "ותשב אל התיבה" ובוהו כבר מובן לכל שהיונה שבה אל התיבה, ומהו התוספת "אליו". ולפי דברי הגמ' מובן מאוד, שהתורה באה להדגיש, שגם כאשר היונה שבה אל התיבה, היא לא הלכה לדור יחד עם כל העופות, אלא מיד שבה "אליו" לדור ביחד עם נח בעצמו, להיות באותה דירה יחד עם הצדיק.

בספר "עמוד אש" - תולדות חייו של המהרי"ל דיסקין (עמוד קל"ח) מסופר, "אחד מגדולי ירושלים נכנס פעם לבית רבנו, ומצא צפרים מנתרים על פני הבית, ההוא בראותו את הצפרים בקפיצתם, הפטיר ואמר "דירתן של עופות טהורים אצל צדיקים".
הגיב רבנו בענוותנותו, "כלום בדק מר שהם כשרים?...".

בגמ' בסנהדרין (דף ק"ח ב') איתא, "וישלח את היונה מאיתו לראות הקלו המים, אמר רבי ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים". ופרש"י, מאתו, גבי עורב לא כתיב מאיתו מכאן שדירתם כו', כלומר הנאה הוא שדרים אצלם שמכירים בצדיקים כדאמרינן בדוכתי אחריתא. מבואר בגמ' שהיונה לא היתה בתיבה באותה קומה ששם היו כל העופות והחיות, אלא היא היתה ביחד עם נח, "שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים" וממילא היונה באה לדור יחד עם נח, במקומו ובמדורו.

ולכן אצל העורב כתוב רק "וישלח את העורב", ואילו אצל היונה התורה הוסיפה וכתבה "וישלח את היונה מאיתו", שהתורה הוסיפה והדגישה את המילה "מאיתו" לרמוז שהמדור של היונה היה אצל נח וממילא כששילחה לא סתם לקח אותה ושילחה, אלא לקחה "מאיתו" ממדורו שבה הוא דר.

"צא מן התיבה - בטעם הדבר שנח לא יצא בלא ציווי ה'"

"וידבר אלוקים אל נח לאמר. צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך". (פרק ח' פסוק ט"ו - ט"ז).

זמן שחז"ל לא התקבצו להתיר, הרי הגזירה והתקנה קיימים, בדיוק כמו אותו זמן שהסיבה היתה קיימת. והגמ' לומדת את זה ממתן תורה, "מכדי כתיב היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם למה לי, שמע מינה כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו". ופרש"י, "מכדי כתיב היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה, וממילא אישתו בתשמיש לאחר שלשה ימים שקבלו את התורה, למה ליה למהדר ולמיתן להו רשות לשוב לאהליהם וכו'. שמע מינה, הואיל וקודשא בריך הוא אסר, בעי למשרייה הוא גופיה בהדיא, והוא הדין לכל דבר שבמנין". מבואר שכאשר הקב"ה אסר לפני מתן תורה "אל תגשו אל אשה", והסיבה לכך היתה מחמת מתן תורה. הרי לכאורה לאחר שכבר קיבלו את התורה ובטלה הסיבה, היה צריך להיות מותר לשוב לאהליהם בלי ציווי חדש של "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם". ואעפ"כ הקב"ה היה צריך לומר ציווי מיוחד "שובו לכם לאהליכם", רואים מזה שכאשר הקב"ה אסר דבר מחמת סיבה מסויימת, הרי אפילו שבטלה הסיבה האיסור לא בטל עד שהקב"ה יתיר בפירוש את האיסור. והגמ' לומדת מזה דהוא הדין לגבי תקנות חז"ל ודבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו.

ומעתה לפי זה מובן מאוד למה נח היה צריך ציווי מיוחד "צא מן התיבה", שהרי כאשר נח נכנס אל התיבה היה לו על זה ציווי מיוחד מהקב"ה כמו שנאמר בפסוק (פרק ז' פסוק א') "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה", וא"כ כיון שהקב"ה ציווה עליו להכנס לתיבה שוב אינו רשאי לצאת ממנה עד שהקב"ה ישוב ויתיר לו לצאת ממנה.

הנה כאשר נגמר המבול, נח שלח את היונה, וכאשר היונה לא חזרה אליו הבין שכבר נגמר המבול, ופתח את מכסה התיבה, ולאחר כחודשיים ראה שיבשה הארץ ולכאורה אפשר כבר לצאת מהתיבה לעולם. אבל עדיין נח לא יצא מהתיבה, אלא המתין לציווי ה' שיורה לו שיכול לצאת ממנה, ורק לאחר שהקב"ה אמר לו "צא מן התיבה" יצא מהתיבה.

ולכאורה יש לעיין למה נח לא יצא מהתיבה לפני שקיבל את הציווי מהקב"ה, הרי כל מה שהקב"ה אמר לו להכנס אל התיבה הוא מפני המבול, וכמו שכתוב בפסוק (פרק ז' פסוק ז') "ויבוא נח ובניו וגו' אל התיבה, מפני מי המבול", מבואר בזה שכל מה שנח נכנס לתיבה הוא מפני מי המבול. ומעתה כאשר נח רואה שפסק המבול, וכבר יבשה הארץ ואפשר לצאת אליה, א"כ כבר אין שום ענין להיות בתיבה, וא"כ למה המתין לציווי הקב"ה ליציאה מהתיבה ולא יצא מיד בעצמו כאשר ראה שנגמר המבול ויבשה הארץ.

כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו

שמעתי מהגר"נ נבנצאל זצ"ל - ר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים, ליישב דהנה בגמ' בביצה (דף ה' א') איתא, "כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו". שאם חז"ל גזרו גזירה או תקנו איזה תקנה מחמת סיבה מסויימת, ולאחר זמן הסיבה בטלה, אין אנו אומרים שכיון שבטלה הסיבה של הגזירה ממילא בטלה גם הגזירה. אלא צריך מנין אחר להתירו, שכשם שבשעת גזירת הגזירה חז"ל התקבצו יחד וגזרו, כך גם בשביל לבטל את הגזירה צריך שחז"ל יתקבצו ויתירו את הגזירה. וכל

ואפילו שהסיבה שהקב"ה אמר לו להכנס לתיבה היתה מחמת המבול, ועתה פסק המבול, מ"מ כיון שלמעשה נצטווה מפי הקב"ה במפורש להכנס אליה אין לו התר לצאת ממנה עד שיבוא הקב"ה ויתיר לו בפירוש ויאמר לו "צא מן התיבה".

חנניה מישאל ועזריה למדו מנח

אמנם יש לעיין בזה, דהנה במדרש תנחומא מובא, "כיון שנחו המים היה צריך נח לצאת מן התיבה, אלא אמר ברשות הקב"ה נכנסתי שאמר לי בא אתה וכל ביתך אל התיבה, ועכשיו אני יוצא אלא ברשותו. נגלה עליו הקב"ה שנאמר וידבר אלוקים אל נח לאמר צא מן התיבה אתה ואשתך".

ובהמשך המדרש מביא את המעשה עם חנניה מישאל ועזריה, שנבוכדנצר השליך אותם לתוך כבשן האש, והקב"ה הצילם שלא שלטה בהם האש, ובסוף הם לא יצאו מהכבשן עד שנבוכדנצר בעצמו בא ואמר להם לצאת. ואיתא במדרש "כיון שראה המלך אמר להן צאו לכם מכאן שהרי כבר התיר אתכם הקב"ה ועשה לכם נסים והשווהו לארץ, אמרו לו אין אנו יוצאין אלא ברשות המלך שלא יאמר ברחו להן מן הכבשן, אני פי מלך שמור ברשותו הושלכנו ברשותו נצא. כשבא נבוכדנצר וראה אותן התחיל תמיה ענה ואמר וכו' באדין נפקין, ברשותו הושלכו וברשותו יצאו. ממי למדו מנח שנכנס ברשותו של הקב"ה שנאמר לו בא אתה וכל ביתך, ולבסוף נאמר לו צא מן התיבה".

מבואר במדרש, שנה אמר כיון שברשות הקב"ה נכנסתי לפיכך אני יוצא אלא ברשותו, ומזה למדו חנניה מישאל ועזריה שלא יצאו מהכבשן עד שבא נבוכדנצר בעצמו ואמר להם לצאת.

ולכאורה אם הסיבה שנח לא יצא מהתיבה עד שהקב"ה אמר לו צא, הוא מדין "כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו", שכיון שהקב"ה בעצמו ציווה עליו להכנס ממילא אינו יכול לצאת עד שהקב"ה יאמר לו

צא. א"כ זה שייך רק לגבי נח בעצמו שאצלו הכניסה לתיבה היתה מכח ציווי ה', ואינו יכול לצאת עד שיקבל ציווי מפורש לצאת.

אבל לגבי חנניה מישאל ועזריה שנכנסו לכבשן מכח ציווי נבוכדנצר, בזה לא שייכת ההלכה של "צריך מנין אחר להתירו", שאין כאן שום ציווי מהקב"ה או ממנין של חז"ל שחייבים להכנס. וממילא איך הם לומדים מנח את הענין הזה שצריך לקבל מהמלך ציווי מפורש לצאת, הרי דווקא נח לא יצא עד שהקב"ה אמר לו לצאת משום שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, אבל אצלם שלא שייך הענין הזה, צריך להיות שמיד כאשר הם רואים שהאש שבכבשן אינה שולטת בהם שייצאו ממנה בלא שום ציווי מהמלך.

שלא יהא ככופר בטובתה של התיבה

ומדברי המדרש נראה שהענין שנח לא יצא עד שהקב"ה אמר לו לצאת, הוא מצד הכרת הטוב, שכיון שע"י התיבה נעשה לו נס וניצול על ידה ממימי המבול, ממילא אם מיד שכשפסק המבול היה יוצא מהתיבה בלא שהקב"ה יאמר לו צא הרי זה נראה כאילו בועט בתיבה וכופר בטובתה. ולכן אמר נח "ברשות הקב"ה נכנסתי שאמר לי בא אתה וכל ביתך אל התיבה, ועכשיו אני יוצא אלא ברשותו". ובא לומר בזה שאני מצד עצמי איני יכול לצאת לבד מהתיבה, שלא יהא נראה כבועט בה וכופר בטובתה, אלא מאחר שנכנסתי על פי ציווי ה' ממילא גם ביציאה אני לא יוצא מעצמי אלא רק אחרי שהקב"ה יצווה עלי ויאמר לי צא.

ולפי זה מובן מאוד שגם חנניה מישאל ועזריה למדו מנח, שכאשר נעשה להם נס בכבשן האש, שנבוכדנצר השליך אותם לתוך הכבשן, והאש לא שלטה בהם. הם למדו מנח, שכמו שנח לא יצא מהתיבה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה, בשביל שלא יהא נראה כמבעט בה וכופר בטובתה, כך הם שנעשה להם נס בכבשן, לא יצאו מהכבשן עד שנבוכדנצר שאמר להם להכנס לתוכה יבוא ויאמר להם לצאת, שלא יהא נראה כאילו הם מבעטים בכבשן וכופרים בטובה שנעשתה להם בו.

"לשון הקודש וכתב אשורית"

"ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים". (פרק י"א פסוק א').

ופרש"י, שפה אחת, לשון הקודש.

ובהמשך הפסוקים מובא המעשה של דור הפלגה, וכתוב בפסוק (פסוק ו' - ז') "ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החילם לעשות, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו". מבואר בפסוק שכל הענין של לשונות העמים התחדש רק כאן במעשה של דור הפלגה, אבל עד אותו מעשה כל העולם כולו דיבר בשפה אחת - לשון הקודש.

וברש"י בפרשת בראשית (פרק ב' פסוק כ"ג) מביא על הפסוק "לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת", ופרש"י לשון נופל על לשון, מכאן שנבא העולם בלשון הקודש.

רואים מזה שכבר מעת בריאת העולם, הקב"ה ברא את עולמו בלשון הקודש, וזו היתה השפה שבה כולם דיברו.

לשון הקודש הוא לשון בעצם

והנה הביאור הלכה (ריש סימן ס"ב, ד"ה יכול לקרותה) מביא שיש חילוק להלכה בין לשון הקודש לשאר הלשונות, לגבי אותם הדברים הנאמרים בכל לשון, שבזה אם רוב אנשי המדינה אינם מדברים באותה

לשון שהוא רוצה לקרוא בו אי אפשר לקרוא כך, אבל בלשון הקודש יוצאים ידי חובה גם אם רוב אנשי המדינה אינם מדברים כך. וכתב וז"ל: "ודע עוד דנראה לי בפשיטות דאותן דברים הנאמרים בכל לשון, הוא דווקא אם אנשי אותו המדינה מדברים כך. אבל אם אנשי המדינה אינם יכולין לדבר זה הלשון, ורק הוא ועוד איזה אנשים יחידים יודעים זה הלשון זה לא נחשב לשון כלל למדינה זו שאינה מכרת בזה הלשון. דבשלמא לשון הקודש הוא לשון מצד העצם, מה שאין כן שאר לשון איננו כי אם מצד הסכם המדינה, וכיון שאין אנשי המדינה זו מכירים בלשון זה לא נקרא לשון כלל. וראיה לדברי מקידושין וכו'".

מבואר בדבריו שכל לשונות העמים שהתחדשו כאן בדור הפלגה, אינם נחשבים כלשון בעצם, אלא זה רק הסכם המדינה שקבעו לדבר כך, אבל לשון הקודש הוא לשון בעצם. ולכן דברים הנאמרים בכל לשון אם באותה מדינה רוב המדינה אינם מבינים את הלשון הזה, זה לא מוגדר כלשון במקום הזה ואי אפשר לצאת ידי חובה כשקורא בלשון הזה. אבל אם קורא בלשון הקודש שזה לשון בעצם, הרי הוא יוצא בזה ידי חובה גם אם אף אחד שבאותו מקום אינו מבין את הלשון הזה.

*

כתב אשורית

ויש לעיין, למה חז"ל כינו את לשון הקודש בלשון "אשורית".

ואפשר לבאר דהנה בפסוקים על נמרוד כתוב (פרק י"א פסוק ח' - י') **"וכוש ילד את נמרוד הוא החל להיות גיבור בארץ. הוא היה**

והנה בגמ' לשון הקודש נקרא בלשון "אשורית", במשנה במגילה (דף ח' ב') תנן "אין בין ספרים (תורה נביאים וכתובים, רש"י) לתפילין ומזוזות, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית". ופרש"י, אשורית לשון הקודש.

הזה נקרא "כתב אשורית", על שם אשור שממנו הגיעה המסורת של הכתיבה הזו לכלל ישראל.

והדברים מפורשים בקצרה בפסקי תוס' במגילה (פרק קמא אות כ"ג), שכתב "אשורית לשון הקודש ולא עברית, ומה שקורין ללשון הקודש עברית משום אברהם שסיפר לשון עברי, והוא לשון הקודש ונמסר לאשור שיצא מעצת הפלגה".

ולכאורה זה כוונתו בדבריו "שנמסר לאשור שיצא מעצת הפלגה", שכיון שיצא מעצת הפלגה ממילא לא חלה עליו הגזירה של בלבל השפה ונשארה אצלו הלשון לשון הקודש, ועל שמו נקראת הלשון "אשורית", והכתב "כתב אשורית".

ויבן את נינוה

והנה לגבי אשור כתוב בפסוק "מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה וגו'". שמעתי להוסיף, דהנה אשור יצא מהארץ ההיא כיון שלא רצה להיות בתוך עצת נמרוד למרוד במקום, ובמקום זה בנה לעצמו עיר חדשה "נינוה".

ואפשר לומר דבזכות זה זכו אנשי עיר נינוה בזמן יונה הנביא לחזור בתשובה, כאשר הקב"ה שלח להם את יונה שיוכיח אותם על מעשיהם הרעים. דבזכות זה שאשור יצא מעצת נמרוד, ובנה לעצמו עיר ששם יוכל להאמין בה, זכו בני בניו לקבל נבואה מהקב"ה ולחזור בתשובה שלמה על מעשיהם הרעים.

גיבור ציד לפני ה' וגו'. ופרש"י, להיות גיבור, להמריד כל העולם

על הקב"ה בעצת דור הפלגה. גיבור ציד, צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום. לפני ה', מתכוין להקניטו על פניו.

ובהמשך כתוב, "מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח". ופרש"י, מן הארץ וגו', כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם.

מבואר שאשור יצא מתוך בבל, עירו של נמרוד, בשביל שלא להיות בעצת נמרוד למרוד במקום.

ולפי זה כאשר נמרוד ודור הפלגה בנו את המגדל, והקב"ה ירד ובלבל את שפתם אשר לא ישמעו איש את שפת רעהו, הרי אשור שפרש מנמרוד ולא היה יחד עמהם במחשבות הרשע של דור הפלגה, לא חלה עליו הגזירה של "הבה נרדה ונבנה שם שפתם". וממילא אצלו נשארה השפה שבה הקב"ה ברא את עולמו ומסרה לאדם הראשון, שהיא לשון הקודש. ואח"כ בא אברהם אבינו ולמד מאשור את לשונו "לשון הקודש".

וכיון שאשור הוא היה מי שנשארה אצלו שפת לשון הקודש, וממנו נמסרה השפה הזו לכלל ישראל, לכן קראו חז"ל את הלשון הזו על שמו וקראו בלשון "אשורית" על שם אשור.

ובפשוטו "לשון הקודש" כולל גם את הכתב, שבכלל הלשון הוא השפה והכתב, וכאשר הקב"ה בלבב את השפות נתבלבל גם הכתב. ואילו אצל אשור נשאר הכתב של לשון הקודש כצורתו וכנתינתו. ולכן גם הכתב

*

כתיבת דברי חול בכתב אשורית

העשויה כמין גאם

הרמב"ם בהלכות סוכה (פרק ד' הלכה ב') כתב, "סוכה שאין לה שלש דפנות פסולה, היו לה שתי דפנות גמורות זו בצד זו כמין גאם עושה דופן שיש ברחבו יתר על טפח ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות ודיו וכו'". ומה שהרמב"ם ממשיך את הצורה של דפנות "כמין גאם" זה מוזכר כמה פעמים בגמ' שרוצים להביא דוגמה לצורה מסוימת ממשילים את זה שעשוי כמין גאם. ועיין בזה בגמ' בעירובין (דף נ"ה א'), ובגמ' בפסחים (דף ח' ב').

וברבנו מנוח כתב לבאר את הצורה הזו, וז"ל: "כתב הרב היו לה שתי דפנות זו בצד זו כמין גאם, כלומר גימ"ל יונית שהיא עשויה כדל"ת שלנו. ומה שאמרו רבותינו כמין גאם ולא אמרו כמין דל"ת שלא רצו לתאר לאותיות הקודש שום דבר של חול וזה מהפלגת הגדולים קדושת התורה וכבודה".

וראים בדבריו את הקדושה הגדולה שיש בכתב אשורית, שבו כותבים את התורה, שכאשר חז"ל רצו להביא דוגמה של אות מסוימת בחרו להביא דוגמה של אות יונית ולא של אות אשורית, מרוב הקדושה שיש בכתב ובצורת האותיות לא רצו להביא אפילו את צורת האות בתור דוגמה לצורה מסוימת.

ובספר ראשית חכמה (שער היראה פרק ט"ו אות י"א) מאריך וכותב על קדושת האותיות ובתוך הדברים כתב, "ומפאת בחינה זו צריך לנהוג כבוד בכל כתב מרובע אע"פ שלא נכתב בקדושה וכו', ואם מצאם בשוק או בשאר המקומות המבוזים שיגנום במקום הראוי".

*

זהירות בכתיבת פסוקים בהזמנות - ואופן הראוי לנהוג בכיבוס מפה שרקום עליה פסוקים

וצריך לכבסה, ובדרך כלל לא מכבסים את המפה לבד, אלא מכניסים את זה למכונה יחד עם עוד כביסה מלוכלכת. ויש להסתפק אם יש בזה חשש של בזיון כתבי הקודש בזה שהמפה מונחת במכונת כביסה יחד עם שאר הכביסה המלוכלכת, וממילא יצטרך לכבס את המפה הזו לבדה. או שאין לחוש. והגראי"ל שטיינמן שליט"א אמר, שכיון שלא מכבסים את זה עם צואה ממש אין בזה חשש של בזיון כתבי הקודש, שעצם הדבר שזה מונח במכונה עם עוד בגדים הטעונים כיבוס זה לא נחשב לבזיון.

והנה בהזמנות לשמחות ראוי להקפיד עוד שלא לכתוב בתוכן פסוקים שצריכים גניזה, משום שהרבה לא מבחינים בפסוקים הללו ובסוף זורקים את כל ההזמנה לפח, ויש בזה בזיון של כתבי הקודש.

ומטעם זה החזון איש היה מקפיד במכתביו שלא לכתוב א"ה (אם ירצה ה') או בעז"ה (בעזרת ה'), שמא יזרקו את המכתב ולא ישימו בגניזה את המילים הללו. אלא היה כותב רק בס"ד שזה אין צריך גניזה.

הנה יש הרבה שרוקמים על המפה של שבת פסוקים, כמו "זכור את יום השבת לקדשו" וכדומה. ומפעם לפעם המפה מתלכלכת

הגאון הגדול רבי שמחה וסרמן – נלב"ע ב' מרחשון תשנ"ג

וכבר בימים ההם לפני למעלה משישים שנה, כאשר ראה את הבודדים שמתחילים להתקרב לאביהם שבשמים, אמר שעתה מתחילה הנבואה שאותה חזה הנביא עמוס באומרו, "הנה ימים באים נאם ה' אלוקים, והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'". ואלו היחידים שחזרו בתשובה אינם יחידים, אלא הם עתידים לגדול ולפרוח בלא גבול.

ואי לכך עלינו לפעול בהתאם לעת רעב, וכמו שבעת רעב גשמי אע"פ שלוקחים אוכל מכל הבא ליד, מ"מ בודקים שהאוכל אינו מקולקל ואין בו סכנות לאוכלו. כך עתה שהקב"ה שולח רעבון לאידישקייט – לשמוע את דבר ה', עלינו לפעול שאלו הרעבים יוכלו לקבל את דבר ה' בצורה שמתאימה להם, ודברי התורה לא יהיו להם כספר סתום וחתום שאינם מבינים בו מאומה. וראוי למסור שיעורים ולהדפיס מאמרים, בשפה שגם אלו הרחוקים יוכלו להבין כראוי את דברי התורה, ויטעמו מנופת אמריה.

וכאשר שלח מכתבים בנושא זה לאלו המבינים בדבר, שלחו לו בחזרה כי אכן רעיונו זה הוא רעיון נשגב, אלא שלעת עתה אינם רואים עדיין את חזון הנביא מתגשם, ואי לכך לא נראה להם שעתה הוא הזמן הראוי להשקיע ברעיונות מסוג זה. אבל ר' שמחה ראה וחזה בעיני רוחו כבר בשנים הללו את החזון הנפלא הזה, ודאג למען רבבות הרעבים שימצאו את דבר ה'.

הדרך היחידה שבה אפשר לקרב יהודי לבורא עולם, – אמר ר' שמחה – היא רק דרך לימוד התורה. וכמו חפץ בכד בעל משקל אדיר, שאי אפשר להרימו אלא באמצעות מנוף, כך התורה היא "מנוף", וכדי להרים אדם משפל מדרגותיו ולקרבו לאביו שבשמים, צריכים מנוף אדיר לרוממו, והמנוף הזה הוא התורה, אשר בכוחה להרים ולרומם את הנפש היהודי.

וסיפר, שלימד במשך שנה שלמה קבוצת יהודים רחוקים מהתורה וממצוות את "פרשת נח", בשיעור שהתקיים פעם בשבועיים. בתחילת השנה אף אחד מתוך הקבוצה לא שמר שבת, וכחלוף שנה רובם המכריע כבר שמרו שבת. והיה מסיים ואומר "ראו, כמה גדול הוא כח התורה לקרב יהודים לאביהם שבשמים".

בשנת תשל"ט עלה ר' שמחה לארץ ישראל, והקים את ישיבת "אור אלחנן" בירושלים, יחד עם מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, ויבדל לחיים הגאון הגדול רבי משה חדש שליט"א.

גדלותו התורנית של ר' שמחה היתה מדהימה, כל הש"ס היה שגור על לשונו בעל פה מילה במילה, את כל ספרי המוסר והמחשבה ידע על בוריים מתחילתם לסופם. אלא שמחמת צניעותו מעטים ידעו אודותיו.

פעם הקריא בעל פה ממגילת תענית עמוד שלם, כאשר הגיע לעמוד השני תיקנו תלמיד שהחזיק את הספר. מיד הגיב רבי שמחה שכפי שהוא מצטט, כך נמצא בנוסח אחר של מגילת תענית, שבגמרא מובא דברי המגילה הללו בנוסח הזה, ולא כפי שכתוב במגילה שלפנינו.

תמיד התהלך בצדי הדרכים עם חליפה קצרה, באומרו שאוהב מעילים עם כיסים גדולים וספרים קטנים. ומדי פעם היה עוצר בדרכו ומעיק קצרות בספר.

הגאון הצדיק רבי שלמה ברעוודה זצ"ל, כתב על ר' שמחה, "אם יש בין ענקי התורה הגדולים באמת של זמננו שלא הוערכו כראוי, בלי ספק זה היה ראש הישיבה רבי שמחה. הידיעה וההכרה המועטה בציבור אודות ענק רוחני זה אינו מחמיא ליכולת שלנו להבחין בגדלות אמיתית וכו'. בזמנים קדומים יותר וכו' גדלותו הבלתי רגילה היתה מתגלית במשך הזמן והיה זוכה להכרה עולמית!".

ב' במרחשון תשנ"ג נתבקש הגאון ר' אלעזר שמחה בן הגה"ק ר' אלחנן בונים וסרמן זצ"ל, לישיבה של מעלה, ולא הותר אחריו זש"ק, והרבנית ע"ה ישיבה עליו "שבעה".

במשך השבעה הרבנית אמרה כמה פעמים, שלא חשבה שתוכל לחיות רגע אחד בלעדיו – והיא אכן מופתעת שהיא חיה, אך שמחה מאוד שיש מי שישב עליו שבעה.

ביום חמישי בבוקר קמו מהשבעה, במוצש"ק עברה אירוע מוחי, וביום ראשון עשרה ימים לאחר פטירתו של ר' שמחה, ב"ב במרחשון השיבה הרבנית מרת פייגא רחל בת הגאון רבי מאיר אבאווץ ע"ה, את נשמתה הטהורה לבוראה. ונתקיים בהם "הנאהבים והנעמים בחייהם ובמותם לא נפרדו". תהא נשמתם צרורה בצרור החיים.

הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל – ראש ישיבת "אור אלחנן", בנו בכורו של מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל.

אביו של רבנו, הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל – רב ביהכ"ס "היכל מאיר", ושכונת "קרית מאיר" בתל אביב, היה אחד מהתלמידים המובהקים של ר' אלחנן, ואף זכה במשך כמה שנים ללמוד מידי יום ביומו בחברותא עם ר' אלחנן, ולהכין עימו את שיעוריו.

כבר באותם ימים התחיל הקשר בין ר' שמואל לר' שמחה – בנו של ר' אלחנן, ונקשרו בקשרי ידידות עמוקים. שעות רבות היו יושבים יחדיו ועמלים בתורה, להבין ולהשכיל במעמיקה ובצפונותיה.

במשך השנים הקשר ביניהם הוסיף והתעצם. כאשר ר' שמואל פלמן עלה לארץ ישראל יחד עם אמו לאחר שאביו נפטר בצעירותו, ומרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל – הרב מפוניבז', עודד אותם לעלות לארץ.

ר' אלחנן כששמע שתלמידו עלה לארץ סייע לו ביישוב טוב, וממרחקים שלח מכתבים לידידיו שידאגו לתלמידו הדגול. ולא די בזאת, אלא אף הוסיף בעצמו לדאוג ולפעול למען תלמידו, והוא היה השדכן ששלח לו את שידוכו הישר מברנוביץ, עם בתו של הגה"צ רבי צבי הירש גוטמן זצ"ל, שהיה משגיח בישיבתו בברנוביץ.

הגה"צ רבי צבי הירש גוטמן, השיב טובה לר' אלחנן על זה שדאג לו לשידוך לבתו, והוא היה השדכן של בנו בכורו של ר' אלחנן, הלא הוא ר' שמחה.

ומאותם ימים על אף מרחק המקום והזמן, הקשר בין ר' שמחה וסרמן לר' שמואל פלמן, הלך וגבר. בכל פעם שר' שמחה הגיע לארץ ביקר אצל ר' שמואל, ושהה בביתו במשך כמה ימים, שבהם ישבו שניהם ספונים באהלה של תורה והלכה, בריחא דאורייתא כימים עברו.

כבר בצעירותו מסר שיעורים בישיבת ברנוביץ יחד עם אביו, ובשנת תרצ"ג גלה לצרפת, ופתח שם ישיבה אשר היא היתה הישיבה הראשונה שהוקמה בכל מדינת צרפת, "ישיבת התורה אור לצרפת". ושם המשיך בעבודת הקודש בהרבצת התורה והמוסר.

זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, כאשר ר' אלחנן נסע לארצות הברית לטובת ישיבת ברנוביץ, קרא לבנו ר' שמחה וביקש ממנו שיעבור לארה"ב ויסייע לו בשהותו שם. ר' אלחנן קבע אז שתפרוץ מלחמה ושהיריות הראשונות יהיו בצרפת, לכן אמר לבנו כי לטובתו ראוי שיעבור לארה"ב.

באותם שנים ר' שמחה כבר היה כמה שנים לאחר החתונה, ולא זכה לזרע של קיימא, ובשעה שאביו ביקשו לעבור לארה"ב, אמר ר' שמחה לעצמו, כי מעתה הוא בטוח שכבר יותר אין לו לצפות לילדים. משום שבימים ההם חינוך הילדים בארה"ב היה קשה מאוד, וכמעט ולא היו מוסדות שבהם היה אפשר לחנך את הילדים על טהרת הקודש, ורובם של אותו דור פרקו רח"ל עול תורה ומצוות. ור' אלחנן שידע מכל זה, מאוד הקפיד על אלו שבאו להתגורר בארה"ב. ומעתה אמר ר' שמחה, "אילו היה סיכוי בעולם שאזכה לילדים, בוודאי אבי ר' אלחנן לא היה מבקש ממנו לעבור לארה"ב, ואם עתה הוא ביקש ממני לעבור אות הוא שבאמת אפסה כל תקווה..."

בארצות הברית עמד ר' שמחה בראש מוסדות תורה שונים, שבהם הרביץ תורה והנחיל את תורתו ותורת אביו לרבים. ובשנת תשי"ג הקים בלוס אנג'לס את ישיבתו "ישיבת אור אלחנן", על שם אביו הגאון הקדוש הי"ד.

בימים ההם לוס אנג'לס היתה מדבר שממה רוחני. וסיפר שכאשר הגיע לשם הרגיש שנתקיימו בו הדברים האחרונים שאמר לו מרן החפץ חיים, כאשר שהה בצל קורתו של הכהן הגדול בראדן ביום כיפור, שהיה היום כיפור האחרון לחיי הח"ח. ובמוצאי היום הקדוש, נישג אליו לקבל ברכת הדרך, הח"ח בירכו בחום, ור' שמחה פנה ללכת. והנה הח"ח קורא לו לשוב אליו, וכך אמר "דע לך, כאשר המשיח יבוא, אפילו אם יהיה יהודי אחד בודד על אי נידח – גם אותו הוא יקבץ". ר' שמחה שכל דברי הח"ח היו אצלו כנבואה, ראה את הדברים הללו כנבואה אישית כלפיו, לרמז ולומר לו שבמשך ימי חייו יגיע למקומות מרוחקים ונידחים שהיהודים שם בודדים, ועליו לפעול למען לקרב אותם לאביהם שבשמים. וכאשר הגיע ללוס אנג'לס, הרגיש שבמקום הזה נתקיימה בו הנבואה, שאכן המקום הוא אי בודד ביהדות, וממקום זה עליו לקרב את עם ישראל לאביהם שבשמים.

ואכן בישיבתו שם, האיר את אור התורה בשמי לוס אנג'לס, ורבבות יהודים התקרבו לתורה ולמצוות בישיבתו זו. ורבים העידו, שהם ומשפחתם חייבים לר' שמחה את כל חייהם הרוחניים.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

222

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת נח תשע"ו

התבוננות ולימוד ממאורעות השעה

הכל בידי שמים

הנה הרי מפורש בדברי חז"ל (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים, כל המאורעות שבעולם אינן בדרך הטבע, וגם מה שנראה שהוא טבעי, אין זה בדרך הטבע, אלא בהשגחה נסתרת, כל מה שקורה עם כל אחד ואחד, הכל בהשגחה פרטית מן השמים, כפי מה שנפסק עליו בבית דין של מעלה, דברים יותר טובים או דברים פחות טובים, הכל בידי שמים, ואמרו שם בגמרא 'חוץ מיראת שמים', שהיראה אינה תלויה בידי שמים, אלא בבחירת האדם, כמו שכתוב (דברים י, יב) ועתה ישראל מה השם אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

ממילא כל דבר שקורה בעולם, וכל מה שקורה עם האדם עצמו, ועם בני משפחתו, צריך לחשוב מה הסיבה, ומדוע בשמים פסקו שיחיה כך, בודאי שהכל לטובת האדם כמו שאמרו (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, כל מה שנגזר משמים הוא לטובת האדם, וגם מה שנראה שאינו טוב, באמת הוא לטובה, גם אם אין מבינים מדוע.

נתבונן במה שארע בימים האחרונים בארץ הקודש, שהיו פיגועים רח"ל, עם הרוגים ופצועים, אלמנות ויתומים, עלינו לחשוב למה פסקו כך בשמים, ומדוע זה התחיל דווקא בימים האלו.

יש דבר אחד פשוט, בין הזמנים הוא זמן של חוסר זכויות, מפני שלומדים בו פחות מאשר באמצע הזמן, ידוע שבין הזמנים תמיד היו אסונות רח"ל, ובדרך כלל תולים זאת בסיבה טבעית, שבין הזמנים עושים טיולים ואין יודעים להיזהר כראוי מהטיולים, זהו ההסבר הטבעי, אבל הסיבה האמיתית היא בהשגחה מן השמים, וכך נפסק בבית דין של מעלה מפני שחסר זכות התורה.

ברם אין זה בתור עונש אלא לימוד, שכל דיני שמים אינם עונש ונקמה, אלא לימוד ותיקון לנפש האדם, וכן עונשי בית דין הם תיקון וכגון מי שנתחייב מלקות, אמרו (מכות כג, א) כיון שלקה הרי הוא כאחיק, וכן חייבי מיתות בית דין, מתוודים ואומרים (סנהדרין מג, ב) תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, והמיתה מכפרת להם.

ולפעמים אדם נהרג ואין אנו יודעים מה היא סיבת המיתה, יתכן שהיה חייב מיתה בידי שמים, ומן השמים גלגלו שימות באופן כזה, או להיפך יכול להיות שהמיתה היא זכות עבורו, כמו שמצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל, וכגון מה שהובא בגמרא (מו"ק כא, ב) מעשה שמתו שני בניו של רבי עקיבא, ובאו כל ישראל ללוותם ולהספידם, עמד רבי עקיבא על ספסל גדול ואמר, אחינו בית ישראל שמעו, אם בשביל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק, אלא כך אמרתם תורת אלוקיו בלבו, והיינו שלא באתם לכבד אותי, אלא אתם באים לכבוד התורה שיש בי, וכיון שכן מנוחם אני בשביל כבוד שעשיתם.

ואף על פי שאמרו (אבות ד, יח) אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, אחרים לא יכולים לנחמו, אבל הוא יכול לנחם את עצמו.

ומדוע באמת התנחם בזה רבי עקיבא? הענין מבואר במסכת שמחות (ח, יג, וכן בילקוט יתרו רעא) ששם גם כן הובא המעשה, וכתוב שרבי עקיבא הוסיף ואמר "לא שאדם רוצה לקבור את בניו, אלא יודע אני שבני בן העולם הבא הוא, שזיכה את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו", והיינו שנחמתו הייתה בכך שכל ישראל עסוקים עכשיו בכבוד התורה, נמצא שבניו במיתתם גרמו לזכות את הרבים בכבוד התורה, וכבוד התורה הוא מצוה גדולה מאד.

והיינו שמיתתם של הבנים הייתה זכות עבורם, ומן השמים פסקו עליהם מיתה לטובתם כדי שיוזכו לזכות את הרבים בכבוד התורה, ואף על פי שלא הייתה כוונתם לזה, ואדרבה הם בעצמם לא רצו למות, אבל כיון שעל ידי מיתתם נסבב זיכוי הרבים, הרי זה נזקף לזכותם כאילו שהיה מרצונם, ומן השמים פסקו עליהם את המיתה כדי לזכות אותם בזכויות העצומות של כבוד התורה, שעל ידי זה יזכו לגן עדן ולעולם הבא יותר ממה שהיו זוכים אם היו ממשיכים לחיות.

אדם יכול לזכות לעולם הבא בלא שום פעולה מצידו, אם נתגלגל מצוה על ידו והוא היה הגורם לזה, כמו שמצינו במצות שכחה, שאם שכח עומר בשדה ובאו עניים ולקחוהו, נאמר בתורה (דברים כד, יט) "למען יברכך השם אלוקיך בכל מעשה ידיך", והיינו אף על פי שלא הייתה כוונתו לזה, והשכחה הייתה שלא מדעתו ושלא מרצונו, מכל מקום כיון שנהנו העניים מממונו, יש לו זכות של צדקה לעניים, ומתברך בברכה מיוחדת בעולם הזה ובעולם הבא.

והביא רש"י שם מדברי הספרי "אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה", היינו אדם ההולך ברחוב ונפל כסף מידו שלא מדעתו ונתיימש [כמו שאמרו ב"מ כא, ב, אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה] ומצא עני את הכסף והשתמש בו לצרכיו, זוהי זכות למי שאיבד את הכסף, ומתברך בברכת התורה "למען יברכך השם אלוקיך", ואף על פי שאיבד שלא בכוונה, זוכה לברכה מיוחדת בעולם הזה ומסתבר גם בעולם הבא, כי ברשעים מצינו שאוכלים שכר המצוות בעולם הזה, אבל מי שאינו רשע זוכה לעולם הבא.

וזה מה שאמר רבי עקיבא "מנוחם אני", כי מיתתם של בניו הייתה מן השמים לטובתם, כדי שיוזכו שיתגלגל על ידם זיכוי הרבים הגדול, ובה יזכו לעולם הבא יותר ממה שהיה מגיע להם בלי זה, ובודאי שחיי הנצח בעולם הבא עדיפים יותר מכל חיי העולם הזה.

חובת השעה

והנה אנחנו אין אנו חיים במחשבות כאלה, אבל צריכים אנו להבין כי זוהי המציאות האמיתית, ועכשיו שהיו פיגועים בימי בין הזמנים, והסיבה מפני שחסר זכות התורה, אין זה עונש אלא לימוד עבורנו, והתיקון הוא שילמד ובין שהתורה היא העיקר, ונתחזק בעסק התורה גם בימי בין הזמנים, בלא היסח הדעת מן התורה.

בעת הזאת, כאשר זקוקים אנו לזכויות ולרחמי שמים מרובים, יש להתחזק בפרט בדברים שבין אדם לחברו, כמו שמצינו בירושלמי (פאה א, א) שדורו של אחאב היו מנצחים במלחמה, בזכות המידות הטובות שהיו בהם. על כל אחד ואחד לראות בחברו רק את המעלות ולא לחפש בו חסרונות, כמו שכתב בשערי תשובה (א, יח) על הפסוק בעליון צדיקים רבה תפארת וגו' שדרך הצדיקים לשבח בני אדם על המעלות הטובות המצויות בהם, ואילו רשעים דרכם לראות רק את החסרונות. הבה נתחזק במה שאפשר בכל ענייני המידות הטובות בין אדם לחברו, ובזכות זה נזכה לישועה קרובה בב"א.

מתוך דברים שנאמרו במעמד פתיחת הזמן בהיכל ישיבת פוניבז'

וכן גם לאחר שהסתיימו ימי בין הזמנים, יש זמנים של רפיון מתורה, וכגון בימי ששי ושבת, שלומדים בהם פחות מכל השבוע, צריכים להתחזק לנצל ימים אלו כראוי, והן אמנם שצריכים גם לקיים מצות עונג שבת, אבל שאר הזמנים יש לנצל ללימוד התורה, והרמ"א כתב (או"ח סימן ר"צ) שתלמידי חכמים צריכים קצת לנוח בשבת, מפני שהם עוסקים ויגיעים בתורה במשך כל השבוע, אך גם מנוחה זו היא לצורך התורה לאסוף כוחות שיוכלו ללמוד בשבוע הבא.

ונזכיר אגב אורחא דבר הנוגע למעשה, שיש צעירים וגם מבוגרים המתאמצים יותר מכוחותיהם, ולומדים בהתמדה גדולה, ואינם ישינים כפי הנצרך לבריאותם, או שמתעמקים ומתאמצים במאמץ מוחי גדול למעלה מכוחותיהם, ולבסוף באים לידי אפיסת הכוחות עד שאינם יכולים ללמוד, והנה ודאי שכוונתם רצויה, ויקבלו שכר בעולם הבא, אבל באופן כזה לא שייך להמשיך ללמוד ובאים לידי בטלה.

והעצה היא [אני מזכיר דבר זה מפני שיש כאלה שנוגע להם למעשה] בסוף היום לאחר הלימוד ללכת לטייל כחצי שעה, שזה מרגיע את המחשבה, ובדוק ומנוסה שמי שסבל מקשיים כאלו והתחיל לעשות כן קיבל הרגשה טובה, ועברו כל הקשיים הנפשיים.

והנוגע למעשה, מה שאנחנו רואים עכשיו שהיו אסונות כאלו רח"ל, ומסתבר שזה בגלל חוסר זכות התורה, אם כן זהו לימוד בשבילנו להתחזק בתורה, והחיזוק צריך להיות מיד, ובפרט בימי ששי ושבת, שהם זמנים של רפיון, להתחזק בהם ביותר בלימוד התורה ובעמלה, ויחד עם זה יש לקיים מצות עונג שבת, לערוך סעודת שבת עם זמירות ועם דברי תורה, אך שלא יהיו דברים בטלים.

וכבר האריך באיגרת הגר"א בחומר עוון דברים בטלים, וכתב "ובשבת ויום טוב אל תדברו כלל מהדברים שאינם נצרכים מאד, וגם בדברים הנצרכים לכם תקצרו מאד כי קדושת שבת גדולה מאד, ובקושי התירו לומר שלום בשבת, ראה בדיבור אחד כמה החמירו", ובאמת הרי דברים בטלים אסורים גם בימות החול, כמו שאמרו (יומא יט, כ) כל השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים אחרים, אך בפרט בשבתות וימים טובים זה חמור יותר.

העולם לא נזהרים בזה מפני שמורגלים בדברים בטלים, וההרגל נעשה טבע, אבל שייך להתרגל גם להיפך, שלא לדבר דברים בטלים בשבת, וכמובן יחד עם זה צריך שיהיה כבוד הבריות, לתת יחס טוב לשני, בספר פנים יפות לכל אחד ואחד, שזה מהדברים שהתורה נקנית בהם כדאיתא באבות פרק ששי 'משמח את הבריות'.

זהו הלימוד שאנחנו צריכים ללמוד מכל המאורעות האחרונים, להתחזק בכל כוחנו בעסק התורה, בפרט בזמני רפיון. וכעת שמתחילים את הזמן בישיבות הקדושות, אנחנו מקווים שכבר יפסיקו הפיגועים, והדבר תלוי בנו, אם נתחזק בתורה כראוי יעברו הפיגועים. כל דבר צריכים לקחת בתור לימוד כיצד להתנהג, ולהתבונן מה הסיבה בהשגחה, ומה הם הדברים שצריכים תיקון.

תיראי אותי תיקחי מוסר

חז"ל אמרו (יבמות סג, א) "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר הכרתי גויים נשמו פינותם החרבתי חוצותם וגו' וכתב אמרתי אך תיראי אותי תיקחי מוסר", תיראי הוא מלשון יראה, יראת שמים, כל הפורענות שבעולם היא כדי לעורר אותנו, שנתחזק ביראת שמים וניקח מוסר, אך לפעמים לא מתעוררים, כמו שכתוב (ישעיה מב, כה) "ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לב", מסביב יש להט החרב המתהפכת, אש לוהטת, והמטרה מן השמים היא לעורר אותנו להתחזק ביראת שמים, אבל אנחנו לא מתעוררים, "ולא ידע" "ולא ישים על לב", עדיין לא מספיק יראת שמים.

יראת שמים היא מצות עשה כמו שכתוב (דברים י, כ) "את השם אלוקיך תירא", ויש הרבה דרגות ביראת שמים, עד ליראת הרוממות, ולכל הפחות צריכים שתהיה יראת העונש הפשוטה.

בביאור הלכה סימן א' הביא מספר החינוך שש מצוות תמידיות שאדם חייב בהן בכל רגע ורגע, ואחת מהן היא מצות יראת שמים: "להיות יראת השם ית' על פניו תמיד לבלתי יחטא ועל זה נאמר את השם אלוקיך תירא, ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר את רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שהקב"ה משגיח בכל מעשי בני אדם אף אם יהיו במחשך מעשיהם וישיב להם נקם לפי רוע המעשה וכדכתיב אם ייסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום השם".

וכיצד מקבלים יראת שמים? ראשית לחשוב שיש דין ויש דיין, ויתבונן בעצמו האם הוא מקיים את כל מה שהוא חייב, יש תרי"ג מצוות, האם הוא מקיים את כולם, ומה שמקיים האם זה בשלמות, אדם לובש ציצית ומניח תפילין, אבל שאר מצוות הוא מקיים? וגם ציצית ותפילין עצמם, האם הוא מקיים בשלמות? יש הרבה כוונות שמזכירים בהנני מכוון, כגון שהתפילין ישפיעו עלינו מחשבות קדושות, וכי הוא חושב על זה, וצריך לקיים כל מצוה בשלמותה.

העצה הטובה ביותר לקבל יראת שמים היא על ידי קביעות בספרי מוסר, אפילו ילדים בחיידר צריכים לשמוע דברי מוסר, וההורים בבית צריכים להשמיע בפניהם דברי מוסר, ולהחדיר בהם יראת שמים, שיידעו שיש גן עדן ויש גיהנום. שמעתי מאבי מורי זצ"ל כי בזמנו הילדים בחיידר היו מבקשים מחילה אחד מהשני, שישלח באם היה איזה פגיעה, כך הייתה ההנהגה של ילדים קטנים לפני בר מצוה, זוהי הנהגה של יראת שמים, מידות טובות מתוך יראת שמים.

אנו מזכירים תמיד על חשיבות הקביעות בספרי המוסר, ויש לחזור ולעורר על כך שוב ושוב, בדוק ומנוסה הוא, שמי שלומד ספרי מוסר בקביעות בכל יום, לא רק שנעשה צדיק, אלא גם חי חיים מאושרים, וכל הבית מתמלא שמחה, על ידי לימוד המוסר וזוכים לרוחניות וגם לגשמיות, ולאחרונה סיפר לי אחד שעמוס בעבודה, ויש לו הרבה קשיים ולחצים, ואמר כי הוא מקפיד ללמוד מוסר בקביעות בכל יום, וזה מרגיע אותו ונותן לו כוחות להתגבר על כל הקשיים.

ועוד עובדא היה לפני שנים רבות בצעיר אחד בגיל ישיבה קטנה שנאלץ לעבוד בניגוד לרצונו ולא היה יכול ללמוד בישיבה, ובסוף היום לאחר העבודה היה מגיע לישיבה ללמוד מוסר במשך כחצי שעה, ושאלתי אותו למה הוא בא דווקא לסדר מוסר ולא לסדרים אחרים, והשיב ואמר שלימוד המוסר נותן לו כוח וחיזוק לכל היום, כי הוא שרוי במצב רוח רע מאד ויש לו עגמת נפש גדולה מכך שאינו יכול ללמוד, אבל לימוד המוסר מחייה אותו, ובאמת לבסוף זכה לסייעתא דשמיא שהתאפשר לו ללמוד בישיבה, והיום הוא מרביץ תורה ומשפיע בישיבה גדולה, זהו שכר מצוה בהאי עלמא בזכות המוסר שלמד.

הן כבר אמרו חז"ל (יומא לח, ב) בא ליטהר מסייעים אותו, מי שלומד ספרי מוסר הרי הוא בבחינת בא ליטהר, ומן השמים מסייעים אותו שיזכה לחיים טובים ומאושרים, והרי כל אחד ואחד זקוק לחיזוק ולסייעתא דשמיא, הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל כותב לתלמידיו שיתפללו עליו בציבור שיזכה להצלחה ברוחניות, ושמעתי ממורי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שאמר בשם הגר"י כי דבר בדוק ומנוסה הוא שתפילה על רוחניות עוזרת, ואינה חוזרת ריקם.

יהי רצון שזוכה כולנו להיות באים ליטהר ולסייעתא דשמיא!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **לאה דרורי** ע"ה בת ר' יהודה אריה לייב ליפשיץ ז"ל
נלב"ע ה'מר חשון תשס"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **גיטה לורבר** ע"ה
בת הר"ר יצחק שוואב ז"ל
נלב"ע כ"ח תשרי תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הכשרה
מרת **עלקא צביה** ע"ה
בת ר' חנא מנחם ז"ל
נלב"ע כ"ח תשרי תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת רבי **ישראל מיכאל**
ב"ר **אברהם לוקסנברג** הי"ד
נרצח בידי הנאצים ימ"ש כ"ד תשרי
תנצב"ה